Yabanâbâd'dan Kızılcahamam'a

KIZILCAHAMAM 100 YAŞINDA

Yayınlayanlar
Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Ethem ARIOĞLU

Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayınıdır

ARALIK 2016

100. YILINDA KIZILCAHAMAM

Yayınlayanlar

Prof. Dr. Seyfettin Erşahin
Prof. Dr. Hüseyin Çınar
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Ethem Arıoğlu

978-975-96790-5-7

Ankara-2016

TAKDİM

Eşsiz doğal güzellikleri, kendine has karakteristik insan varlığı, tarihi geçmişi, sahip olduğu kültürel mirası ile Kızılcahamam; başkent Ankara'nın yanı başında konumlanan bir ilçemizdir.

İlçemiz tarihi geçmişi, kültürel değerleri, gelenek ve görenekleri, jeotermal zenginlikleri, kaplıca ve tesisleri, sosyo-kültürel yapısı, tabiat güzellikleri ile Anadolu toprakları içerisinde eşsiz bir güzelliğe sahiptir. Ankara ve çevresinin Türkleşmesi ve İslamlaşması süreci ile bölgenin Türk yurdu haline gelmesinde önemli bir yere sahip bir yerleşim merkezimizdir.

Kızılcahamam, 1933 yılına kadar Yabanabad adı ile Ankara ilinde, ya da bir diğer söylemiyle Osmanlı dönemindeki idari statüsü ile Ankara Sancağı'nın/Vilayeti'nin sınırları içinde yer almıştır. 2015 tarihi Kızılcahamam ilçemiz açısından önemli bir milattır. Bu tarih ilçe merkezinin Pazar'dan bölgesinden Kızılcahamam merkezine taşınması yönüyle farklı bir anlam ve güzellik taşımıştır. 2015 yılı bu çerçevede, kaza merkezinin Pazarköy'den Kızılcahamam'a taşınmasının 100. Yılıdır. İdari yapıda yaşanan bu değişiklik kapsamında, 2015 yılında **"Kızılcahamam 100 Yaşında"** sloganı ile ilçemizde çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesine de zemin oluşturmuştur.

Kızılcahamam Belediyesi olarak, İlçe idari merkezinin taşınması kapsamında düzenlediğimiz ve gerçekleştirdiğimiz çalışma ve etkinliklerle, tarihten gelen zengin bilgi, tecrübe ve birimlerimizin geleceğe ve yeni kuşaklara aktarılmasını hedefliyoruz. Böylelikle genç nesillerin vatan, kültür ve tarih şuuru ile yetişmelerinde bir nebze de olsa katkı sağlayabilirsek ne mutlu bizlere.

İlçe/Kaza merkezinin Kızılcahamam'a taşınmasının 100. Yılı nedeniyle düzenlenen etkinlikler çerçevesinde Kızılcahamam Kaymakamlığı ve Kızılcahamam Belediye Başkanlığı'nın 6-8 Kasım 2015 tarihlerinde ortaklaşa düzenlediği "*100. Yılında*

Yabanabad'dan Kızılcahamam*'a"* adıyla Tarih, Coğrafya, Yerleşim ve Nüfus, Eğitim ve Kültür, Ekonomi, İdari ve Sosyal Yapı, Hayvancılık, Turizm, Doğal Kaynaklar, Tarım ve Musiki gibi ana başlıklar altında ilçemizde gerçekleştirilen sempozyumda Kızılcahamam/Yabanabad ve çevresi geçmişten bugüne ele alınmıştır.

Kızılcahamam İlçesi'nin sosyal ve idari yapısı, sivil toplum gücü, tarihi, kültürü, tabiat güzellikleri ve coğrafi konumu, ekonomisi, yer altı ve yer üstü kaynakları ve doğal güzellikleri gibi çeşitli konuların ele alındığı *"100. Yılında Yabanabad'dan Kızılcahama'a"* başlıklı sempozyumda sunulan tebliğler ve diğer yazılar gözden geçirilmiş ve genişletilmiş olarak yayına hazır hale getirilmiştir.

Bu çalışmamızın başta Kızılcahamam olmak üzere; tüm hemşehrilerimize, ülkemize, tarih ve kültürümüze hizmet etmesini ve böylelikle kolektif hafızamıza ve medeniyetimize güç kaynağı olmasını temenni ediyoruz.

Böylesi önemli bir çalışmanın gerçekleştirilmesinde emeği geçen Sayın İlçe Kaymakamımız Mehmet Yıldız Beyefendiye, 100.Yıl Çalışma Grubuna, Düzenleme Kurulu, Bilim Kurulu, Onur Kurulu ve Sekretarya üyelerine ve sempozyuma katılım sağlayan halkımıza teşekkür ederim.

Muhittin GÜNEY
Kızılcahamam Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

KIZILCAHAMAM'IN MODERN ZAMANLARDAKİ BİR ASIRLIK YOLCULUĞU

Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN

Tarihimizin en önemli olgularından biri Türklerin batıya olan yolculuğudur. Türkistan'dan 11. yüzyılda çıkan Türk(men)lerin batıya ve merkeze başlayan yolculuk hikayesinin bir örneğini de Kızılcahamam'da görüyoruz. Kızılcahamam bir bakıma da Türk(men)lerin çevreden merkeze yürüyüşlerinin hikayesidir.

- Merkezsiz Yabanabad'ın merkeze yani Kızılcahamam ve başkent Ankara'ya kavuşmasıdır,
- Cumhuriyet'in Kızılcahamam Türklerine merkezde yer açmasıdır.
- Geleneksel toplum yapısı ve değerlerinden modern toplum yapısı ve değerlerine, tarım ve hayvancılıktan ticaret, turizm, sanayi, zanaat ekonomisine, çerçiden çarşıya geçişin hikayesidir.

Türk(men)lerin bölgede 11. yüzyılın son çeyreğinde başlayan var oluşu Yabanabad'dan 20. yüzyıl başlarında Kızılcahamam'a evrildi. Kızılcahamam 2015 yılında dalya dedi, yüz yaşını idrak etti. Kızılcahamamlılar da toplumun her kesiminin sahip çıkmasıyla bu yüz yıllık yürüyüşü değerlendirmeyi uygun buldu. Türkiye'nin ve Türk milletinin milletin varoluş, birlik ve beraberlik teminatı olan Kızılcahamam ve benzeri yurt beldeleri hep var olmalıdır.

Tarihin hemen hemen her döneminde yönetim, bilim-düşünce insanları ile ekonomi insanlarının söz ve gönül birliği toplumları hep başarıya ulaştırmıştır. Biz de Kızılcahamam'ın 100. Yılı kutlamalarında bunu yaptık. Geleneğimizde başarının anahtarı olan umera (Kaymakamlık-Belediye), ulema-urefa ve eşraf-tüccar birlikteliğini Kızılcahamam'da yeniden gerçekleştirdik. Bu buluşmada Kızılcahamam ve yöresini biraz daha soğuk kanlı ve bilimsel bir tavırla koyduk, biz, bize ve herkese, bizi değerlendirdik.

Kızılcahamam'ın 100. Yılı etkinlikleri çerçevesinde yapılan faaliyetlerden biri de 30/31 Ekim - 01 Kasım 2015 tarihinde Kızılcahamam Kaymakamlığı ve Kızılcahamam Belediye Başkanlığı'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilen "100. Yılında Kızılcahamam" sempozyumudur. Bu sempozyum bildirileri daha sonra gözden geçirilip geliştirilerek elimizdeki kitabın bölümleri haline getirilmiştir. Kitap yeni yazılar ve hatıralarla zenginleştirilmiştir.

Sempozyumun Düzenleme Kurulu: Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. İ. Ethem ARIOĞLU (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), İhsan TAŞER

(Belediye Başkanı Danışmanı), Muzaffer EKER (Emekli Öğretmen - Araştırmacı Yazar), Müjgan SEZER (Kızılcahamam Anadolu Lisesi Tarih Öğretmeni), Handan ARSLAN (Kızılcahamam Ayşe Bezci Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Müdürü) ve Yusuf ÇETİNTAŞ (Kızılcahamam Belediyesi Kültür Sosyal İşler)'tan oluşmuştur.

Sempozyum Onur Kurulunda aşağıdaki hemşehrilerimiz yer almıştır: Mehmet YILDIZ (Kızılcahamam Kaymakamı), Muhittin GÜNEY (Kızılcahamam Belediye Başkanı), Doç. Dr. Uğur ÜNAL (Devlet Arşivleri Genel Müdürü), Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKPINAR, Salih BEZCİ, Hüdaverdi ÇAKIR, Orhan AYDIN, Ali İhsan OĞULTÜRK, Erol GÖKMEN, İsmail SARIHAN, Hüseyin AKYÜZ, Ömer Faruk ALTINORDU, Kadir CANER, Suat IŞIK, Selahattin ÇETİNKAYA, Mustafa ÖZCAN, Nazım ERCAN, Fevzi KİRAZ, Tahsin AYDIN, Saim ÇÖLLÜOĞLU

Bilim Kurulu da şu bilim insanlarımızdan oluşmuştur:Prof. Dr. Ali ACAR (Selçuk Üniversitesi), Prof. Dr. Ahmet DOĞANAY (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Cahit GÜRAN (YÖK üyesi), Prof. Dr. Durmuş ARIK (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Ender YARSAN (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Eyyüp SANAY (Emekli Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Hasan AYRANCI (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Prof. Dr. İlhami DURMUŞ (Gazi Üniversitesi), Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK (Gazi Üniversitesi), Prof. Dr. Nizamettin KAZANCI (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Nevin ŞANLIER (Gazi Üniversitesi), Doç. Dr. M. Ali ÇAKMAK (Gazi Üniversitesi), Doç. Dr. Mustafa LALE (TOBB), Doç. Dr. Gül GÜNEŞ (Atılım Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Ali YILMAZ (Kırıkkale Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Gülsüm POLAT (Dumlupınar Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Hasan IŞIK (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. İbrahim Ethem ARIOĞLU (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKPINAR (Gazi Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Mustafa KAYA (Celal Bayar Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Süleyman POLAT (Dumlupınar Üniversitesi), Dr. Ahmet ACAR (MTA), Dr. Durali KOÇAK (Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı), Vet. Hk. Muharrem SATILMIŞ (Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı), Sırrı ER (Polis Koleji Edebiyat Öğretmeni)

İki gün süren sempozyumda başlıca *coğrafya*, *tarih*, *idare*, *yerleşme*, *sosyal yapı*, *ekonomi, e*ğitim, *din, kültür, sağlık, sanat* vb. konular ele alınmıştır.

Tarih-İdare

Tarih-idare konusunu H. Çınar (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) *"Yabanâbad ve Şorba'dan Kızılcahamam'a: İdari Yapıda Yaşanan Değişim"* başlığı altında derinlemesine vukufiyetle ele almıştır. Çınar, Osmanlı döneminde Yabanâbâd

ve Şorba kazalarının idari yapıları ve coğrafi konumları ile kaza merkezinin Kızılcahamam'a taşınması sırasında yaşanan tartışmaları ve alınan kararları, arşiv kayıtlarından yola çıkılarak incelenmiş, böylece yaşadığımız coğrafyanın ve ilçenin tarihine yeni bir bakış açısı getirmiş, yöremizin tarihini adeta yeniden yazarak bizi bize yeniden tanıtmıştır.

İ. Durmuş (Gazi Üniversitesi) *"Kızılcahamam ve Çevresinin Türk Yurdu Haline Gelmesi"* konusunu ele almıştır. Bu bağlamda, Türkler'in 1073 yılında Ankara ve çevresine ulaşmalarıyla bölgenin Türkleşme ve İslamlaşması süreçlerini Türkçe yer, şahıs, urug ve boy adlarından hareketle bir Müslüman Türk yurdu haline gelişini, açık bir şekilde belgelemiştir.

U. Ünal (Devlet Arşivleri Genel Müdürü) *"Arşiv Belgelerinde Kızılcahamam ve Kızılcahamamlı İstiklal Harbi Şehitleri"* başlıklı çalışmasında Yabanabad, Şorba ve Kızılcahamam kelimesinin Osmanlı arşivi katalog sisteminin hangi fonlarında ne kadar sayıyla yer aldığı konusuna eğilip yöremizin bazı köy ve beldelerine ait olan önemli belgeleri açığa çıkarmıştır. Bunun yanında bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'nin emperyalistlere karşı verdiği Milli Mücadele ve İstiklal Harbi'nde şehit düşen hemşerilerimizi belirlemiştir.

M. Kaya (Manisa Celal Bayar Üniversitesi) *"Yabanabad'da Dirlik-Düzen Mücadelesi: 19. Yüzyılın İlk Yarsı"* Yabanabad'da, 19. yüzyılda asayişi bozan hareketlerin neler olduğu, kimler tarafından gerçekleştirildiği ve ne gibi sonuçlar doğurduğu konuları üzerinde durmuş, halkın dirlik-düzen mücadelesinini arşivlere dayanarak ortaya koymuştur.

S. Simge Sucu, E. Ataseven, M. Sezer ekibi,*"100. Yılında Bir Taşınma Öyküsü"* adlı yazılarında Kızılcahamam'ın ilçe merkezi haline gelme öyküsünü süreç ve aşamalarıyla belgelere, yerel sözlü kaynaklara ve araştırmalara dayalı olarak ortaya koymuşlardır.

Coğrafya-Doğal Kaynaklar-Ekonomi

Ülkemize *Anadolu* adını vermesi yanında Kızılcahamam ve yöresi denince hemen akla geliveren yeraltı ve yerüstü zenginliklerinden bazıları Kızılcahamam ve Seyhamamı kaplıcaları, Soğuksu Milli Parkı, Jeopark, Kuzcapınar Fosil Ağaç Jeositi, Mahkeme Ağacin Yeraltı şehri, Abacı Peribacaları ve Beşkonak Bazalt sütunlarıdır. Kızılcahamam ve yöresinin taşı, toprağı, havası, suyu, dağı, ovası yani coğrafyamız bizim maddi ve manevi zenginliğimizdir. Yöremizin bu yönleri bilim insanlarımızca ele alınıştır.

N. Usta (Atatürk Üniversitesi) *"Kızılcahamam İlçesinin Turizm Potansiyeli"* başlığı altında fiziki coğrafya ve turizme dikkat çekmiştir. Onun tespitlerine göre

tarihi ve kültürel zenginlikle beraber Kızılcahamam, hem Türkiye'nin önemli nüfus merkezlerine yakınlığı hem de doğal güzellikleri ile turizm açısından önem arz etmektedir. Termal turizmde söz sahibi yapılmak istenen ilçemizde, çok zengin termal kaynakların yanı sıra ora, fauna ve doğal ve beşeri şartların sunduğu çok çeşitli turistik kaynaklar mevcuttur.

A. Acar, (MTA Genel Müdürlüğü) *"Kızılcahamam Civarının Jeolojik Özelliklerinin Ekonomik Değerlendirmesi"*nde jeolojik yapı, jeopark konularına eğilmiştir. Acar, ilçemiz ve civarında ekonomik öneme sahip olan, Türkiye ekonomisinde ve sanayiinde çok önemli bir yer tutan başta altın ve gümüş olmak üzere kurşun, çinko, manyezit, antimuan gibi metalik madenlerle perlit, diatomit, bentonit, kaolen, tras ve yapıtaşı gibi endüstriyel hammaddelerde önemli bir potansiyele sahip olmasına dikkat çekmiştir.

S. Toraman (MTA Orta Anadolu III. Bölge Müdürü*) "Kızılcahamam Yeraltı Kaynakları ve Jeotermal Enerji"* başlığı altında yöremiz yeraltı kaynakları, özellikle jeotermal kaynak durum tespitleri yapmış, sahanın yenilenebilir halde kalması için alınması gerekli tedbirleri önermiştir.

A. Yılmaz (Kırıkkale Üniversitesi) *"Kızılcahamam Bölgesinin Sağlık Turizmi Açısından Değerlendirilmesi"* meselesinde yöremizin, klimatizm, termalizm, wellness, yaşlı turizmi, engellilere hizmet verecek olan klinik oteller ve rehabilitasyon merkezleri açısından büyük bir potansiyele sahip olduğunu belirtmiştir. Bu amaçla, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, özel sektör ortak bir platformda buluşarak bir stratejik plan çerçevesinde kamunun da desteğini alarak hareket etmelerinin, yörenin sosyo-ekonomik kalkınmışlık düzeyine çok büyük katkı sağlayacağı düşünmektedir.

G. Güneş, (Atılım Üniversitesi) *"Kızılcahamam Turizminde Yerelliğin ve Sürdürülebilir Gelişimin Önemi"* konusunu ele almaktadır. Kızılcahamam'ın farklı turizm çeşitleri için olanaklar sunan önemli bir turistik ilçe olduğunu belirten Güneş, ilçede 1994 yılından bu yana turizm ana geçim kaynağı olduğununun altını çizmektedir. Turizmde sürdürülebilir gelişim ve toplum temelli yaklaşımın önemi vurgulamakta Kızılcahamam turizminin daha iyi bir noktaya gelebilmesi ve yerele katkısının artırılabilmesi için öneriler ortaya koymaktadır.

C. Güran (Hacettepe Üniversitesi) *"Kızılcahamam ve Çamlıdere Yöresinin Kırsal Kalkınma Alternatifleri ve Değerlendirmesi"* başlıklı çalışmasında yüksek gelişme düzeyine sahip olan Ankara kentinin kırsal alanlarından olan Kızılcahamam ve Çamlıdere bölgesi için kırsal kalkınma alternatiflerini, teorik ve uygulama örneklerinden

hareketle değerlendirmekte ve bölge için bir kalkınma stratejisinin temel unsurlarının neler olabileceğine dair öneriler sunmaktadır.

A. Acar (Konya Selçuk Üniversitesi) *"Kızılcahamam Ailelerinin Gelir ve Geçim Düzeyi"* konusuna eğilerek genel anlamda, K. hamam ailelerinin ekonomik durumu ve gelir düzeyinin kişilerin gelir kaynaklarına göre şekilendiğini belirtmektedir. Yörede kaplıca kaynakları bakımından zengin olduğundan termal su, dağ, yayla, orman, doğal güzellikler, temiz içme suyu zenginlikleri ile yerel kültür göz önüne alındığında, buralarda turizm çeşitliliğinden kaynaklanan gelir kaynakları oluştuğuna dikkat çekmektedir. Jeotermal kaynakları bakımından yerli ve yabancı turistlerin bu bölgeye rağbet göstermelerinin ekonomik ve sosyal yönden gelir fırsatları doğurabileceğini ilçe merkezinde panlı ve programlı uygulamalar yapılması durumunda mevcut durumun daha da ileriye gidebileceğine işaret etmektedir.

Ö. Aydoğdu Atasoy (Kültür ve Turizm Bakanlığı) *"Kızılcahamam'da Faaliyet Gösteren Konaklama Tesislerinin Mevcut Durumu ve Bunlarla İlgili Yeni Yaklaşımlar"* adlı yazısında öncelikle, yöremizdeki konaklama tesislerinin mevcut durumları tespit etmekte bu tesislerin daha iyi duruma gelmesi, tanınması, bilinmesi ve daha kaliteli hizmet sunabilmesi için yapılması gerekenler belirlemektedir.

Ö. Arslan, A. Çakmak, N. Gündüz ekibi (Ankara Kalkınma Ajansı) *"Ankara Kalkınma Ajansı Perspektinden Kızılcahamam"*da söz konusu kurumun yöremizin kalınması yönünde yaptıkları ve yapabileceği katkılara eğilmektedir. Ankara Kalkınma Ajansı koordinasyonunda hazırlanan Ankara Bölge Planı 2014-2023, Ankara'nın 25 ilçesini ekonomik ve sosyal ve coğrafi yapıları, birbirleriyle ilişki düzeyleri ve gelişmişliklerini gözeterek beş alt bölgeye ayırmıştır. Kızılcahamam ve Çamlıdere III. Alt bölgede yer almaktadır. Ekibin tespitlerine göre güçlü turizm potansiyeline sahip Kızılcahamam, turizm faaliyetleri ve değerlerini daha iyi tanıtmak gerekmektedir. İlçede turizm teşviklerinden yararlanmayı sağlayacak yeterli sayıda proje üretilmemiştir. Bu ve benzeri sorunlara sürdürülebilir çözümlerin bulunması halinde ilçedeki potansiyel harekete geçecek ve Kızılcahamam ulusal ve uluslararası alanda marka şehir haline gelecektir.

A. Doğanay (Ankara Üniversitesi) *"Kızılcahamam Yöresinde Arıcılık"* konusunda dünya ve Türkiye ölçeğinden hareketle Kızılcahamam'ın yerini tespit etmektedir. Buna göre arıcılıkta Ankara; 70 bin adet koloni, 655 ton bal üretimi ile 30. sıralarda yer almaktadır. Ankara'nın 25 ilçesi içinde Kızılcahamam ve Çamlıdere toprak yapısı, zengin bitki örtüsü ve iklimsel özellikleri bakımından arıcılık için oldukça elverişli bir konuma sahiptir. Bu rekolte iyi çalışmalarla daha da geliştirilebilir.

M. Satılmış (Veteriner) *"Ankara Keçisi'nin Geçmişi, Günümüzdeki Durumu, Gelecek ve Bölgemiz İçin Önemi"* başlıklı çalışmasında ana vatanı Türkiye olan, ülkemiz ve yöremiz için ekonomik değeri yanında sosyal ve duygusal öneme de sahip keçi ırkına eğilmektedir. Ankara keçisi yetersiz ve bakir olan meraları (ağaçlık ve çalılık alanları) koyun ve diğer büyükbaş hayvanlara göre daha iyi değerlendirebilmektedir. Bu yönüyle ilçemiz köylerinin coğra yapısı nedeniyle geçmişte yaygın olarak yetiştiriciliği yapılmış ve ürünleri ile insanlarımızın en önemli geçim kaynağını oluşturmuştur.

A. O. Karakaş (Su Ürünleri Mühendisi) *"Kızılcahamam'da Balıkçılık Potansiyeli"* konusuna dikkatimizi çekmektedir. Karakaş'ın bulgularına göre yöremiz Akyar, Eğrekkaya ve Kurtboğazı barajları ile yaklaşık 12km^2'lik su yüzey alanı ile önemli bir balıkçılık potansiyelini barındırmasına rağmen buralardan Ankara'nın içme suyu temin edilmesi nedeniyle balıkçılık faaliyeti yapılamamaktadır. Oysa yapılacak teşvikler ve tesislerle balıkçılığın geliştirilmesi yöre ekonomisine önemli katkı sağlayacaktır.

Kültür-Sosyal Yapı

Kızılcahamam'ın mahalli olduğu kadar milli nitelik taşıyan kültürü de önem taşımaktadır. Bu husus da bilim insanlarımız tarafından incelenmiştir.

S. Erşahin (Ankara Üniversitesi) *"Cumhuriyet Döneminde Kızılcahamam'da Din: Olgular ve Kurumlar"* başlığı altında yöredeki dini hayatı incelemiştir. Cumhuriyet döneminde Ankara'nın başkent olması, yeni yapılan Ankara-İstanbul karayolunun buradan geçmesi, kaplıca/sıcak suya ve ormanlarıyla tenezzüh alanlarına sahip olması gibi sebeplerle Kızılcahamam siyasi, sosyal, ekonomik değişim, dönüşüm ve gelişimine paralel olarak kültürel ve dini yönlerden de aşama kaydetmiştir. Modern Türkiye'nin başkentinin bir ilçesi sıfatıyla, bir yandan Cumhuriyet'in yenileşme/modernleşme yolculuğuna katılırken diğer yandan dini ve geleneksel değerlerini korumayı ve geliştirmeyi başarmıştır. Bu olgu Türkiye hatta İslam dünyası için son bir kaç asırlık yenileşme serüveninin önemli ve örnek tecrübelerinden biri sayılabilir. kızılcahamam bu süreçte geçmişten gelen dini hassasiyetini devam ettirmiştir.

D. Arık (Ankara Üniversitesi) *"Kızılcahamam ve Çevresinde Taşla ilgili İnanışlar"* başlıklı çalışmasında genel olarak Türk kültüründe rastlanan sabır taşı, taşbebek efsaneleri, taşla ilgili masallar, taş doğurma, ceza olarak taş olma, taşlaşma, taşla yapılan kerametler, taş hakkında fıkralar, atasözleri, ilenmeler, yağmur dualarında taş kullanımı, taşlardan şifa umulması, kutsal kayaların ziyaret edilmesi gibi örnekler, taşla ilgili inanç ve uygulamalarına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Kızılcahamam özelinde taşlaşma, gelin kayası, yağmur dualarında taşlara okuma, deliklitaş gibi taşla ilgili inanışlar ele almaktadır.

M. Eker (Eğitimci, Yazar) *"Eğitimde Çevre Faktörü ve Önemi: Kızılcahamam Örneği"*adlı yazısında fiziki çevrenin eğitimdeki rolü üzerinde durmakta Kızılcahamam'ın tarihi ve coğrafi yapısıyla hemen her köşesinin doğal, arkeolojik, biyolojik ve jeolojik çeşitliliğe örnek eşsiz alanlarıyla bu konuda sunduğu imkanlara dikkat çekmektedir. Bu doğal alanların, okullarımız için hazır ve cazip birer laboratuvar durumunda olduğunu vurgulamaktadır.

İ. E. Arıoğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) *"Dünden Bugüne Kızılcahamam ve Çevresi Halk Kültürü Çalışmaları Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler"* konusunu ele almıştır. Özellikle Cumhuriyetin kuruluşu ile daha sistemli hale gelen folklor (halk bilimi) derleme ve araştırmalarından hareketle yöremizle ilgili yapılan halk kültürü çalışmalarını tanıtmıştır. Ayrıca Kızılcahamam'ın sahip olduğu halk kültürü ve değerlerin yaşatılması, tanıtılması, öğrenilmesi, sürdürülebilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması noktasında yapılması gerekenlere dair önerilerde bulunmuştur.

H. Işık (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) *"Örneklerle Yaşayan Tarih M*üzesi *ve bir Model Önerisi"* adlı çalışmasında özellikle kuzey Avrupa ülkelerinde açık hava müzelerinde o dönemin kıyafetlerini giymiş aktörler tarafından geçmiş yaşantıların canlandırması ile başlayan uygulama yaşayan tarih müzesi (living history museum) adı altında yeni bir müze türünü ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede Kızılcahamam'da yapılacak bir yaşayan tarih müzesinin örnek bir modeli üzerinde durmuş, bu modelin yapılacağa bölgeye getireceği olumlu katkılara değinmiştir.

M. A. Çakmak (Gazi Üniversitesi) *"Osmanlı Nüfus Kayıtlarına Göre Yabanâbad Kazasında Nüfus Durumu"* başlıklı çalışmasında 19. yüzyıldan itibaren, Batılı devletlerin istila hareketleri sonundaOsmanlı Devleti'nin genelinde ve yöremizde yaşanan nüfus hareketlerini nüfus sayımı defterlerine dayanarak incelemiş, bu göçlerin sosyal, siyasi ve kültürel sonuçlarına değinmiştir. Çalışmada, Osmanlılar zamanında yapılan ilk nüfus yazımının Yabanâbâd kazasına ait olan defteri H. 1252 / M. 1835-1836 tarihli defter ve bundan takriben dört yıl sonra gerçekleştirilen H. 1256 / M. 1839-1840 tarihli defter defteri inceleyerek, kazanın nüfusuna ilişkin bir kanaat oluşturmayı amaçlamıştır.

H. Ayrancı (Ankara Üniversitesi) *"Kızılcahamam-Çamlıdere Coğrafyasında Sivil Unsurların Etkisi"* adı altında yöremizdeki, sivil toplum yaklaşımları ve Kızılcahamam-Çamlıdere coğrafyasında oluşan bu unsurların insanımıza, bölge halkına, Ankara'ya ve tüm ülke sathına etkileri incelenmiştir. Ayrancı'nın tespitlerine göre yöre sivil gruplarının sosyal hayat ve bunun doğrudan uzantısı olan siyasette önemli etkileri vardır. Bunlar çevreden merkeze, merkezden çevreye karşılıklı etkileşim ile ülke siyasetini oluşturan genel siyaset kurumlarını etkilemektedir.

M. Mandaloğlu, (MEB, Öğretmen) *"Kızılcahamam ve Çevresinde Unutulan Bazı Meslekler"* adlı çalışmasında yöremiz insanının geçim kaynaklarından olan bazı meslekler üzerine durmuştur. Kızılcahamam ve çevresi, engebeli arazi yapısına sahip olduğu için tarih boyunca bu coğrafyada yaşayan insanların temel geçim kaynaklarının tarım ve hayvancılığa dayalı olmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak mesleki teşekküller tarım ve hayvancılığa dayalı olarak gelişme göstermiş olan mesleki teşekküllerden sadece birkaçıdır. Bunların dışında diğer alanlarla ilgili unutulan ya da unutulmaya yüz tutmuş meslekler de bulunmaktadır. Örneğin çerçicilik, kalaycılık, yorgancılık, tuzculuk, dokumacılık gibi meslekler, unutulan ya da unutulmaya yüz tutmuş mesleklerden sadece bir kaçıdır.

M. Akpınar (Gazi Üniversitesi) *"Yabanabad Yöresi Halk Türküleri"* adlı çalışmasında bizlere Kızılcahamam ve çevresi türkülerinden örneklerle yöre insanının gönül dünyasının, aşklarının, sevdalarının, hasretlerinin, acılarının, yiğitliklerinin ifadesi olan müziği tanıtmıştır. Akpınar'ın tespitlerine göre yöremize ait 10'un üzerinde türkü bulunmaktadır. Bu türküler genellikle hareketli bir ritmik bir yapıya sahip olmakla birlikte bazılarında duygusallık ve yanıklık dikkat çekmektedir. Türkülerimizin konularını ise; sevda, ayrılık, gurbetlik, hasretlik, yiğitlik gibi insan hayatında yer alan ve yaşanmış duyguları yansıtan özellikler oluşturmaktadır.

E. Yarsan, (Ankara Üniversitesi) *"Kızılcahamam'ın Sembolü: Karaakbaba"* konusunu gündeme taşımıştır. Dünya ölçeğinde yakın tehdit altında olan Avrupa'nın birçok bölgesinde de sayıları hızla azalan karaakbabaların Türkiye'deki bilinen en büyük kolonilerinden biri yöremizde bulunmaktadır. Yarsan, karaakbabaları ve Türkiye'nin karaakbaba popülasyonu bakımından sahip olduğu önemi koruyabilmek için, var olan bilimsel çalışmaların daha da artması, ülke çapında bir envanter çalışması yapılması ve buna uygun koruma planları uygulanması gerektiğinin altını çizmektedir.

A. Yeşil (İş Adamı) özel arşivinden derlediği *"Fotoğraflarla Kızılcahamam"*da yörenin Cumhuriyet döemi tarihine görsel malzeme ile önemli katkı sunmaktadır. Bu fotoğraflar noltaljik bir gezi yaptırmanın yanında yöremizdeki sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeleri gözler önüne sermektedir.

S. Şenol *"Kızılcahamam Pazar Kınık Köyünden Hacı Ahmet Hilmi Ankaravi"* adlı yazısında yöremiz evladından alim Hacı Ahmet Efendi'yi eserleri ve hizmetleriyle tanıtmıştır. Ahmet Hilmi Efendi iyi bir tahsil aldıktan sonra ilmiye sınıfı mensubu olarak imam-hatiplik, vazilik ve müderrislik faaliyetleri yanında *"Muhibu'l-Fıkh li-Hıfzi'd-Din"* adlı eser de telif etmiştir.

S. Er *"Kızılcahamamlı Hafızların Yetişmelerine İstanbul'dan Önemli bir Destek:*

Hafız Hasan Akkuş" adlı çalışmasında Cumhuriyet döneminin kurra hafızlarından Hasan Akkuş hocayı ele almış, onun ilmi yönü yanında yöremiz insanına Kur'an eğitimi konusunda yaptığı maddi-manevi katkılara dikkat çekmiştir. Hasan Akkuş İstanbul'da yaşamasına rağmen, 20. Yüzyıl'da yöremizin dini hayatını etkileyen önemli şahıslardan biri, yöremizin tanınmış hafızlarını yetiştiren "hocaların hocası"dır.

"100 yıllık yönetim tarihine ve geleneğine sahip ilçemizin 100. yılında yönetiminde bulunmanın şahsım adına çok müstesna bir gurur kaynağı olduğunu özellikle ve öncelikle belirtmek isterim" diyen Kaymakamımız Mehmet Yıldız bey, bu etkinliklere her türlü maddi-manevi desteği veren Belediye Başkanımız Muhittin Güney bey yöremizin gelişmesi için yaptıkları ve yapmakta oldukları hizmet ve gayretleri ile bizleri geleceğimiz adına ümitlendirdiler. Aynı şekilde milletvekillerimiz sayın Emrullah İşler, sayın Mustafa Erdem, sayın Eyyüp Sanay, iş dünyamızdan sayın Hüdaverdi Çakır, sayın Salih Bezci, sayın Orhan Aydın, sayın Ö. Faruk Altınordu başarı örnekleri olmanın yanında bizzat hizmetlerin içine girerek, ellerini taşın altına koyarak yöre insanımıza yol göstermektedirler.

Bu; bizim tarihimiz, bizim başarı hikayemizdir. Geçmişte başardık, gelecekte de bölgemizi ve toplumumuzu daha ileriye ve başarılara taşıma tecrübe ve enerjisine sahibiz. 100. Yıldaki bütün bu faaliyetler yöremizin tarihi tecrübesini geleceğe aktarma heyecanıdır.

Elimizdeki bu metin Kızılcahamam'a ait salt bir tarih kitabı değildir. Yörenin en azından son yüzyılından başlayarak dünü, bugünü ve yarınını değerlendiren bir anı kitabı niteliği taşımaktadır. Bu kitapta elden gediğince, geçmişteki tecrübeler bugüne taşınarak, geçmişin ve bugünün kazanımlarını yarınlarda daha iyi yıllara kavuşmamıza ışık tutacak şekilde yorumlanmıştır. Yazılarda, bilimsel nitelik korunmakla birlikte analaşılır, sade bir dil ve imla birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Konuşma formatındaki metinlere konuşmacının samimiyetini, heyecanını ve üslubunu göstermesi bakımından müdahale edilmemiştir.

Nice yüzyıllara!...

YABANÂBÂD VE ŞORBA'DAN KIZILCAHAMAM'A: İDARİ YAPIDA YAŞANAN DEĞİŞİM

Hüseyin ÇINAR*

Giriş

Ankara ve çevresi 1354 yılında Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa tarafından Osmanlı topraklarına katıldı. İlk dönem Osmanlı kayıtlarında ve günümüze ulaşan Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (BOA) *Maliyeden Müdevver Defterler (MAD)* arasında 9 numara ile kayıtlı, H. 867/M. 1463 tarihli Ankara'nın ilk tahrir defterinde, Yabanâbâd (Kızılcahamam-Çamlıdere) Kazası'nın bulunduğu bölge, Yabanovası olarak geçmektedir. 1463 tarihli bu tahrirde, geçmişe yapılan atıflarla, Orhan Gazi dönemine kadar gidilmektedir. Öyle ki, gerek 1463 tarihli, gerekse 16. yüzyıla ait tahrir defterlerinde yer alan çok sayıdaki "viran (ören)" veya bu kelimeyi ek alan köy isimlerinden anlaşıldığı kadar, Osmanlı öncesi hatta Türk iskanı öncesinde, bölgenin mamur, meskun ve bayındır olduğu anlaşılıyor. Yabanovası'ndaki yerleşmelerin ekserisinin isminin Türkçe olması, hatta çok sayıda Oğuz boy adlarına rastlanması, Türklerin Anadolu'ya gelmeleri ile bu bölgeye ilgisiz kalmadıkları görülüyor. Bölge ile ilgili günümüze ulaşan Yabanovası ismi, ihtimaldir ki Selçuklulardan Osmanlı'ya intikal etmiştir. Nitekim bu isme, ilk defa eski adı Akçakavak, sonraki adları Verimli ve Tekke olan köyde türbesi bulunan Duman Ağa oğlu Turasan Bey'e ait H. 826/M. 1423 tarihli, Yeğen Bey (Hızır Bâlî) adına düzenlen vakfiyede rastlanmaktadır. Tabii ki bunlara Taşlıca Şeyhler (Şıhlar) Köyü'nde, Kırmızı Ebe'nin isteği ile oğlu Oruç Gazi için Sultan Alâeddin Keykubad (1220-1237) tarafından temlik (mülk olarak vermek) suretiyle yapılan çiftlik vakfını da, burada Osmanlı öncesi döneme uzanan geçmişe ilave edebiliriz. Bütün bu kayıtlar ve anlatılar, Yabanovası'nın Türk iskânının ilk dönemine (16. yüzyıl öncesine) ışık tutmaktadır.[1] Bölgeye isim olan "yaban" kelimesi, ilk dönem Osmanlı kayıtlarında; "ma'mûreden ve şenlikten uzak, hâlî (ıssız, boş), timarsız yerler" anlamına gelen, engebeli ve kısmen ormanlık olan araziyi tanımlamak için kullanılmıştır. Ankara Sancağı'na ait 930 / M. 1523,[2] H. 937 / M. 1530[3] ve H. 979 / M. 1571[4] yıllarına ait tahrir

---

* Prof. Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi; mail: hcinar06@gmail.com.

1 Yabanovası'ndaki ilk yerleşmeler için bkz. Ahmet Nezihi Turan, *Yabanâbâd Tarihini Ararken,* Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, Ankara 1999, s. 37-49. Yeğen Bey Vakfiyesi için bkz. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), Vakfiye Defteri 2113, s. 326, sıra 631; Turan, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, s. 122-128. Bu vakfiyede, "Yabanovası nahiyesinde Ağcain" ibaresi geçmektedir.

2 Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 117 numara ile kayıtlı Tapu Tahrir Defteri'nin (BOA, *TT 117*) tarihi, "Gurre-i Zilhicce 929/11 Ekim 1523 olarak kaydedilmiştir.

3 *438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530),* I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1993.

4 Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyud-ı Kadime Arşivi, *74 Numaralı Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ankara.* Bu defterin tarihi, "…Evâhiri şehri Muharrem sene tis'a ve seb'în ve tis'a mie (979/ 15-24 Haziran 1571)" olarak kaydedilmiştir.

defterlerinde, artık "Yabanovası" ismine rastlamıyoruz. Belgelerde onun yerine, kaza olarak "Yabanâbâd" ismi öne çıkmaktadır. Bölge, bu yeni adından da anlaşılacağı üzere "âbâd" kelimesinin karşılığı olan; "imar edilmiş, şenlendirilmiş, huzura kavuşmuş ve zenginleşmiş" konuma yükselmiştir. Bunun en önemli göstergesi, köy sayılarının 1463 yılında 81 iken, 1523-1530 yıllarında 104, 1571 yılında da 96 olarak kaydedilmesidir.[5]

Günümüz Kızılcahamam'ını oluşturan Osmanlı kazalarından biri de Şorba/Şorva'dır. Farsçada şorba kelimesi, çorba anlamına gelmektedir. Kimi zaman yazılı belgelerde ve çoğunlukla da söylenmesi kolay olduğundan halk arasında Şorba yerine Çorba isminin kullanılması bundandır. Yine halk arasındaki anlatılara göre, bu çevrede çorba dağıtması ile meşhur olan bir şahsa, Çorba Dede denmesinden dolayı bu ismin verilmiş olabileceği düşünülmektedir. Bütün bu anlatılanları da göz önünde bulundurarak, acaba Şorba/Şorva ya da Çorba neden bu bölgeye isim olmuştur. Şorba kelimesinin etimolojik yönüne de bakacak olursak, çorba anlamı dışında, "ince çamur, karışık, düzensiz, dolambaçlı mesele ve karışık küme" gibi anlamlar için de kullanıldığını görmekteyiz.[6] Bir şeyi çorbaya çevirmek deyiminin halk arasındaki söylenişini de düşündüğümüzde, karışıklık ve düzensizlik anlamları da öne çıkmaktadır. Eğer kelimenin bu anlamını öne çıkaracak olursak, Türkler bu bölgeye geldiklerinde, bölgenin arazi yapısının dağlık ve ormanlık görünümüne bakarak, şorba ismini kullanmış olabilecekleri söylenebilir. Her şeye rağmen, bu konuda kesin bir hüküm vermek şimdilik pek mümkün gözükmemektedir.

Tahir Defterlerinde Yabanâbâd ve Şorba

Ankara Sancağı'nın Osmanlı dönemindeki ilk idari birimleri hakkında bilgi kaynağımız yukarıda bahsedilen 1463 tarihli tahrir defteridir. Bu defterde Ankara (merkez); Bacı,[7] Çubuk,[8] Kasaba,[9] Karacabey, Mürted Ova,[10] Binâri İli,[11] Yaban

5 Turan, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, s. 41-42, 50-51.

6 J. W. Redhouse, *Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, s. 734-735.

7 Ankara'nın batısında Ayaş ve Mürted'e, güneyde Haymana kazasına doğru uzanan ve genellikle yörüklerin bulunduğu, bugünkü Polatlı çevresi.

8 Ankara'nın kuzey doğusunda bulunan bugünkü Çubuk Kazası ve çevresi, "Ta'allükât-ı Çubuk" idari birliği altında kaydedilmiştir. Bkz. BOA*, MAD 9,* varak (v.) 15b-42a; Hüseyin Çınar - Osman Gümüşçü, *Osmanlıdan Cumhuriyete Çubuk Kazası,* Bilge Yayınevi, Ankara 2002, s.129-130.

9 Ankara'nın merkez dışında kalan köyleri ile Elmadağ, Kalecik, Keskin ve Bala'ya doğru uzanan bölge.

10 Murtazaâbâd ya da daha sonraki adıyla topraklarının bir kısmı Zîr (merkezi İstanos köyü) olarak bilinen Ankara'nın Kazan ve Yenikent çevresi.

11 Sonraki dönemde, bir kısım köyleri Şorba Kazası içinde yer alacak olan "Ta'allükât-ı Binârî İli/Binârî İline bağlı olan yerler" başlığı altındaki köyler ve mezrealar şunlardır: Kürd-alp, Şahviran, Baş, Dere, Ovacık, Ulusu, Sivriçukur ve Kavaközi, Gökçedere, Yenice, Yüreğir, Yukarı Obruk, Buçuk, Çubukbazarı, Sovıcak, Çavundur, Yanıyassı (Tatıyassı?), Melikşah, Baş, Karacaviran, Menadır, Kızılöz, Söğüdözi, Esenboğa, Kızılöyük, Ahur, Sığırlıhacı, Mirye, Karaağaç, Kuzviran, Hızırlar (Hıdırlar), Oğlakçı, Kayrı (tâbi-i Mirye), Kızılnusret, Karamancık, Salın, Çanlı, Çavundur (yukarı), Karbansaray, Kurıçay, Kışlacık, Sarukoz, Buzlı, Eğriekin, Sülük,

Ovası, Şorva/Şorba,[12] Mudrıb/Muzrıb[13] ve Uruş[14] olmak üzere 10 idarî birlikten yani "vilâyet"lerle, "ta'allukât"lardan[15] oluşmaktadır. Muhtemelen bu defterin eksik oluşu nedeniyle Ayaş, bu idarî birlik içinde yer almamıştır; onun da ilave edilmesiyle Ankara'ya bağlı idari birimlerin sayısı 11'e yükselmektedir.[16] Daha sonraki yıllarda Mudrıb ve Uruş'a bağlı köyler Ayaş, Mürted Ova ve Yaban Ovası arasında taksim edilmiş, böylece bu idarî birlik ortadan kalkmıştır.[17] Benzer durumun Binâri İli'nde ve Şorba/Şorva'da gerçekleştiği görülmektedir. Aşağıda da ele alındığı gibi, 1463'te ayrı bir idarî birlik olan Binâri İli ve Şorva/Şorba, 1523, 1530, 1571 yıllarına ait tahrir defterlerinde Ankara Sancağı'na bağlı Çubukâbâd Kazası içinde yer almışlardır.[18] Yukarıda bahsedilen 16. yüzyıla ait tahrirlerde Ankara Sancağı'nın kazaları; Ankara (merkez), Murtazaâbâd, Çubukâbâd, Ayaş, Bacı ve Yabanâbâd'dır. Artık bu dönemde daha öncenin dağınık idari yapısı ortadan kalkmıştır.[19]

Sele, Mekki, Yalak, Aydoğan, Alınviran, Bayır, Seg (Sey), Kilise, Yukarı Buzlı, Mahmudoğlanı, Karaçam, Alınviran, Buğdaylu, Hisarcuk, Gökçe, Çit, Akçakoyunlu, Gözbaş (Kuzbaş), Sülüklü, Aksak, Manastır, Çat, Derbend, Akçakilise, Çukurca, Tortı, Kızılviran, Aybek (İybek), Turasanlu, Akbörklü, Kurıviran, Binağaç, Çeriklü, Yazır, Ağılcuk, Sayluhacı, Aşağı Obruk, Okçı ve Belençayı, Çukurviran, Asunlar (Husunlar), Gürci, Sarukoz, Hacılar, Söbiçemen, Taraksuz, Yerkızdı, Kızılcaılısu, Çukurcak, Akçakilise, Görensi, Saraycık, Kızılca, Yiras köyleri ve Alacaatlu, Maden, Akçakoyunlu, Karaçam, Akdam mezraalarıdır. Bkz. BOA, *MAD, 9*, v. 102a-129a; Çınar –Gümüşçü, Çubuk Kazası, s.127-130.

12 Sonraki dönemde Binâri İli'ndeki bazı köylerle ayrı bir kaza olacak olan Şorva/Şorba, 1463 yılında, "Ta'allükât-ı Şorva tâbi'-i Ankara" olarak kaydedilen köyler şunlardır. Bu köyler timar dağılımına göre kaydedilmiştir. Bir kısmı Şorva dışındadır.
Karye-i Uçarı, Karye-i Otacı, Karye-i Eymür, Karye-i Mehmediç?, Karye-i Kapaklı, Karye-i Karagöz, Karye-i Akçakilise, Karye-i Karaviran, Karye-i Başviran, Karye-i Akçaviran, Karye-i Nebi (?) Hacı, Karye-i İnceviran, Karye-i İnceöz, Karye-i Karabürçek, Karye-i Karaviran, Karye-i Geregül, Karye-i Karacain - Divân-ı Kınık, Karye-i Nureddin - Divân-ı Saray, Karye-i İğdir tâbi'-i İğdir tâbi'-i Divân, Karye-i Üyük? tâbi'-i Divân-ı Saray, Karye-i Alayundlu, Karye-i Saraç, Karye-i Bulak, Karye-i Kınık Divânı, Karye-i Sarsi? tâbi'-i Divân-ı Saray, Karye-i Tutözi, Karye-i Çukurviran, Karye-i Saray Divânı, Karye-i Alayundlu, Karye-i Saray, Karye-i Üçbaşlu tâbi'-i Şorva, Karye-i Başviran, Karye-i Çiğir. Şorba'nın kaza olarak adına 1580'lerden sonra rastlanmaktadır. Bkz. BOA, *MAD, 9,* v.169b-179a.

13 Yabanâbâd'ın kuzeybatı kesimi yani Çamlıdere'nin batı kısmı.

14 Güdül ve çevresi.

15 Ankara Sancağı tahrir defterinde ta'allükât, ait olma, bağlı bulunan yerler anlamına kullanılmıştır. Vilâyet ve il tabirleri ise bölge, hüküm sürülen yerler anlamında kullanılmıştır. Bilhassa bölgeye yerleşen ilk beylerin adlarına izafeten verilen isimler, Binâri İli, Tâci İli gibi. Bkz. Muzaffer Arıkan, *H.867 tarihli Ankara Tahrir Defteri (Açıklamalarla metin tesbiti*), AÜDTCF, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1958, s. 16.

16 Ankara sancağının idari birimleri için bkz. Arıkan, *aynı tez,* s. 24. 1463 tarihli tahrir defterindeki bilgilerin yeni bir değerlendirmesi için ayrıca bkz. Turan, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, s. 25-26; Çınar - Gümüşçü, Çubuk Kazası, s.128-129.

17 Arıkan, *aynı tez,* s. 15.

18 BAO, *TT 117*, s. 153-268; *438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu,* s. 381-392; TKGM Kuyûd-ı Kadime Arşivi, *74 Numaralı Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ankara, s.104b-190a.*

19 Turan, *Yabanâbâd Tarihini Ararken,* s. 50-51.

Bu dönemde Yabanâbâd Kazası acaba neresi idi? İdari yapıda yaşanan düzenlemelere göre zaman zaman değişmelerin yaşandığı sınırlar, 15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın son çeyreği arasında, tahrir kayıtlarındaki verilere göre ana hatlarıyla şu şekilde idi. Yabanâbâd'ın doğu sınırını Gerede istikametinden kuzey-güney yönlü akan ve günümüzde Kızılcahamam'ın önünden geçen Koca (Öz = Hamam) Çayı belirlemiştir. Bu çayın, doğu yani Güvem tarafında kalan kısmı "Binâri İli" olarak isimlendirilmiştir. Koca Çayı'nın çizdiği sınır, Kargasekmez mevkiine gelene kadar devam etmiştir. Buradan itibaren Koca (Öz) Çayı, bir kavis çizerek batıya doğru yönelmekte ve Kışlak Köyü'nden itibaren Kirmir adını alıp, Sakarya Nehri'ne doğru akmaktadır. Yabanâbâd'ın bu bölgedeki sınırı, Koca Çay'ın Kışlak Köyü'nden itibaren adını aldığı Kirmir Vadisi'nden, günümüzde Güdül'e bağlı olan Akçakese (Akçakilise) ve Güzel köylerine, hatta 17. yüzyıldan sonra kayıtlarda yer almaya başlayan Sorgun Köyü'ne doğru uzanmaktadır. Yabanâbâd Kazası'nın batı ve kuzeybatı istikameti günümüzde Çamlıdere sınırları içinde kalan köylerle, Güdül'e aşan dağlara kadar uzanmaktadır. İlk kayıtlarda dağlık olan bu bölge için Mudrıb (Muzrub) denilmektedir.

Turasan Bey'in vakfiyesinde Aşağı Gümele ve Bağviran (Bağören) köylerinin bulunduğu çevreye Erdemi Divânı, Ağacin Köyü'nün bulunduğu çevreye Yabanovası, Ovakayı[20] Köyü'nün içinde bulunduğu çevreye Pazar Divânı (bugünkü Çeltikçi ve çevresi) denilmektedir. Kısaca "Öz" tabir edilen bölgedeki köylerin çoğu ve pazar kurulan Pazar Divânı (muhtemelen Çeltikçi'nin yukarısında eskiden kurulan pazardan bu isim alınmış olmalı) denilen yerleşim birimi, yukarıda bahsedilen Turasan Bey ya da Yeğen Bey (Hızır Bâlî) vakfına ait topraklardır.

Yabanâbâd'ın doğu sınırı ise Kargasekmez mevkiinde Koca Çay'dan ayrılıp, güneye doğru, dağ sırtından Balaban dağlarına ve onun en yüksek tepelerinden olan Hızır (Hıdır) Tepe'ye doğru uzanmaktadır. Artık bundan sonraki sınır, akar çizgisinden bakar çizgisine yani dağ sırtının çizdiği sınıra dönüşmüş ve Balaban dağlarını takip ederek ve aynı zamanda batıya doğru bir kavis çizerek devam etmiştir. Bu dağlar günümüzde Kazan ve Ayaş'ı Kızılcahamam'dan ayıran dağ silsilesidir. Balaban dağlarının doğu tarafında kalan, bilhassa Hızır Tepe'nin doğusunda kalan Üçbaş - Akdoğan - Çeştepe - İğdir köylerinin de içinde olduğu bölge, doğusuna doğru, yukarıda da belirtildiği üzere 15. yüzyılda "Taâllükât-ı Şorva/Şorba" idari birimi, 16. yüzyılın son çeyreğinden önce Çubukâbâd'a bağlıdır. En son 1571 yılı tahririnde Çubukâbâd Kazası içinde yer alan Koca Çay ve Hızır Tepe'nin doğusunda kalan Pazar, Güvem ve Semerözü köyleri, 1580'den sonrasında Mire - Şorba - Kavak dağlarının Çubuk Kazası ile sınır teşkil ettiği, Şorba Kazası içinde kalmıştır.

20 Günümüzde Kızılcahamam'da bu isimde bir köy bulunmamaktadır.

Şorba, H. 998/M. 1590 yılına ait *Ankara Sancağı Avârız Defteri*'nde ayrı bir kaza olarak karşımıza çıkmaktadır. Ankara'nın bu yıldaki kazaları arasında, merkez kaza dışında, Ayaş, Çubukâbâd, Yabanâbâd, Murtazaâbâd, Çukurcak, Şorba, Yörük ve Bacı yer almıştır.[21] 16. yüzyılın sonlarında Ankara Sancağı'nın kazaların arasına Çukurcak[22] ve Şorba'nın da katıldığı görülmektedir. 1571 yılı tahrir defterinde, Çubuk Kazası sınırları içinde yer alan Kızılcahamam'ın Güvem, Semer ve Pazar çevresinin, Şorba Kazası olarak bir idarî birime dönüştüğüne ait kayıtlar, 1590'dan önceye gitmektedir. Evâil-i Zilka'de 991/16-24 Kasım 1583 tarihli Ankara mahkemesine ait bir kayıtta, *"Şorba Kazâsı'na tâbi' Yassıviran nâm karyede ....."* ifadesinin yer alması, bu kazanın oluşumunun 1571 yılı tahriri sonrasına gittiğini ortaya koymaktadır. Şorba Kazası'nın idarî bir birim olarak ortaya çıkışıyla birlikte, Çubukâbâd Kazası fizikî olarak daralırken, coğrafî sınır Mire Dağı - Şorba Dağı - Kavak Dağı çizgisine çekilmiş, bu dağ çizgisinden Koca Çay ve Hızır Tepe'ye kadar uzanan bölge artık Şorba Kazası olarak anılmaya başlamıştır.[23] Böylece Semerözü - Güvem - Pazar hattındaki köyleri içine alan Şorba Kazası, artık Yabanâbâd'a komşu olmuş ve 19. yüzyılın son çeyreğine kadar sürecek olan komşuluklarının ve sonrasında meydana gelecek birleşmelerinin tarihi serüveni başlamıştır. Şorba henüz kaza statüsünde değilken, sonradan Pazar olarak adlandırılacak olan yerleşim biriminin temelleri bir vakıf akarı/geliri ile atılmıştır. H. 979 / M. 1571 yılı vakıf defterinde yer alan bir kayda göre, Ankara Sancağı'ndaki tımarlı sipahilerin komutanı olan Miralay (Aleybeyi) Mehmed Bey, o tarihlerde Çubuk'a bağlı bulunan Şorba Pazarı'nda 100 adet dükkan yaptırmış ve bunlardan elde edilen kira gelirini, Üçbaş Köyü'nde yaptırdığı camideki imam - hatip, müezzin ve mütevellinin ücretleri ile aydınlatma ihtiyacına harcanmak üzere vakfetmiştir.[24] Bu vakıf, bir bakıma burada yapılan dükkânlarla Şorba Pazarı'nı, daha sonraların Pazar Köyü'ne ve Şorba Kazası'nın merkezine dönüştürmüştür.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Yabanâbâd ve Şorba

17. yüzyılın önemli kaynaklarından olan ve gezip gördüğü yerleri kendi üslubu ile aktaran Evliya Çelebi, 1648 yılının kış ayında Hüseyin Gazi tekkesini ve menzilini ziyaret ettikten sonra, yaklaşık bir ay Çubukovası, Yabanovası ve Çorba /Şorba kazasını dolaşmıştır. Evliya, bu üç kaza hakkında şu bilgileri aktarmaktadır:[25]

21 22 Rebîülâhir 998/ 29 Mart 1590 tarihli avârız defteri için bkz. *Ankara Şer'iye Sicili (AŞS), Defter No: 2*, sayfa 265 / belge1391.

22 Çukurcak ve Kasaba-i Bâlâ, Ankara'nın çevresindeki köylerle, Bâlâ ve Elmadağ çevresindeki köylerden oluşmaktadır.

23 Çınar - Gümüşçü, Çubuk Kazası, s. 137-138.

24 TKGMA, *Defter-i Livâ-i Ankara, 558,* v.81. Bu defter, Evâil-i Rebî'ulâhir 979/ 23 Ağustos- 1 Eylül 1571 tarihlidir.

25 Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, II. Kitap, Haz. Z. Kurşun, S. A. Kahraman, Y. Dağlı, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1998, s. 219.

“ ...Andan kalkup lokmacılık iderek yemîn ü yesârda kurâları muharrir-vâr deverân ve seyerân ve tahrîr ederek netîcei kelâm on gün Çubukovası *kazâsında gezdik. Azîm bâzârı durur yüz elli akçe kazâdır ve yedi nâhiye ve yetmiş pâre köydür ve subaşılıkdır.*

Ve on gün ***Yabanova*** *kazâsında gezdik. Bu dahi Engürü sancağı* hükmünde yüz pâre ma‘mûr büleydelerdir ve subaşılık*dır. Ve hafta bâzârı durur.*

Ve on gün Çorba *kazâsında deverân etdik. Seksen altı pâre şâdmânlı kurâlardır ve yüz elli akçe kazâ ve subaşılıkdır. Bu dahi Engürü sancağı* hâkin*dedir.”*

Evliya Çelebi’nin Yabanova / Yabanâbâd ve Çorba / Şorba olarak bahsettiği kazaların toplam köy sayısı 186’dır. Onun verdiği bu rakam, 19. yüzyıldaki köy sayılarına çok yakındır. Ayrıca Şorba’nın 150 akçelik kaza olduğunun belirtilmesi ile de bu kazanın kadısının derecesi ve günlük ücreti hakkında da bilgi sahibi olmaktayız.

Avârız Defterlerinde Yabanâbâd ve Şorba

17. yüzyılın sonlarına ait Yabanâbâd Kazası ile ilgili bir kayıt da avârız vergilerinin tahsili için düzenlenen, 22 Cemâziyelevvel 1103/ 10 Şubat 1692 tarihli avârızhane sayılarının tespit edildiği defterdir.[26] Bu defterde, Yabanâbâd’ın Berçin[27] ve Muzrub (Mudrub/Madrıb)[28] adında iki nahiyesinin adı yer almaktadır. Bu tarihte, kaza ahalisinin halinin perişan olduğu ve başka yerlere göçmesi gibi nedenlerle yeniden sayımı yapılmış; neticede kazanın daha önce 226,5 ve 1,5 rub‘ olan avârızhane sayısının, toplamda 181 avârızhane 1 rub‘a düştüğü tespiti yapılmıştır. Bunun da kaza genelindeki gerçek hane sayısının, 369 nefer vergi reayası ile 24 nefer sahih asker ve 7 nefer de imam ve hatip olmak üzere toplamda 403 haneye karşılık geldiği belirtilmiştir. Haliyle bu hane sayısından yola çıkılarak, kazanın nüfusunun 2.000’in biraz üzerinde olduğu söylenebilir.

18. yüzyılın başlarına ait bir avârız defterinde, Ankara Sancağı’nın kazaları; Ankara merkez ile birlikte Çukurcak, Bacı ve Bayad, Yörükân-ı Ankara, Ayaş, Şorba, Yabanâbâd, Murtazaâbâd ve Çubukâbâd olarak verilmiştir.[29] Aynı dönemde Ankara

26 BOA, *D.MKF.d, 27685*. Bu defterde yer alan köyler için bkz. *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Döneminde Kızılcahamam,* Yayına Haz. Cevat Ekici vd., Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü - Ankara Kalkınma Ajansı -Kızılcahamam Belediyesi Ortak Yayını, İstanbul 2016, s. 38-49.

27 Berçin kelimesinin, “sertleşmiş toprak, toprağı pek, katı olan arazi ve taş yığını” gibi anlamları bulunmaktadır. Kızılcahamam’da da bu adı taşıyan bir bölge bulunmaktadır. Kaynak: *Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü. http://ne-demek.net/anlam%C4%B1/ber%C3%A7in-ne-demek.html*

28 Madrab ya da onun muhtemelen değişmiş şekli olan Muzrub kelimesinin; “Yıllarca insan eli değmemiş, işlenmemiş sahipsiz toprak” anlamı da bulunmaktadır. Bkz. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori1=derlay&kelime1=madrap. Yabanâbâd’daki iki Ağcain (Ağcin)’i bir birinden ayırmak için günümüzde Çamlıdere’de sınırlarında kalan Ağcin’e Muzrub Ağcin, Kızılcahamam’da kalana da Mahkeme Ağcin denilmektedir.

29 BOA, *MAD, 3833*, s. 100; Çınar - Gümüşçü, Çubuk Kazası, s. 139.

Sancağı on kazaya yani kadılık bölgesine ayrılmıştır. Bunlar; Ankara merkez, Çubukâbâd, Yabanâbâd, Murtazaâbâd, Beypazarı, Nallıhan, Haymanateyn, Yörükân-ı Ankara, Ayaş ve Şorba kazaları idi.[30]

19. Yüzyılın İlk Yarısında Yabanâbâd ve Şorba

Yabanâbâd ve Şorba kazalarının 19. yüzyılın ilk yarısındaki durumlarını ortaya koyan kayıtlar arasında nüfus defterleri önemli bir yere sahiptir. Bu döneme ait H. 1252 / M. 1835-1836 tarihli nüfus defterinde, Yabanâbâd Kazası'nda köy sayısı 88, hane sayısı 3.190 ve bu hanelerdeki erkek nüfus yani asker olabilme vasfı taşıyan kişi sayısı 9.583'tür.[31] Bu defterden o tarihte Yabanâbâd'a bağlı olan köylerin hangileri olduğunu da öğrenmekteyiz.

1835-1836'da Yabanâbâd Kazası'nın Köyleri:

Kurumcu, Aşağı Höyük, Yukarı Höyük, Kınık, Sorgun, Akkaya, Kürt, Peçenek, Osmansin, Kuzviran-ı Dağ, Çukurviran, Şayı, Eldelek, Tatlak, Doğanlar, Sarıkavak, Bükeler, Deperöz, İnceöz, Doymuş, Yahşihan, Pelitcik, Buğralar, Elmalı, Ağacin-i Mudrıb, Üreğil, Ahadlar, Çamköy, Müsellim, Açça ve Kusura, Meşeler ve Ayvaşalar, Şeyhler, Viranköy, Alakoç, Kuşçular, Avdan, Kıranacı, Yayaların Hüseyin, Gebeler, Eskice ve Şahinler, Demürler, Çatak, Süleler, Üyücek, Karaağaç, Dereneci, Bulak, Kızılcaviran, Karacaviran, Saraycık, Elviran (Alviran), Sazak ve Eskice, İncegez, Kızılcaköy, Demürciviran, Değirmenönü, Çavuşlar, Beğler, Kuzviranbezci, Binkoz, Tekke, Çalta ve Çırpan, Firuz ve Evci, Şeğlek, Bayad, Kekik, Örencik, Akçaviran, Kırkırca, Meyvabükü, Çaltı, Bademli, Akçakese, Başağaç, Güneysaray, Alpavud, Çeltikçi, Bağviran, Gümele, Mahkemeağacin, Başviran, Kuşcuviran, Yakakaya, Kızık, Ada ve Kalemler, Bayındır, Doymuşviran.

Aynı dönemde benzer nüfus sayımı H. 1246 / M. 1830-1831 tarihinde Şorba Kazası için de yapılmıştır. Burada, Şorba Kazası'na bağlı köy sayısı 66, hane sayısı 1.685, kaza genelinde toplam asker olabilme vasfı taşıyan erkek nüfus sayısı da 4.674 kişi olarak kaydedilmiştir.[32]

1830-1831'de Şorba Kazası'nın Köyleri

Uçarı, İçviran, Ciğir, İğdir, Ağcaviran, Aşağı Karaviran, Saraç, İğdir, Çeştepe, Pazar, Otacı Şeyhi, Otacı, Başviran, Kösten, Kınık, Yukarı Karaviran, Akdoğan, Üçbaş, Taşlı Şeyh, Kırköy, Çukurca, Bayır, Akçakilise, Aşağı Çanlı, Ağsak, Zemiler (Zımmiler), Ahiler, Çiğirler, Oğlakçı Mahallesi - Ciğirler, Saray Mahallesi - Ciğirler,

30 Rifat Özdemir, "Ankara/Osmanlılar Devri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDİA),* 3, İstanbul 1991, s. 208.

31 BOA, *Yabanâbâd Nüfus Defteri, Numara 1779*.

32 BOA, *NFS.d.,*1793.3. Defterin başında yer alan köylerin listesidir.

Çukurviran, Kavaközü, Ilıcalar, Hıdırlar, Kasımlar Mahallesi - Hıdırlar, Menteşeler Mahallesi - Hıdırlar, Güğem Mahallesi - Hıdırlar, Kilise, Yukarı Çanlı, Salın, Gürci, Eğerli Alviran, Eğerli Dere, Eğerli Kuzviran, Eğerli Baş, Uluağaç Yıldırım , Karaçam Yıldırım, Aydoğan, Yıldırım Kuzviran, Yıldırım Avcı, Yıldırım Dere, Yıldırım Alviran, Yıldırım Çatak, Yıldırım Ovagiran, Yıldırım Bağlıca, Yıldırım Demirci, Yıldırım Muşamha, Yıldırım Hacılar, Yıldırım Sofular, Yıldırım Viran, Yıldırım Turpözü, Nefs-i Semerözü (Merkez), Kıran, Karga, Dodurga, Bayındır.

Tanzimat Dönemi'nde Ankara ve Kazaları

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminde idari alanda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler haliyle Ankara Vilayeti'nde de gerçekleşmiştir. Nitekim 1848-1850; 1855-1859 ve 1863 yıllarında, Ankara'nın da içinde yer aldığı vilayetin merkezi Bozok (Yozgat) Sancağı/Livası olmuştur. Ankara Sancağı'nın bu dönemdeki kazaları ise şunlardır: Kasaba-i Bâlâ, Kasaba-i Süflâ, Bacı, Çukurbâbâd, Ayaş, Beypazarı, Nallıhan, Haymanateyn, İstanos (Zir), Yabanâbâd, Murtazaâbâd, Şorba, Yörükân-ı Ankara, Arapsun ve Semerözü.[33]

Tanzimat uygulamaları çerçevesinde 1842 yılından itibaren idari alanda yapılan düzenlemelere 1864'te yeni bir biçim verilmiş ve bir vilayet nizamnâmesi hazırlanmış ve 1867 yılında bu nizamnâmenin uygulama alanı genişletilmiştir. Bu nizamnâme ile eyaletler, livalardan oluşan vilayetlere dönüştürülmüştür. 1867 Vilâyet Nizamnâmesi'nde, vilayet livalara, livalar kazalara, kazalar da köylere (karyelere) ayrılmıştır. Bu düzenlemede, nahiye statüsüne açıklık getirilmemiş, yalnızca idarî bir birim olarak değinilmekle yetinilmiştir.[34] Yapılan yeni düzenleme ile yöneticilerin unvan ve tayinlerinde de bazı değişiklikler yapılmıştır. Eyalet adı vilayet olurken, vali, yönetici olarak durumunu korumuş, sancak yerine liva denilmeye başlanmış ya da her ikisi eş anlamda kullanılmıştır. Kaza birimi, 1842'deki statüsünü korumakla birlikte, seçimle göreve getirilen kaza müdürü yerine, hükümetçe tayin edilen kaymakam iş başına geçmiştir. Böylece en önemli değişiklik kaza yönetiminde yapılmış; köy idaresinde ise önemli bir yenilik olmamıştır.[35] 1871'de çıkarılan İdâre-i Umûmiye-i Vilâyet Nizamnâmesi'nde vilayet, sancak, kaza ve köy yönetimi ayrıntılı olarak ele alınmış, nahiyelerin statüsü daha kesin çizgilerle belirlenmiştir.[36]

33 Turan, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, s. 23-24; Özdemir, "Ankara/ Osmanlı Devri", s. 207; 1848-1850 ve 1855-1859 yılları idarî bağlılık için bkz. Musa Çadırcı, "Yönetim Merkezi Olarak Ankara'nın Geçirdiği Evrim", *Tarih İçinde Ankara*, Derleyen: Ayşıl Tükel Yavuz, Ankara 2000, s. 94.

34 İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880),* Ankara 2000, s. 53, 61-64.

35 Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991, s. 252.

36 Ortaylı, *Mahalli İdareler,* s. 82

Tanzimat'tan sonraki süreçte idari alanda yapılan düzenlemelerin uygulamaya nasıl yansıdığını en iyi takip edebileceğimiz kaynaklar arasında devlet ve vilayet salnâmeleri gelmektedir. Nitekim H. 1274 / M. 1857-58 yılına ait Devlet Salnâmesi'nde Ankara Livâsı'nın kazaları arasında Yabanâbâd Kazası'nı Berçin Nahiyesi ile, Şorba Kazası'nı da Semerözü Nahiyesi ile birlikte görmekteyiz.[37]

Vilâyet Nizamnâmesi'nin uygulamaya konulduğu 1867 yılında Yabanâbâd ve Şorba'nın idari olarak bağlı olduğu Ankara Eyaleti, Ankara, Bozok ve Kayseriyye livalarından oluşmakta ve eyalet genelinde 40 kaza bulunmaktadır. Bunlardan 24'ü Ankara Livası'na bağlıdır. Bu tarihte Yabanâbâd ve Şorba ayrı birer kaza olarak idari yapıdaki yerlerini korumaktadırlar.[38] 1868-1871 yılları arasında Yabanâbâd ve Şorba, Ankara Livası'nın kazaları arasında yer almamaktadır. Ancak 1868'de bu iki idari birim, nahiye olarak kaydedilmiştir. Nitekim 1871 yılında Ankara Vilayeti, Ankara, Bozok ve Kayseriyye livalarından (sancaklarından) oluşmakta, Ankara'nın kazaları ise Merkez (Ankara merkez kaza), Beypazarı, Ayaş ve Akköprü, Sifrihisar (Sivrihisar), Haymana ve Kalecik Keskini'dir.[39] Yukarıda da belirtildiği üzere idari yapıda yapılan düzenlemeler, bu yıllarda bazı kargaşalara neden olmuştur. 1864, 1867 ve 1871 yıllarına ait düzenlemelerinin uygulamaya yansımaları, ancak 1872 yılından itibaren daha net bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu yılda Ankara Vilayeti'nin livaları arasında Ankara, Bozok, Kayseriyye ve Kırşehri yer alırken; Ankara Livası'nın kazaları ise Merkez, Beypazarı, Zir, Ayaş, Korıpazarı, Mihalıççık, Yabanâbâd, Çubukâbâd, Bâlâ, Sifrihisar ve Haymana'dır.[40] Benzer tabloyu 1873 yılında da görmekteyiz. Bu tarihte Ankara Vilayeti, Ankara, Bozok, Kayseriyye ve Kırşehri livalarından oluşurken, Ankara'nın kazaları da Merkez, Beypazarı, Zir, Ayaş, Korıpazarı, Mihalıççık, Yabanâbâd, Çubukâbâd, Bâlâ, Sifrihisar ve Haymana'dır.[41]

Yabanâbâd ve Şorba'nın Kaza Merkezi Neresiydi?

Yabanâbâd Kazası'nın idarî olarak merkezinin neresi olduğu konusu, bu kaza üzerine araştırma yapan her araştırmacının karşısına çıkan en önemli sorundur. Bu-

37 1857-1858'de Ankara Livâsı'na bağlı idari birimler: Nâhiye-i- Kasaba-i Zîr, Nâhiye-i Kasaba-i Bâlâ, Nâhiye-i Konur ma'a Cisr-i Çaşnigir, Sungurlı nâm-ı diğer Budaközi, Dinek Keskini nâm-ı diğer Maden, Çubukâbâd, Murtazaâbâd ma'a Nahiye-i İstanos, Yörükân-ı Ankara, Yabanâbâd ma'a Nâhiye-i Berçin, Şorba ma'a Nahiye-i Semerözi, Günyüzü, Beypazarı, Korıpazar-ı Nallu, Ayaş ma'a Nâhiye-i Güdül ve Yenice-i Güney, Kalecik Keskini, Haymanateyn, Aşiret-i Tabanlu ve Bozulus, Nahiye-i Mihalıççık, Akköpri nâm-ı diğer Korı-yı Hümayun, Sifrihisar, Aşiret-i Yeni-il Kaymakamlığı (makarrı [merkezi] Sungurlı), Aşiret-i Cihanbeylü Kaymakamlığı (makarrı/ merkezi Ankara). Bkz. *Salnâme-i Devlet, 1274 (1857-58), Dârü't-Tıba'ati Âmire, s.107*

38 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 22, 1284/1867, s.176-177.

39 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 26, 1288/1871, s.246-247.

40 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 27, 1289/1872, s.250.

41 *Salnâme (Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye),* Def'a 28, 1290/1873, s.249-250.

nun başlıca nedeni, Yabanâbâd (Yabanovası) adını taşıyan bir köy ya da kasabanın olmaması, bu ismin kazanın bütününü tanımlayan coğrafî bir bölgeye isim olarak verilmesidir. Yukarıda da bahsedildiği üzere Turasan Bey'in vakıfları arasında yer alan Öz Vadisi'ndeki köyler için (Ağacin, Gümele vs.) Yabanovası ismi kullanılmış; bu da yine coğrafî bir mekanı tanımlamak için kullanılmıştır. Acaba Yabanâbâd Kadısı / Nâibi ve Subaşısı hangi yerleşme biriminde oturmaktaydı.

1463, 1523-1530 ve 1571 yıllarına ait Ankara Sancağı'nın tahrir defterleri içinde Yabanâbâd'ın merkezi ile ilgili doğrudan bir bilgiye sahip değiliz. Ancak yukarıda belirtilen defterlerden yola çıkarak kaza merkezi ile ilgili bir takım ipuçlarına ulaşmak da mümkündür. 1463 tarihli Ankara Sancağı tahrir defterindeki bilgilerin dağınık olması ve yine bu dönemde idari yapının henüz teşekkül safhasında bulunmasından dolayı, kaza merkezinin neresi olduğu hakkında görüş bildirmek oldukça zordur. Ancak 1523 yılı tahrir defterinde yer alan bilgilerden ve yukarıda da belirtildiği üzere sancağın kazalarının teşekkül etmiş olmasından da yola çıkarak, açık ve net bir bilgi olmasa da, kaza merkezi ile ilgili bazı görüşler ileri sürülebilir. Burada, belki ipucu olur düşüncesi ile ilk bakılacak yerlerden biri defterlerde yerleşim birimlerinin kaydediliş sıralarıdır. Bir diğer belirleyici nokta, köylerde kaydedilen vergi mükellefleri ya da muaf olan kimseler arasında kadı, muhassıl, subaşı gibi görevlilerin isimlerinin bulunmasıdır.

1523 tarihli defterde kazanın köyleri kayıt altına alınırken, ilk sırada Saraycık Köyü yer almıştır. Bu köy, "Hâss-ı Mîrlivâ/Sancakbeyi Hâssı" olarak kaydedilmiş, yani bu köyden toplanan vergiler, Ankara Sancakbeyi'ne gelir olarak tahsis edilmiştir. İkinci sırada yer alan köy ise Alınviran (Alviran/Elviran/Elören)'dır. Bu köyün timar ortakları arasında Çeri Sürücüsü (emrindeki askerleri bir yerden başka bir yere götüren askerî zabit) olarak kaydedilen Süleyman'ın yer alması dikkati çekmektedir. Bunları takip eden köy ise Elmalı Dîvânı yani günümüzde Elmalı olarak bilinen köydür.[42] Bu yıla ait defterde, kadı ve muhassıl ismine rastlanmamıştır.

1571 yılı tahrir defteri ise Çerçi Mahmud, Şeyhler, Habibler, Bey, Kuzviran (Kuzören) ve Çukurviran (Çukurören) köyleri şeklinde sıra takip eder şekilde kayıt altına alınmıştır. Bu köyler, günümüzde mevki olarak Çamlıdere'nin batı sınırına düşmektedir. Bu da bize bu defterin Yabanâbâd'ın en uzak köylerinden başlanarak kayıt altına alındığını ortaya koymaktadır. Bu yıla ait defterde öne çıkan nokta, bir önceki 1523 tarihli defterde, Saraycık Köyü'nden sonra kaydedilen Alınviran (Alviran/Elviran) Köyü'ndeki ahali arasında; dört kadı,[43] vergi toplamakla görevli beş muhassıl ve bir

42 BOA, *TT 117,* s. 307-311.

43 Alınviran'da kadı olarak kaydedilenlerin isimleri şunlardır: Kadı Kamer veled-i Ali Fakih [Ali Fakih oğlu] (çift sahibi); Kadı Mehmed veled-i Davud (muaf); Kadı Muslihiddin veled-i Bâlî (muaf); Kadı Abdi veled-i Musa (muaf).

de müderris bulunmaktadır. Ayrıca bu köydeki, yaklaşık yüz yıllık dönemdeki nüfus hareketliliği ve artışı da bariz bir şekilde dikkati çekmektedir. Mücerred (bekar) olanların dahil edilmediği bu yıllara ait vergi hane sayısı 1463'te 41, 1523'te 77, 1571'de de 290 olarak kaydedilmiştir. Son tahrirde (sayımda) köyün tahmini nüfusu (her bir hanede 5 kişinin yaşadığı varsayıldığında, buna mücerred yani bekar olanların da eklenmesi ile elde edilen hesaplama ile; [290x5=1450+26=1476]), 1470'lerdedir.[44] Hem bu köyde yer alan kadıların ve muhassılların sayısı, hem de yüksek orandaki nüfus artışı, o dönem için nadir görülen bir durumdur. Bu veriler bize, Saraycık'a da komşu olan Alınviran'ın, acaba kazanın bu yıllardaki merkezi mi olduğu sorusunu akla getirmektedir. Bir kazada, normalde bir kadı olması gerekirken, neden bu köyde dört kadı yaşamaktadır / bulunmaktadır. Bunlardan birisinin toprak tasarruf eden (işleyen) bir kişi olması da ayrıca kayda değerdir. Çünkü kadılar, görevleri icabı bir yeri mekan tutan kimseler değildir. Çiftle çubukla uğraşmazlar. Belki kadılık görevinden ayrıldıktan sonra bir yere yerleşip ziraatle uğraşabilirler. Muhtemelen bu kadı, bu köyden çıkmış, tahsilini tamamlamış, kadı olmuş, hayatının sonraki bir aşamasında da köyündeki toprağı işletmektedir. Köydeki hane sahipleri arasında bir müderris ile birlikte üçü vergi muafiyetine sahip dört kadının bulunması, Alınviran'da bir medresenin olmasına ve ayrıca burasının bölgenin ilim merkezi olduğuna da işaret etmektedir. Ancak kadıların bu köydeki sayısının fazlalığı, bir soru olarak kenarda duracaktır.

Yabanâbâd'ın merkezinin neresi olduğu ya da olabileceği konusu sonraki dönemlerde de hep gündemde kalmıştır. Bu köyler arasında; isminin başına 19 yüzyılda "Mahkeme" eklenmiş olan Ağacin Köyü; 16 Muharrem 1261/25 Ocak 1845 tarihli Yabanâbâd Kazası'nın vergi ve masraf defterinin ilk sırasında kayıtlı olan ve sonraki yıllarda da kaza merkezinin nakli için adı sıkça geçen Kızılcaviran (Kızılcaören) Köyü;[45] 19. yüzyılın ikinci yarısında hem kaza merkezi hem de nahiye merkezi olan ve aşağıda adı sıkça geçen Demürciviran (Demirciören) Köyü; 20. yüzyılın başlarında Şorba Nahiyesi'nin merkezi olan ve günümüzde Çamlıdere olarak bilinen Şeyhler Köyü /Kasabası ilk akla gelen yerleşme birimleridir. Ancak burada şu hususun altını çizmek gerekir; bu da tarihi sınırları içinde Yabanâbâd Kazası'nın merkezi, 16. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar Saraycık, Alınviran (Alviran/Elviran), Mahkeme Ağacin, Kızılcaviran (Kızılcaören) ve Demürciviran (Demirciören) arasında, adeta bir üçgen olarak tanımlayabileceğimiz bölgede kalmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında Yabanâbâd Kazası ile birleştirilen Şorba Kazası'nın merkezi konusunda benzer tartışmalara pek rastlanmamaktadır. Çünkü belgelerde sıkça karşımıza çıkan; "Şorba nâm-ı diğer (diğer adı) Pazar" ifadesi, bu kazanın mer-

44 TKGMA, *TD 74,* v. 264a-265b.

45 *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Döneminde Kızılcahamam*, s. 132-136.

kezinin, 16. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Pazar Köyü olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca son dönem Osmanlı belgelerinde, merkez olarak Pazar Köyü'nün adı, Şorba ve Yabanâbâd ile birlikte sıkça geçmektedir.

Yabanâbâd'ın Kaza, Şorba'nın Nahiye Olması

1871 yılından sonraki süreçte, idari alanda yapılan düzenlemeler sonrasında Şorba'nın adı, artık kaza olarak değil, Yabanâbâd Kazası'na bağlı bir nahiye olarak geçmektedir. Nitekim bu durum H. 1288 / M. 1871 tarihli Ankara Vilayet Salnâmesi'nde, Yabanâbâd Kazası Kaymakamı Osman Ağa ve Nâib Mehmed Sadık Efendi ile diğer memurların isimlerinden sonra, mülhak nevâhi (bağlı nahiye) başlığı altında Şorba Nahiyesi Müdürü Cemil Efendi, Kâtibi Rıza Efendi ve Rusûmât Memuru Hüseyin Efendi şeklinde yer almıştır.[46] Yine bu döneme ait Ankara vilayeti salnâmelerinde, Yabanâbâd Kazası'nın kuzeyi Kastamonu Vilayeti'ne bağlı Gerede, güney ve güneybatısı Ankara Sancağı'na bağlı Ayaş ve günümüzde Kazan - Yenikent ve Sincan'a doğru uzanan bölgeyi içine alan Zir ve doğusu da Çubukâbâd kazalarıyla çevrili olduğu şeklindedir.[47]

Yabanâbad ve Şorba kazalarının birleşmesinden sonra acaba kaza merkezi neresi oldu? Bu konuya kısmen de olsa yukarıda değinildi. Burada, 1871'den sonraki durumu belgeler ışığında ayrıntılı olarak yeniden ele almamız, 1915'e kadar yaşanan tartışmalara açıklık getirmesi bakımından yerinde olacaktır. Nitekim bu döneme ait ilk bilgi H. 1288 / M. 1871 tarihli Ankara Vilayeti Salnâmesi'nde yer almaktadır. Diğer salnâmelerde de olduğu gibi kaza ve nahiyelerin liva merkezine uzaklıklarının verildiği bir cetvel, bu salnâmede de bulunmaktadır. Burada, Yabanâbâd Kazası'nın karşısında iki isim yer almaktadır. Bunlardan ilki, Ankara'ya 12 saat mesafede bulunduğu belirtilen ve karşısında *"an merâkiz-i kazâ"* (kaza merkezlerinden) ibaresi yer alan Demürciviran Karyesi (Demirciören Köyü), diğeri de Ankara'ya 9 saat mesafede bulunduğu belirtilen ve karşısında *"an merâkiz-i nevâhi"* (nahiye merkezlerinden) ibaresi yer alan Şorba Nahiyesi'dir. Şorba Nahiyesi'nin karşısında da *"Yabanâbâd Kazâsı'na tâbi'"* ibaresi yer almaktadır.[48] Bu ifadeler bize, bu yılda Yabanâbâd kaza merkezinin Demürciviran, kazaya bağlı nahiyenin de Şorba olduğu bilgisini aktarmaktadır.

46 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1288/1871,* Def'a 1, çeviren: Selahaddin Kıcır, I, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 209.

47 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi,* 1311/1893, Def'a 12, çeviren: Ali Çakır, X, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 275.

48 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1288/1871,* Def'a 1, çeviren: Selahaddin Kıcır, I, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 179; *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1299/1882,* Def'a 10, çeviren: Ahmet Kılıç, VII, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 129. Bu salnamede kaza merkezi olarak Demircüviran (Demirciören)'ın adı geçmekte, nahiye merkezi de yine Şorba olarak kaydedilmiştir.

Ankara Vilayeti Salnâmeleri'nde Yabanâbâd ve Şorba'daki Bazı Görevliler:

- **1288/1871 tarihinde**;[49] Yabanâbâd Kazası Kaymakamı: Osman Ağa; Nâib: Mehmed Sadık Efendi; Şorba Nahiyesi Müdürü: Cemil Efendi; Şorba Nahiyesi Kâtibi: Rıza Efendi; Şorba Nahiyesi Rusûmât Memuru: Hüseyin Efendi.
- **1289/1872-73 tarihinde**;[50] Yabanâbâd Kazası Kaymakamı: Şakir Efendi; Nâib Mehmed Sadık Efendi; Şorba Nahiyesi Müdürü: Cemil Efendi; Şorba Nahiyesi Kâtibi: Rıza Efendi; Şorba Nahiyesi Rusûmât Memuru: Hüseyin Efendi.
- **1290/1873-74 tarihinde**;[51] Yabanâbâd Kaymakamı: Halil İzzet Efendi; Nâib: Mehmed Sadık Efendi; Şorba Nahiyesi Müdürü: Alişan Bey.
- **1291/1874-75 tarihinde**;[52] Yabanâbâd Kaymakamı: Sabit Efendi; Nâib: Mehmed Sadık Efendi; Şorba Nahiyesi Müdürü: Alişan Bey.
- **1293/1876-77 tarihinde**;[53] Yabanâbâd Kaymakamı: Necib Efendi; Nâib: Mustafa Nesib Efendi; Şorba Nahiyesi Müdürü: İzzet Bey; Nâib: Mahmud Efendi.
- **1295/1878 tarihinde**;[54] Yabanâbâd Kaymakamı: Muhammed Emin Efendi; Nâib: Mustafa Nesib Efendi; Şorba Nahiyesi Müdürü: İzzet Bey; Nâib: Ali Efendi.
- **1299/1881-82 tarihinde**;[55] Yabanâbâd Kaymakamı: Musa Kazım Efendi; Mahkeme-i Bidayet Reisi: Necib Efendi; Şorba Nahiyesi Müdürü: Osman Efendi.
- **1300/1882-83 tarihinde**;[56] Yabanâbâd Kaymakamı: Musa Kazım Efendi; Mahkeme-i Bidayet Reisi: Necib Efendi; **Belediye Reisi: Hacı Hasan Ağa**; Şorba Nahiyesi Müdürü: Osman Efendi.

Bu tarihte, ilk defa Yabanâbâd Kazası'nda Belediye Meclisi ile de karşılaşıyoruz. Burada yer alan bilgiye göre, **Yabanâbâd Kazası'nın ilk Belediye Reisi Hacı Hasan Ağa**'dır. Ayrıca mecliste dörtte aza bulunmaktadır. Bunlar; Hacı Seyyid Ağa, Osman Efendi, Hacı Hasan Ağa ve Hacı Hüseyin Efendi'dir.

49 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1288/1871,* Def`a 1, I, s. 209.

50 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1289/1872-73*, Def`a 2, çeviren: Hilal Aydemir, II, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 55, 170.

51 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1290/1873-74,* Def`a 3, çeviren: Ömer Küçükceranlar, III, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 60, 188.

52 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1291/1874-75,* Def`a 4, çeviren: Yusuf Koç, IV, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 56, 178.

53 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi,* 1293/1876, Def`a 5, çeviren: Enver Karakeçili, V, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 70, 204-205.

54 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1295/1878,* Def`a 7, çeviren: Abdülkerim Erdoğan, VI, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 72, 194-195.

55 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1299/1881-82,* Def`a 10, çeviren: Ahmet Kılıç, VII, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 99, 129,125-126. Bu tarihte Şorba Nahiyesi'nin merkezi (an-merkez-i nevâhî) ve Yabanâbâd Kazası merkezi (an-merkez-i kazâ) Demürciviran Köyü'dür.

56 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1300/1882-83,* Def`a 11, çeviren: Hilal Aydemir, VIII, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 100-101, 255-257.

- **1308-1309/1890-1892 tarihlerinde**;[57] Yabanâbâd Kaymakamı: Mehmed Atıf Efendi; Nâib: Mehmed Tevfik Efendi; Belediye Reisi: Hacı Hüseyin Efendi; Şorba Nahiyesi Müdürü: Hüseyin Efendi.
- **1311/1893-94 tarihinde**;[58] Yabanâbâd Kaymakamı: Neşet Efendi; Nâib: Halil Haşmet Efendi; Belediye Reisi: Derdest-i intihabdır (seçilme aşamasındadır); Şorba Nahiyesi Müdürü: Said Efendi.
- **1318/1900-1901 tarihinde**;[59] Yabanâbâd Kaymakamı: Hasan Halis Bey, Nâib: İbrahim Rüşdü Efendi; Belediye Reisi: Hacı Seyyid Efendi, Azalar: Hacı Hüseyin Efendi, Ahmed Ağa, Hacı Mehmed Ağa, Osman Efendi; Şorba Nahiyesi Müdürü: Halil Efendi.
- **1320/1902-1903 tarihinde**;[60] Yabanâbâd Kaymakamı: Hasan Halis Bey, Nâib: Hacı Ali Rıza Efendi; Belediye Reisi: Hacı Seyyid Efendi, Azalar: Hacı Mehmed Ağa, Mehmed Ağa, Osman Ağa, Ahmed Ağa; Şorba Nahiyesi Müdürü: Halil Efendi; Nâib: Raşid Efendi.
- **1325/1907-1908 tarihinde**;[61] Yabanâbâd Kaymakamı: Emin Bey, Nâib: Ahmed Necib Efendi; Belediye Reisi: Hasan Efendi, Azalar: Mehmed Ağa, Osman Ağa, Ahmed Ağa, Molla İbrahim Efendi, Kınıklı Mehmed Efendi, Rıza Efendi; Şorba Nahiyesi Müdürü: Ali Rıza Efendi.

---

57 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1308-1309/1890-92,* Def`a 11, çeviren: Hasan Demirtaş, IX, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 131-132, 216-217, 330-332.
1890-92'de Yabanâbâd Kazâsı'ndaki Bazı Görevliler
Kaymakam: Mehmed Atıf Efendi
Nâib: Mehmed Tevfik Efendi
Mal Müdürü: Ahmed Hamdi Efendi
Tahrîrat Kâtibi: Mustafa Fevzi Efendi
Meclis-i İdare-i Kaza (Kaza İdare Meclisi):
Tabii Azalar; Kaymakam, Naib, Müftü, Mal Müdürü, Tahrirat Katibi
Seçilmiş Azalar; Süleyman Efendi, Hacı Ali Efendi, Ali Ağa, Ahmed Ağa
Belediye Reisi: Hacı Hüseyin Efendi
Belediye Azaları: Osman Efendi, Hacı Ağa, Mustafa Efendi, Ömer Ağa
Şorba Nahiyesi Müdürü: Hüseyin Efendi

58 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1311/1893-94,* Def`a 12, çeviren: Ali Çakır, X, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 139-140, 388-390.

59 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1318/1900-1901*, Def`a 13, çeviren: Hilal Aydemir, XI, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 136-138, 463-468. Bu salnâmede, "Merkez-i kazâ olan Şorba Karyesi Ankara'nın şimâl tarafında ve dokuz saat mesâfede vâki'dir". Yine aynı yerde; "Dâhil-i kazâda merkez-i hükümet olan Şorba Karyesi'nde…" ifadesi yer almaktadır. *Aynı yer,* s.138.

60 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1320/1902-1903,* Def`a 14, çeviren: Hilal Aydemir, XII, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 118-121, 287-291. Bu salnâmede, "Merkez-i kazâ olan Şorba, nâm-ı diğer Pazar Karyesi…" ifadesi yer almaktadır. *Aynı yer*, s.138.

61 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1325/1907-1908,* Def`a 1, çeviren: Süleyman Solmaz - Mevlüt Çam - Abdülkerim Erdoğan, XIII, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014, s. 134-138, 534-540.

Kaza Merkezi Pazar (Şorba) Köyü

1308-1309/1890-1892 tarihli Ankara Vilayeti Salnâmesi'nde, Yabanâbâd Kazası hakkında, daha önceki salnâmelerde yer almayan uzunca bir bilgiye yer verilmiştir. Burada; Kaza merkezi olan Şorba Köyü'nün Ankara'nın kuzey tarafında ve şehre 9 saat mesafede olduğu; yine aynı yerde kazanın hükümet merkezinin Şorba Köyü olduğu belirtilmiştir. Bu bilgiler, kaza merkezinin 1890'ların başından itibaren Şorba'nın Pazar Köyü'ne taşındığına işaret etmektedir. Bu salnâmede, kazaların ve nahiyelerin Ankara merkeze uzaklıkları verilirken, daha önceki kayıtlarda "*an-kazâ-i merkez"* ibaresinin karşısında Demürciviran Köyü'nün adı yer alırken, bu kez 9 saat mesafede olduğu belirtilen Pazar Köyü'nün adı yer almıştır. Burada ayrıca Şorba Nahiyesi'nin merkezi olarak da Demürciviran (Demirciören) Köyü'nün adı verilmiştir.[62] Benzer ifadeler 1318/1900-1901 ve 1320/1902-1903 tarihli salnâmelerde de karşımıza çıkmaktadır. Bu ifadeler bize, kaza merkezinin Pazar Köyü'ne (Şorba'ya), nahiye merkezinin de Demürcivran(Demirciören)'a taşındığını ortaya koymaktadır. Ancak bu taşınmalarla ilgili kesin bir tarih vermek, eldeki belgelere göre şimdilik imkansız görünmektedir.

Salnâmelerde daha önce sadece Yabanâbâd hakkında genel bilgiler verilirken, kaza merkezinin Pazar Köyü'ne taşınması sonrasında, Şorba Kasabası hakkında da ayrıntılı bilgiler verilmeye başlanmıştır. Bunun nedenini, kaza merkezinin buraya taşınmış olmasına bağlayabiliriz.

1325/1907-1908 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi'nde,[63] Şorba Kasabası hakkında yer alan bilgilerden bazıları şöyledir:

Kazanın merkezi olan Şorba Kasabası müstakimen (doğrudan, kuş uçuşu gidildiğinde) vilayet merkezine 34 kilometre uzaklıkta ve kuzey taraftadır….Kasaba günden güne gelişmektedir…. Ankara Fırka-i Askeriyye'sine mülhak(bağlı) Şorba Redif Taburu merkezi bu kasabadır. Hükümet ve belediye daireleri dışında, kasabada rüşdiye ve ibtidâiye mektepleri ve muntazam çeşmeleri vardır….

Yine aynı salnâmede; Şorba Kasabası'nın merkezinde, tamamı Müslüman olmak üzere 371'i erkek ve 348'i de kadın olmak üzere toplam 719 nüfus; kazanın köylerinde de 26.568'i erkek, 27.811'i kadın olmak üzere toplam 54.349 nüfus olduğu bilgisi yer almaktadır. Bu bilgilere göre kazanın toplam nüfusu 55.098'dir. Bunların da 26.939'u erkek, 28.159'u da kadındır. Belediyesinin bir yıllık geliri (vâridâtı) de 11.000 kuruştur.

62 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1308-1309/1890-92,* s. 216-217, 332, 243-244. Salnâmede; "Merkez-i kazâ olan Şorba Karyesi Ankara'nın şimâl tarafında ve dokuz saat mesafede vâki'dir"; "Dâhil-i kazâda merkez-i hükümet olan Şorba Karyesi'nde…" gibi ifadeler yer almıştır.

63 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1325/1907-1908*, s. 536,538.

Kaza ve Nahiye Merkezi Tartışmaları

Yukarıda da belirtildiği üzere Yabanâbâd ve Şorba kazaları, 1871 yılından sonra tek kazaya dönüştürülmüş; Yabanâbâd'ın adı aynı zamanda yeni kazaya isim olurken, Şorba'nın adı da nahiye olarak, onun bir alt birimi olarak idari yapıda yerini almıştır. Şorba nahiye olarak idari yapıda yer almaya başlayınca, bir taraftan dar anlamı ile Pazar Köyü ile birlikte bir kasabaya ad olurken, diğer taraftan Yabanâbâd gibi, coğrafi alanı tanımlamak için nahiyeye ad olmuştur. 19. yüzyılın son çeyreğinde Şorba adı, Osmanlı klasik döneminde olduğu gibi sadece Pazar, Güvem ve Semer çevresini tanımlamak için değil, Yabanâbâd'ın bir nahiyesi olarak bütün kazanın bir idari birimi olarak kullanılmıştır. Yine aşağıda da belirtildiği üzere Demürciviran (Demirciören) ve Şeyhler (Ali Dede Şeyhler/Çamlıdere merkez) köyleri, farklı zamanlarda Şorba Nahiyesi'nin merkezleri olmuşlardır.

Şemseddin Sâmî'nin Kâmûsü'l-A'lâm isimli eserinde, Yabanâbâd Kazâsı'nın merkezi ile ilgili; *"660 ahâlisi olan Şorba Karyesi (Köyü) olup, kazâ 175 karyeden (köyden) mürekkeb (oluşmakta) ve cümlesi müslim olmak üzere 48.250 ahâli ile meskûndur"* ifadeleri yer almaktadır.[64] Osmanlı dönemi salnâme geleneğinin bir devamı niteliğinde olan il yıllıklarından, *1967 yılına ait Ankara İl Yıllığı*'nda da Yabanâbâd'ın merkezinin H. 1298 (1880-1881) yılına kadar Demirciören Köyü olduğu, bu tarihten sonra da kaza merkezinin Şorba'nın Pazar Köyü'ne taşındığı belirtilmektedir. Konu ile ilgili bir başka tespitte, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan *Osmanlı Yer Adları* isimli çalışmada yer almaktadır. Burada da Yabanâbâd'ın kaza merkezinin 1880'e kadar Demürciviran (Demirciören), 1880-1915 yılları arasında Pazar ve 1915 sonrasında da Kızılcahamam (Kızılca Hamamı) olduğu; Cumhuriyet'ten sonra da kazanın adının Kızılcahamam olarak değiştirildiği bilgisi verilmektedir.[65]

Kaza ve Nahiye Merkezi Olarak Demürciviran (Demirciören) Köyü

1893 yılının mart ayı sonlarına ait bir belgede, halihazırda Şorba Nahiyesi denilen ve 104 pâre köyü bulunan, "kadîmî (eski) Yabanâbâd"da, hükümet (kaza) merkezi olan Demürciviran Köyü'nde hükümete ait herhangi bir binanın bulunmadığı ve bundan dolayı burada oturan memurların iskânında bir takım sıkıntıların yaşandığı şeklinde yer almıştır. Geçmişe ait yapılan bu tespit, Nahiye Müdürü Said Efendi'nin yerinde yaptığı inceleme sonrasında bizzat yerinde görülmüş ve Yabanâbâd Kaymakamlığı'na yazılan bir arza (dilekçeye) da konu olmuştur. [66]

64 Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü'l-A'lâm,* C. 6, Mihran Matbaası, İstanbul 1316/1898, s.4791.

65 Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla),* Devlet Arşivleri genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 2006, s. 515.

66 BOA, *DH.MKT*, 67.30.2.1. Yabanâbâd Kaymakamlığına gönderilen dilekçe 17 Mart 1309/29 Mart 1893 tarihlidir.

Bu dilekçede, daha önce varolan hükümet konağı hakkında şu ifadelere yer verilmiştir:

"…. Bundan çok seneler mukaddem (önce) Demürciviran Karyesi'nin kâimmakâm merkezi bulunduğu hengâmda (esnada) köyün orta yerinde Köse Mehmet oğlu İsmail Ağa'nın tasarrufundaki hane, 30-40 Osmanlı lirası karşılığında, ahalinin bir araya gelmesiyle satın alınarak hükümete devredilmiş, hatta bir kısım yerleri de tamir edilerek hükümet konağına dönüştürülmüştür. Bilahare hükümetin yani kaza merkezinin Şorba'nın Pazar Köyü'ne nakil ve hareket eylemesinden ve buranın (Demürciviran) da nahiye merkezi olmasından istifade eden köy halkından bazı kimseler, konağın kapı, baca ve pencerelerinden başlayarak kısa bir zaman içinde burayı talan etmişler. Takip eden senelerde, bir tarafı ayakta kalan konağın duvarlarının üzeri Köse Mehmed oğlu Ömer tarafından 5-10 ağaç ve tahta ile örtülerek oda yapılmış, konağın mahpushane tarafı da İsmail Çavuş tarafından samanlık yapılarak kullanılmaya başlamıştır. Böylece hükümet konağı olarak tahsis edilen ev, zamanlar talan ve yağma edilmiştir".

Dilekçenin durum tespitinden sonraki kısmında, nahiyelerindeki hükümet heyetinin kiralarda dolaşmasını vicdanlarına sığdıramayan Demirciörenlilerle, çevre köylerin ahalisi, daha önce devlete ebedi olarak hibe ettikleri hükümet konağının, köy halkından biri tarafından yıkılıp, kendi arzusu doğrultusunda kullanmasının uygun olmadığını belirtmişler. Takiben de eskiden olduğu gibi buranın yine hükümet konağı olarak inşa edilmesini talep etmişler. Ramazan ayının 11'de alınan bu karara, Çavuşlar Köyü muhtarı, Gümele Köyü muhtarı, Demirciörenli Dedezâde, Değirmenönü muhtarı, Şorba Nahiyesi katibi ve Nahiye Müdürü Said Efendi imza atmışlar ve aldıkları kararı Kaymakamlığa sunmuşlar.[67]

67 "...Hey'et-i hükûmetin îcârhânelerde gezmesine hiçbir vicdan kâbil olamayacağından ahâlî-i kazânın …. mefhûm-ı evvelde devlete ebedî hediye etmiş oldukları hükûmet konağının yine bir karye ahâlisi tarafından hedmiyle keyfe mâ-yeşâ bazılarının tasarrufu gayr-i câiz olub bunun yine kemâ fi's-sâbık inşâsıyla hükümet konağı olarak kullanılması ve bu sebeble hazîne-i celîlede hâne îcârından kurtulmuş münâsib mütâla'a olundu ve konağ-ı mezkûrun sûret-i inşâsına gelince hâriciye ve dâhiliye altı yedi oda ve teferru'ât-ı sâiresi için lazım gelen ağaç ve tahtanın iktizası kadarı civar karye ahâlileri tarafından bi'l-iftihar getirileceği gibi taş ve kerpiç için zahmet çekilmeyip ancak sarfına lüzum görülen ….. cam, kireç ve sair levazımatın iştirasına ve inşaatta çalışacak üstad ve ameliye yevmiyelerine sarf olunmağa heman 1.500-2.000 guruş kadar nakdin mevcuduna lüzum görüldüğünden ve bu da mahsûsât-ı hazîneye dokunmamak ve yine kazamızın kendi vâridatından tesviye olunmak üzere Yabanâbâd ve Güleş pazarları rüsûm-ı mütenevvi'asından i'tâsına ve ve nihayet şu hulûl idecek eyyâm-ı sayfı boş geçirmeyüb mezkûr konağın sürat-ı inşâsına bidâen ve mübâşeret olunmasına dair iktiza eden emr ve irâdenin istihsâline bi'l-ittifak karar verildi. 11 Ramazan. Çavuşlar karyesi muhtarı, Gümele karyesi muhtarı, Demürciviranlı Dedezade, Değirmenönü muhtarı, Katib-i Nâhiye-i Şorba, Müdür-i Nâhiye-i Şorba". BOA, *DH.MKT,* 67.30.2.1.

Demirciören Köyü'nde inşa edilecek konakla ilgili, yukarıda belirtilen heyet tarafından; konağın içinde ve dışında yapılacak 6-7 oda ve diğer müştemilat için ihtiyaç duyulan ağaç ve tahta ile taş ve kerpicin çevreden ve civar köylerden tedarik edilmesi, yine ihtiyaç olan cam ve kireç gibi levazımatın satın alınması, inşaatta çalışacak usta ve amelelerin yevmiyeleri için gerekli olan 1.500 - 2.000 kuruşun hazineden değil de, kazanın kendi vâridatından (gelirlerinden) karşılanma yoluna gidilmesi, bunun da Yabanâbâd (Çeltikçi) ve Güleş (Peçenek) pazarlarının vergilerinden sağlanması gibi kararlar alınmıştır. Ayrıca burada, önümüzdeki yaz mevsiminin boş geçirilmeyip bir an evvel konağın inşasına başlanması yönünde de tembihte bulunulmuştur.

Şorba Nahiyesi Müdürü, yaklaşık bir ay sonra konuyu yeniden gündeme taşımış; merkez olan Demirciören Köyü'nde hükümete ait bir mahallin olmamasından, memurların sıkıntı çektiklerini, bundan da büyük üzüntü duyulduğunu belirtmiş, yeni bir hane (konak) inşasının gerekliliği dile getirilmiştir.[68]

Şorba Nahiyesi Müdürü'nden ve çevre köylerin muhtarlarından gelen teklif ve dilekçe, Yabanâbâd Kaymakamı tarafından derhal Ankara Valiliği'ne havale edilmiştir. Kaymakamlığın bu yazısında;*"Yabanâbâd Kazâsı'nın müdüriyet merkezi olan Demürciviran Karyesi'nde"* halkın da yardımı ile yapılmak istenilen konak için usta ve kerpiç masrafı olarak kazadaki Güleş ve Yabanâbâd pazarları rüsûmundan (vergisinden) 1.500 nihayet 2.000 kuruş harcamaya, nahiye müdürlüğünün yazısıyla izin verildiği; ancak buna senelik olarak mal sandığından, nahiye hükümet konağı için tahsis edilen 480 kuruş kira bedelinin de dahil edilmesinin, bu işe katkı sağlayacağı için izin istenmiştir.[69] Ankara Valiliği, Kaymakamlığın bu talebini mayıs ayının sonuna doğru Dahiliye Nezareti'ne havale etmiş;[70] Nezâret de, Valiliğe gönderdiği 10 Haziran 1893 tarihli cevabî yazıda, pazar resminden (vergisinden) 2.000 kuruşu, bu iş için kullanmanın uygun olduğu bildirilmiştir.[71]

Yukarıda yer alan belgelerden, Yabanâbâd kaza merkezinin Demirciören Köyü'nden, 1880'li yıllarda ya da en geç 1890'ların başında Pazar Köyü'ne naklolduğu; bu arada yeni oluşan Şorba Nahiyesi'nin merkezinin de eski kaza merkezi Demirciören Köyü olduğu; burası daha önce kaza merkezi iken halkın da yardımı ile tahta ve kerpiçten yapılan hükümet konağının zamanla talan edildiği; bu köyün nahiye merkezi olması ile burada görev yapacak memurların ihtiyaçları olan yeni bir çalışma mahalline gerek duyulması üzerine de başta Nahiye Müdürü Said Efendi olmak üzere, çevre

68 BOA, *DH. MKT.* 67.30.3.1. Şorba Nahiye Müdürü'nün arzı 23 Nisan 1309/5 Mayıs 1893 tarihlidir.

69 BOA, *DH. MKT.* 67.30.4.1. Yabanâbâd Kaymakamlığı'nın yazısı 24 Nisan 309/6 Mayıs 1893 tarihlidir.

70 BOA, *DH. MKT.* 67.30.4. Valiliğin yazsısı 18 Mayıs 1309/30 Mayıs 1893 tarihlidir.

71 BOA, *DH MKT*. 67.30.1. Dâhiliye Nezareti'nin yazısı 29 Mayıs 309/10 Haziran 1893 tarihlidir.

köylerin muhtarları ve ahalisinin desteği ile 6-7 odalı bir konağın yapıldığı bilgisine sahip olmaktayız. Demirciören Köyü'nün nahiye merkezliği hakkında bir başka bilgi, 14 Mayıs 310/26 Mayıs 1894 tarihinde, Yabanâbâd Kazası ahalisinden Hacı Hasan ve Mehmed Tahir isimli şahısların Ankara Valiliği'ne gönderdikleri bir arzuhalde (dilekçede) karşımıza çıkmaktadır. Burada, Yabanâbâd Kazası'nın merkezi olan Demürciviran (Demirciören) Köyü'nün, bu kimselerin köylerine uzak olduğu ve hükümetle ilgili herhangi bir konudaki müracaatlarında zorluk çektikleri, bundan dolayı da merkez-i hükümetin (hükümet merkezinin), tabur merkezi yapılan Kızılcaviran (Kızılcaören) Köyü'ne nakledilmesini istemişlerdir.[72] Hacı Hasan ve Mehmed Tahir'in bu talepleri, yukarıda da değinilen, aynı tarihlerde Şorba nahiye merkezinde bir konak yapılması girişimleri ile tezat teşkil etmektedir. O yıllarda, Yabanâbâd kaza merkezi Pazar Köyü'dür. Bu tarihte, Demirciören Köyü ise Şorba nahiyesinin merkezidir. Acaba burada nakli istenen nahiye merkezi midir? Yoksa belgeye yanlış yazılan bir talep mi söz konusudur? Ancak şu bir gerçek ki, sonraki yıllarda da karşımıza sıkça çıkacak olan kaza ya da nahiye merkezini taşıma girişimleri hep gündemde olacaktır.

Kaza Merkezi Olarak Şorba Pazar Köyü

Yukarıda, Yabanâbâd Kaza Merkezi'nin 1880'li yılların başında Pazar Köyü'ne taşındığı yönündeki görüşe yer verilmişti. Kaza merkezinin kesin taşınma tarihi ve sebebi hakkında elimizde herhangi bir belge mevcut değildir. Ancak gerçek şu ki, sonraki yıllarda Yabanâbâd kaza merkezinin, Pazar Köyü'nden alınması için büyük bir çaba sarfedilmiştir.

Kaza merkezinin Şorba Pazar Köyü'nden taşınmasıyla ilgili teşebbüslerden biri Fatih Dersiâmlarından[73] Mehmed Şakir Efendi tarafından gerçekleştirilmiştir. Mehmed Şakir Efendi, kaza ahalisi adına yazdığını belirttiği 1898 tarihli arzuhalde (dilekçede), Yabanâbâd Kazası hükümet merkezinin Pazar Köyü'nden Kızılcaviran (Kızılcaören) Kaplıcası'na nakledildiği, bu nakille burada oturan halkın rahat ettiği; ancak memurların Kızılcaviran Kaplıcası'na rağbet etmemeleri üzerine hükümet merkezinin yine Pazar Köyü'ne naklolunduğu, bu nakli takip eden günlerde de mahalli asayişin sağlanmasında zorluk çekilmeye başladığı dile getirilmiştir. Arzuhalin devamında Mehmed Şakir Efendi, kaza merkezi olan Pazar Köyü'nün, kazanın diğer köylerine uzak olması hasebiyle buralarda yaşayan halkın işlerini gereği gibi takip edemediklerini, bu nedenle merkezin yeniden Kızılcaviran Kaplıcası'na ya da kaplıcaya yakın olan 700-800 hanelik Şeyhler (Çamlıdere) Kasabası'na nakledilmesini istemiştir.[74]

72 BOA, *DH. MKT.* 242.13.1.

73 * Dersiâm; medreselerde öğrencilere, camilerde halka açık ders verme yetkisine sahip müderris için kullanılan bir unvandır. Bkz. Mehmet İpşirli, "Dersiâm", *TDİA,* 9, s. 185.

74 " … Yabanâbâd Kazâsı hükümet merkezi Pazar Karyesi'nden Kızılcaviran Kaplıcası'na nakl

Fatih dersiâmlarından Mehmed Şakir Efendi'nin arzuhalinden, Demirciören'den Pazar Köyü'ne nakledilen kaza merkezinin, bir ara Kızılcaviran Kaplıcaları olarak da isimlendirilen, şu anki ilçe merkezi olan mahalle nakledildiğini; ancak kazadaki memurların buraya gelmemeleri ya da gelmek istememeleri üzerine, bu nakil işinden vazgeçildiğini, merkezin yine Pazar Köyü'nde kaldığını öğrenmekteyiz. Demek ki, Yabanâbâd'ın merkezini Kızılcahamamı denilen mevkiiye taşıma girişimleri, çok önceki tarihlere gitmekte, hatta fiilen olmasa da bu işlemin resmen gerçekleştiği gibi bir izlenim edinilmektedir. Ancak görünen şu ki, Yabanâbâd ahalisinden bir kısmı, kaza merkezinin naklinde ısrarcıdır. Burada öne çıkarılan nokta, Pazar Köyü'nün kazanın diğer köylerine uzak olma şikayetidir. Önerilen kaza merkezleri ise Şeyhler (Çamlıdere) ya da Kızılcaviran Kaplıcaları mevkiidir.

Kaza merkezinin Pazar Köyü'nden taşınmasını isteyenler arasında, yukarıda ismi geçen Yabanâbâd'ın Bulak Köyü'nden Hacı Hasanzâde Mehmed Tahir ve arkadaşları da bulunmaktadır. Dahiliye Nezareti'nden Ankara Vilayeti'ne 13 Kânûn-ı evvel 1314/25 Aralık 1898 tarihinde gönderilen bir yazıdan, Mehmed Tahir ve arkadaşlarının, Adliye Nezareti'ne gönderdikleri telgraftan haberdar olmaktayız. Bu telgrafta, köyleri, kaza (ve Kızılcaviran) tabur merkezi iken, daha sonra merkezin, 24 saat mesafedeki Pazar Köyü'ne naklolunduğu, ahalinin işlerinde düştükleri zorluğun ve sıkıntının giderilmesi için hükümet ve tabur merkezinin "vasat-ı kazâda" yani kazanın orta yerinde bulunan Şeyhler Kasabası'na nakledilmesini istemişlerdir.[75] Mehmed Tahir ve arkadaşları, daha önceki talebinde Kızılcaviran'ı da, kaza merkezinin taşınabileceği yerler arasında sayarken, bu kez sadece Şeyhler'i belirtmişlerdir.

Kaza merkezinin nakli konusunda Dahiliye Nezareti'nden Ankara Vilayeti'ne gönderilen bu yazıya, yaklaşık bir ay sonra cevabî bir yazı gönderilmiştir. Burada, daha önce arzuhal ile gündeme gelen taşınma talebine atıfta bulunularak, Yabanâbâd Kaza merkezinin şimdilik bulunduğu mahalde ibkâsı (bırakılması) yani Pazar Köyü'nde kalması; fakat kazaya bağlı Şorba nahiye merkezi olan Demirciören'in, kaza merkezi olan Pazar Köyü'ne yakınlığı ve kazanın diğer köylerinin ise gerek kaza ve gerekse nahiye merkezine uzaklığından dolayı idare ve güvenlik konularında sıkıntılar çekildiği belirtilmiş; akabinde de ahalinin işlerinin kolaylıkla yürütebilmesi için

olunub ahâlî-i mahalliyenin istirâhatları te'min edildiği halde me'mûrînin karye-i mezbûreyi adem-i rağbetlerinden nâşî merkez-i hükûmet yine Pazar Karyesi'ne nakl olunmasıyla…. karye-i mezkûrenin kazânın muhtevî olduğu kurâya ba'îd mesâfesi cihetiyle mu'âmelât dahi ahâlî yoluyla cereyân idemediğinden bahisle merkezin kemâ fi's-sâbık Kızılcaviran Kaplıcası'na veyahud kaplıcaya karîb olub yedi sekiz yüz hâneyi hâvî bulunan Şeyhler Kasabası'na nakli…". Bkz. BOA, *DH.MKT.* 2114.9.1. Mehmed Şakir Efendi'nin arzuhali 23 Cemâziyelevvel 316/27 Eylül 314/9 Eylül 1898 tarihlidir.

75 BOA, *DH.MKT.* 2153.77.1.

nahiye merkezinin Şeyhler Köyü'ne nakledilmesinin uygun olacağı, durumun Yabanâbâd Kaymakamlığı'na sorulduktan sonra gereğinin yapılması için tekrar Nazarete (Bakanlığa) sunulacağı ifade edilmiştir.[76] Böylece kaza merkezini taşıma yerine, nahiye merkezini taşıyarak, bir nebze de olsa oluşan tepkileri azaltma yoluna gidilmiş; bu da diğer köylere de yakın olan Şeyhler'e nakledilerek gerçekleştirilmiştir.

Nahiye Merkezi Olarak Şeyhler (Şıhlar / Ali Dede Şeyhler) Köyü

1889 yılının nisan ayı sonlarında, Ankara Valisi Abdüllatif oğlu Tevfik imzasıyla Dahiliye Nezareti'ne gönderilen bir yazıda; Yabanâbâd Kazası'na bağlı Şorba Nahiye merkezinin, kaza merkezine (Pazar Köyü'ne) çok yakın olduğu, Şeyhler Köyü ile civarındaki 40 köyün ise nahiye merkezine gayet uzak mesafede bulunduğu, bu çevre ahalisinin hükümete ait işlerini görmek için merkeze müracaatta zorluk çektikleri, bu nedenle vergi tahsili, askerlik işleri ve inzibâtî konularda sorunların daha kolay halledilebilmesi için nahiye merkezinin 400 haneyi bulan ve ayrıca gelişmeye de müsait (müsta'id-i umrân) olan Şeyhler Köyü'ne taşınması istenmiştir. Bu konuyla ilgili Yabanâbâd Kaza İdare Meclisi'nden gelen mazbata ile Vilayet İdare Meclisi'nin görüşü ayrıca ekte sunulmuş ve bu konuda gerekli emrin verilmesi talebinde bulunulmuştur.[77] Ankara Valisi'nin bu talebi, kısa bir süre sonra Dahiliye Nezareti tarafından Sadaret(Sadrazamlık=Başbakanlık)'e havale edilmiştir.[78] Konu ile ilgili Dahiliye'den Sadaret'e gönderilen bir başka yazı da, durumun Şûrâ-yı Devlet'e (Danıştay'a) havale edilmesi ve oradan gelecek görüşe göre karar verilmesi yönündedir.[79]

Bütün bu yazışmalar sonrasında Dahiliye Nezareti'nden Ankara Vilayeti'ne gönderilen 8 Haziran 1899 tarihli bir yazıda, Yabanâbâd'a mülhak (bağlı) Şorba Nahiyesi merkezinin diğer köylere olan uzaklığı sebebiyle, müşkülata düşülen vergi tahsili, askeri işler ve inzibâtî konularda kolaylık sağlanması düşüncesiyle, yerel halktan gelen talepler de dikkate alınarak, nahiye merkezinin Şeyhler Köyü'ne nakline karar veril-

76 "...kazâya mülhak Şorba Nâhiyesi merkezinin merkez kazaya yakınlığı ve kurâ-yı mülhakanın kazâ ve nâhiye merkezlerine uzaklığı hasebiyle umûr-ı idâre ve inzibatiyece mûcib suhûlet olmak üzere nâhiyenin Şeyhler Karyesi'ne nakli husûsu bi't-te'emmül münâsib görülerek bu bâbdaki mütâla'a-i mahalliye kazâ-i mezkûr kâimmakâmlığından istifâr olunmuş idüği alınacak cevab üzerine icâbının arz olunacağı…". Bkz. BOA, *DH.TMIK.S.* 25.39.7. Ankara Valiliğinden gönderilen yazı 11 Kânûn-ı sânî 1314/23 Ocak 1899 tarihlidir.

77 BOA, *DH.TMIK.S.* 25.39.9. Ankara Valiliği'nin bu tezkeresi14 Nisan 1315/27 Nisan 1889 tarihlidir.

78 BOA, *DH.TMIK.S.* 25.39.1.Dâhiliye'nin Sadâret'e gönderdiği yazı 4 Mayıs 315/16 Mayıs 1899 tarihlidir.

79 BOA, *DH.TMIK.S.* 25.39.3. " … karyeleri kaza ve tabur merkezi iken âhiren merkezin yirmi dört saat mesâfede bulunan Pazar Karyesi'ne naklolunması mu'âmelatca müşkilâtı mûcib olduğundan…." Dâhiliye'nin Şûrâ-yı Devlet'in görüşünün alınması ile ilgili yazısı 17 Mayıs 1315/ 29 Mayıs 1899 tarihlidir.

diği belirtilmiştir.[80] Böylece Yabanâbâd Kazası'na bağlı Şorba Nahiyesi'nin merkezi, Şeyhler (Ali Dede Şeyhler = Çamlıdere) Kasabası'na taşınmıştır.

Şeyhler (Şıhlar / Ali Dede Şeyhler)'de Belediye Kurma Teşebbüsü

Günümüzde Çamlıdere ismini alan ve incelediğimiz dönemdeki adı ile Şeyhler (Şıhlar) ya da 1910'lardan sonra kullanılan diğer adı ile Ali Dede Şeyhler Köyü'nün (bazı kayıtlarda kasaba olarak geçmektedir), Yabanâbâd Kazası'na bağlı Şorba Nahiyesi'nin merkezi olmasından sonra, nahiye merkezinde bir belediye açılması için 1908 yılı ortalarından itibaren bir takım girişimlerde bulunulmuştur. Belediye açılması ile ilgili elimizdeki ilk kayıt, 22 Cemâziyelâhir 1326/ 22 Temmuz 1908 tarihinde Yabanâbâd Kazası Kaymakamı'nın Ankara Vilayeti'ne gönderdiği yazıdır. Bu yazıda, Şeyhler Köyü'nde 700 küsur hane ve 100 küsur dükkandan oluşan bir çarşı bulunduğu, haftada bir defa pazar kurulduğu, çevre köylerin halkının burada alışveriş yaptıkları belirtildikten sonra, Şorba Nahiyesi'nin merkezi olan bu köyde, "müceddeden (yeniden/ilk defa) bir belediye teşkili" hakkında, Nahiye Müdürlüğü'nden gelen talebe yer verilmiştir. Şeyhler Köyü'nde belediye kurulması ile ilgili talep yazısında ayrıca, nahiye merkezinin kazanın ortasında olduğu, Çerkeş ve Gerede kazaları ile 100 küsur köyle çevrili oldukları ve burada belediye açılması durumunda nahiye merkezinin gelişeceği, mamur hale geleceği ve gelirlerinin de artacağı belirtilmiştir.[81]

Yabanâbâd Kaymakamlığı ve Şorba Nahiye Müdürlüğü'nün Şeyhler Köyü'nde belediye kurulması ile ilgili talebi, Ankara Valiliği'nin 23 Temmuz 1324/5 Ağustos 1908 tarihli kaydında yer aldığı üzere vilayetçe kabul görmüş ve konunun Dahiliye Nezareti'ne arzına karar verilmiştir.[82] Konu ile ilgili Ankara Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen arzda, Şorba Nahiyesi merkezi olan Şeyhler Köyü'nün "cesâmet (büyüklük) ve ehemmiyetinden" dolayı burada bir "dâire-i belediye te'sisi hususuna müsa'ade olunması" ifadelerine yer verilmiştir.[83] Dahiliye Nezareti de Ankara'dan gelen bu yazıyı, yaklaşık bir ay sonra, görüş almak üzere Şûrâ-yı Devlet'e (günümüzde bu kurumun devamı olan Danıştay'a) havale etmiştir.[84]

Şûra-yı Devlet tarafından Şeyhler Köyü'nde belediye dairesi açılmasıyla ilgili Ankara Vilayeti'ne 13 Eylül 1326/ 26 Eylül 1908 tarihinde bir yazı gönderilmiş; bu yazıda, Mülkiye Dairesi'nde görüşülecek olan konunun müzakeresini kolaylaştırması için Şeyhler Köyü'nün hane sayısı, nüfusu, gelirleri gibi konularda bilgi sunulması istenmiştir.[85] Ankara Vilayeti de Yabanâbâd Kazası Meclis İdaresi'nin 24 Teşrin-i sânî

80 BOA, *DH.TMIK.S.* 25.39.5. Dâhiliye Nezareti'nin nakil tezkeresi 27 Mayıs 315/8 Haziran 1899 tarihlidir.

81 BOA, ŞD. 1361.10.5.

82 BOA, ŞD. 1361.10.6.

83 BOA, ŞD. 1361.10.6. Ankara Valiliği'nin bu yazısı 28 Temmuz 324/11 Ağustos 1908 tarihlidir.

84 BOA, ŞD. 1361.10.9. Dahiliye Nezareti'nin bu yazısı16 Ağustos 1324/ 30 Ağustos 1908 tarihlidir.

85 BOA, ŞD. 1360.15.1.

1324/7 Aralık 1908 tarihli kararını, cevâbî yazı olarak Şûrâ-yı Devlet'e sunmuştur. Yabanâbâd İdare Meclisi'nin konu ile ilgili görüşü, Şeyhler Köyü'nde yeni bir emlak ve arazi sayımı yapılması, bu işi yapacak kimselerin harcırahlarının verilmesi şartıyla iş bitene kadar görevlerini sürdürmeleri ve sayım ve yazım işi tamamlandıktan sonra belediye işine bakılması şeklinde olmuştur.[86]

Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesi, Dahiliye Nezareti tarafından kendilerine havale edilen yazıya, 17 Mart 1325/30 Mart 1909 tarihinde cevap vermiştir.[87] Burada, Şeyhler Köyü'nün halihazırdaki gelirleri ve bunların nerelerden elde edildiğinin bildirilmesi ile ilgili yazıya ve verilen cevaba değinilmiş, akabinde de bahsedilen nahiyede bir belediye teşkili için istenilen "vâridât-ı belediyenin (belediyenin gelirlerinin" takriben de olsa miktarının vilayetçe bildirilmediğine vurgu yapılarak; *"esâsen nevâhîde belediye teşkîli bâ-irâde-i seniyye memnû' bulunması"* ifadesiyle, nahiyelerde belediye kurulmasının padişahın emri ile yasak olduğu görüşü aktarılmıştır. Bu konuda Dahiliye Nezareti'nce genel bir tedbir alınıncaya kadar, Şeyhler Nahiyesi için de bir şey yapılamayacağı belirtilmiştir.[88]

Şeyhler Nahiyesi'nde bir belediye dairesi açılması düşüncesiyle 22 Temmuz 1908 tarihinde başlayan teşebbüs, Şûrâ-yı Devlet'in 30 Mart 1909 tarihli, nahiyelerde belediye kurulmasının padişahın emri ile yasak olduğu görüşünü beyan eden yazısıyla, karar bir bakıma Dahiliye Nezareti'ne bırakılarak sonuçsuz kalıyor.

86 Yabanâbâd Kazası Meclis İdaresi'nin Mazbatası'nda genel olarak şu kararlar alınmıştır: Şeyhler Karyesi'nin nüfus kalemi kaydında 690 hane kayıtlı olduğu halde emlâk kaydında yalnız 296 hanesi olduğu, evvelce bura ahalisinin tekâlif-i seniyyeden (devlete ait vergilerden) istisna olmaları vesilesiyle, gösterilen engelleme (mümâna'at) sonrasında icrâ olunan emlâk yazımında (tahrîr-i emlâkda) sathi, derinliğine gidilmeden yazım yapılmış, bir çok emlâk ve arazi kayıt altına alınmamıştır. Böyle külliyetli bir mektûmatın (gizlenen mal ve nüfusun) yeniden ta'dili sırasında yalnız Mal Muavini'nin bu işin üstesinden gelemeyeceği, mal kaleminden tapu katibinin derkenarlarında da emlâk ve arazinin yeniden yazımı gerekeceğinden 'müddet-i medîde' yani uzun süre Şeyhler'de kalınarak emlâk ve arazinin yazım (tahrîr) ve ölçümü (mesâhası) gerekeceğinden, Meclis-i İdare'den iki âzanın katılımı, bunlara bir de mesah (ölçücü) tayini ve bu kimseler için münasip harcırah ve ücret takdir edilmesi istenmiştir. Burada görev alacakların yazım ve sayım bitene kadar köyde kalmaları, aylık olarak da Meclis İdare Azası ile Mal Muavini'ne 500'er, tapu katipleri ile mesaha (ölçücüye) 400'er kuruş ücret verilmesi uygun görülmüştür. Vilayet tarafından da uygun görüldüğü takdirde Şeyhler Köyü'nün emlâk ve arazisinin yeniden ve muntazaman yazımı yapılarak, daha önce kayıt altına alınmayan mallar tespit edilip, yazımı yapıldıktan sonra, vergisinin layıkıyla ve tamamen tahakkuk ettirilmesi istenmiştir. Belediye meselesinin de bu yazım sonrası icraya konulması görüşü kabul edilmiştir. Bkz. BOA, ŞD. 1361.10.11.

87 BOA, *DH.MKT.* 2787.96.1.

88 "…İktizâsı lede't-te'emmül esâs-ı istîzân nâhiye-i mezkûrede bir dâire-i belediye teşkîlinden ibâret olub vâridât-ı belediyenin takrîben mikdârı bile vilâyetçe gösterilmemesine ve esâsen nevâhîde belediye teşkîli bâ-irâde-i seniyye memnû' bulunmasına mebnî bu bâbda Dâhiliye Nezâreti'nce umûmî bir tedbîr ittihâzına kadar iş'âr-ı mahallî hakkında bir şey yapılamayacağının nezâret-i müşârün ileyhâya tebliği tezekkür ve evrâk-ı mezkûre leffen takdîm kılındı. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehu'l-emrindir." Bkz. BOA, *DH.MKT.* 2787.96.1.

Kaza Merkezini Kızılcaviran (Kızılcaören)'a Taşıma Talepleri

Şeyhler'e nahiye merkezinin taşınmasından sonra, kaza merkezinin taşınmasıyla ilgili taleplerde suskun bir döneme girilmiştir. Bu suskunluğu bozan taleplerden ilki, Yabanâbâd'ın Sayıcılar Köyü'nden Şeyh Mehmed-zâde (Mehmed oğlu) İsmail Hakkı Efendi'nin, Sadaret makamına gönderdiği, kaza merkezinin Kızılcahamam mevkiine nakledilmesi yönündeki talebinin yer aldığı arzuhaldir. Bu arzuhal, Dahiliye Nezareti Tesrî'-i Muâmelât Komisyonu üzerinden 11 Nisan 1322 / 24 Nisan 1906 tarihinde Ankara Vilayeti'ne havale edilmiştir.[89]

Kaza merkezinin taşınmasıyla ilgili bir başka talep, 8 Şubat 1324/20 Şubat 1909 tarihinde Meclis-i Mebûsan Reisi Ahmed Rıza imzasıyla Dahiliye Nezareti'ne gönderilen bir yazıda karşımıza çıkmaktadır. Burada, Yabanâbâd Kazası'ndaki ulema ve eşraf tarafından Meclis-i Mebûsan Riyaseti'ne gönderilen bir arzuhale atıfta bulunularak, bu kimselerin kaza merkezinin Pazar Köyü'nde bulunmasını, kendileri için *"müşkilât-ı azîme"* yani büyük zorluklara sebep gördükleri, bu nedenle merkezin Kızılca Kaplıcaları (günümüzde Kızılcahamam'ın bulunduğu) mevkiine naklini talep ettikleri belirtilmiştir. Bu konuda gerekli incelemenin yapılarak, durumun Meclis-i Mebûsan Riyaseti'ne bildirilmesi talep edilmiştir.[90] Dahiliye Nezareti de kendilerine Meclis-i Mebûsan'dan gelen bu yazıyı, beş gün sonra inceleme yapılmak üzere Ankara Vilayeti'ne havale etmiştir.[91]

Bu arada, kazanın bazı köylerinden hatırı sayılır, önde gelen kimseler, Harbiye Nezareti'ne bir dilekçe göndererek, Yabanâbâd Tabur Merkezi'nin Kızılca hamamı Köyü'ne naklini talep etmişler. Bu talebi dikkate alan Harbiye Nezareti, 26 Nisan 1325/9 Mayıs 1909 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne bir yazı göndermiş; burada mahallinden alınan bilgiye de atıf yapılarak, halen tabur merkezinin kaza merkezinde bulunduğu, kaza merkezi değişmedikçe, tabur merkezinin değiştirilmesinin uygun olmayacağı belirtilmiştir.[92]

Dönemin ruhuna uygun bir dilekçe de, Çataklı Hasan Efendi tarafından 28 Mayıs 1909 tarihinde telgrafla Sadarete gönderilmiştir. Bu dilekçede; *"Mart - Nisan târi-*

89 *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Döneminde Kızılcahamam,* s. 180-181.

90 BOA, *DH.MKT.* 2750.65.1. 29 Muharrem 327 / 8 Şubat 324/20 Şubat 1909 tarihli belgede, "Merkez kazanın Pazar Karyesi'nde bulunması kendileri içün müşkilât-ı azîmeyi mûcib olmasına mebnî Kızılca Kaplucaları mevki'ine nakli istirhâmına dâir vilâyeti dâhilinde Yabanâbâd Kazâsı ulemâ ve eşrâfı cânibinden müste'id mahzar ile i'tâ olunan istid'ânâmenin teşkîlât ve tensîkât-ı umûmiyye sırasında îcâbına bakılması zımmında nezâret-i celîlelerine tebliğa arzuhâl içinde karar verilmiş ve mezkûr istid'ânâme ba'dehu i'âde edilmek üzere leffen takdîm kılınmış olmağla iktizâsının îfâ ve netîcesinin ebnâ buyrulması bâbında…"

91 12 Şubat 1324 /4 Safer 327/25 Şubat 1909 tarihli yazı ile Dâhiliye Vekaleti'nden Ankara Vilâyeti'ne görüş soruluyor. Bkz. BOA *DH.MKT.* 2750.65.2.

92 BOA, *DH.MKT.* 2815.57.1.

hiyle mukaddem ma'rûzâtımızın bir semeresi zuhûr etmedi, adâletten, müsâvattan (eşitlikten) mahrûm kaldık, adâletinizi bekleriz" ifadelerini kullanarak, II. Meşrutiyet sonrası İstanbul'da oluşan havadan istifade etmek istemiştir. Bu dilekçeye, Sadaret'te düşülen not ise, *"evvelki müracaatlarıyla birleştirilip görülmesi"* şeklinde olmuştur.[93] Çataklı Hasan Efendi'nin buradaki talebi, yine kaza merkezinin Pazar Köyü'nden taşınması yönündedir.

Yabanâbâd kaza merkezinin Pazar Köyü'nden Yabanâbâd'a nakledilmesini, Meclis-i Mebûsan'dan talep eden dilekçelerden biri de Çatak Köyü'nden Hasan Hayri Efendi'ye aittir. Acaba yukarıda adı geçen Çataklı Hasan Efendi ile Hasan Hayri Efendi aynı kişiler midir? Yoksa bu iki şahıs kardeş midir? Bu konuda elimizde açık bir bilgi bulunmamaktadır. Biz yeniden Hasan Hayri Efendi'nin dilekçesine dönecek olursak, bu dilekçe Meclis-i Mebûsan Riyaseti/Başkanlığı Arzuhâl Encümeni (Dilekçe Komisyonu) tarafından Dahiliye Nezareti'ne havale edilmiştir.[94] Konu ile ilgili Meclis-i Mebûsan Reisi Ahmed Rıza tarafından 24 Mayıs 1325/6 Haziran 1909 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderilen bir başka yazıda; Yabanâbâd kaza merkezinin *"vasat-ı kazâda"* yani kazanın orta bir yerinde olması hasebiyle, Kızılcaviran veya Şeyhler Köyü'ne nakledilmesi yönündeki talebin, Arzuhâl Encümeni'nce, yine Dahiliye Nezareti'ne havale edildiği belirtilmiştir.[95] Dahiliye Nezareti de kendilerine gelen bu tebligat üzerine 2 Haziran 1325/15 Haziran 1909 tarihinde Ankara Vilayeti'ne yeni bir yazı gönderip, bu konudaki görüşlerinin bildirilmesini istemiştir.[96]

Dahiliye'nin bu talebine, Ankara Vilayeti'nden 12 Temmuz 1325/25 Temmuz 1909 tarihinde cevabî bir yazı gönderilmiştir. Dahiliye tarafından Sadaret'e de havale edilen bu yazıda; Yabanâbâd kaza merkezinin kazanın orta bir yerinde olmadığı gerekçesiyle uygun bir yere nakli için gelen taleplerin, mahallinde incelenmesi için bir heyet gönderilmesine, bu heyette yer alacak Mühendis Dirok Efendi'ye 400 kuruş, Yüzbaşı Mahmud Şinasi Efendi'ye 200 kuruş, Hacı Rıza Bey'e ile Doktor Alaeddin Efendi'ye 300'er kuruş yevmiye verilmesine karar verildiği belirtilmiştir.[97]

93 BOA, *DH.MKT.* 2828.65.2. Telgraf 15 Mayıs 325/28 Mayıs 1909 tarihlidir.

94 BOA, *DH.MKT.* 2837.89.1. Dilekçenin Dahiliye'ye havale tarihi 20 Mayıs 1325/2 Haziran 1909'dur.

95 BOA, *DH.MKT.* 2845.33.1. 17 Cumâdiye'l-ûlâ 327/24 Mayıs 325/6 Haziran 1909 tarihli belgede; "Yabanâbâd Kazası merkezinin vasat-ı kazâda kâin Kızılcavirân veya Şeyhler Karyesi'ne nakli istirhâmına dâir ba'zı ifâdâtı hâvî kazâ-i mezkûra mülhak kurâ-i müte'addide ahâlisi tarafından vârid olan istid'ânâmenin taraf-ı âlî nezâret-penâhîlerine tebliğata arzuhâl encümenince karâr verilmiş ve mezkûr istid'ânâme leffen takdîm kılınmış olmağla îcâb-ı hâlin îfâ buyrulması …" ifadesi yer almaktadır.

96 BOA, *DH.MKT.* 2845.33.2. Belgenin tarihi 26 Cumâdiye'l-ûlâ 1327/ 2 Haziran 1325/15 Haziran 1909.

97 BOA, *DH.MKT.* 2892.54.1.

Kaza merkezinin taşınma tartışmaları sırasında, taraflar arasında karşılıklı suçlamalara da rastlanmaktadır. Bunlardan biri de kaza merkezinin Pazar'dan taşınması noktasında büyük gayret gösteren Çataklı Hasan Efendi ile ilgilidir. Pazar Köyü'nden Mustafa ismindeki şahıs, Hasan Efendi hakkında Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği dilekçede, bu kimsenin, "fukarâ-i ahâlî"ye zulüm ve haksızlık ettiğini belirtmiştir. Bu dilekçe, şikayetin yerinde incelenmesi için 28 Temmuz 325/10 Ağustos 1909 tarihinde Ankara Vilayeti'ne havale edilmiştir.[98] Dahiliye Nezareti'nden 29 Temmuz 1325/4 Ağustos 1909 tarihinde Sadaret'e gönderilen bir yazı, taşınma ile ilgili tartışmaların, dilekçelerden, şikayetlerden sonra vaatlerle de farklı bir boyuta ulaştığını ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili yazıda, Yabanâbâd kaza merkezinin münasip bir mahalle naklini isteyenlerin, hükümet dairesi ile diğer bazı binaları inşa etmeyi taahhüt ettikleri belirtilmiştir. Yine burada, eğer kaza merkezinin nakline müsaade edilecekse, inşaat mevsimi geçmeden bu binaların yapılmasının bir zaruret olduğu üzerinde durulmuştur.[99]

Burada, kaza merkezinin taşınma tartışmalarında adı sıkça karşımıza çıkan Çataklı Hacı Hasan Efendi'nin kişiliğine ve kimliğine ışık tutacak bir kayda yer vermek yerinde olacaktır. Dahiliye Nezareti'nden 7 Teşrîn-i evvel 1322 / 20 Ekim 1906 tarihinde Sadaret'e gönderilen bir yazıda, Ankara Vilayeti'nden gönderilen yazıya atıfta bulunularak, Yabanâbâd Kazası İdâre-i Meclis azasından Çataklı Hacı Hasan Efendi'nin *"a'şar ihâlesinde ve iâne-i celb (yardım toplama)"* gibi hükümete müteallik hususlarda hüsn-ü hizmeti görülmesinden dolayı dördüncü rütbeden Osmanlı nişân-ı âlîsi ile taltif edildiği belirtilmektedir.[100]

Kaza Merkezinin Pazar Köyü'nden Kızılcahamam'a Nakli

Kaza merkezini taşıma konusu, 1915 yılına gelindiğinde yeniden hız kazanmıştır. Bunun en önemli göstergesi, yeniden şikayet dilekçelerinin gündem oluşturmaya başlamasıdır. Nitekim Şeyhler Köyü'nden Şeyh Ömer Lütfi mührüyle, Dahiliye Nezareti'ne gönderilen dilekçeye konu olan şikayet, Nezaret tarafından 20 Nisan 1331/3 Mayıs 1915 tarihinde, Ankara Vilayeti'ne iletilmiştir. Bu şikayet dilekçesinde; Yabanâbâd Kazası merkezinin, kazanın orta yerinde bulunan Kızılca Hamamı'na nakline engel olmak üzere Hamdi ve Mesut adındaki iki şahsın, İstanbul'a gitmek için Pazar Köyü ile ona bağlı bazı köylerin halkından, *"İstanbul masrafı nâmıyla"* bir hayli para topladıkları yer almıştır.[101] Burada adı geçen Hamdi (Ağa) ve Mesut adındaki şahısların, Pazar Köyü'nün önde gelen kimseleri olduğu, kaza merkezinin taşınmaması için epey çaba sarfettikleri anlatılmaktadır.

98 BOA, *DH. MKT.* 2897.88.1.
99 BOA, *DH.MKT.* 2899.77.2.
100 BOA, *DH.MKT.* 1126.74.1.
101 BOA, *DH.İ.UM.* 45-1/39.1.

30 Ağustos 1331/12 Eylül 1915 tarihinde, Ankara Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen bir yazıda; *Yabanâbâd kaza merkezinin Kızılcahamam'a nakli, 29 Haziran 331/12 Temmuz 1915 tarihinde Dahiliye Nezareti tarafından padişahın irâde-i seniyyesi yani emri olarak Yabanâbâd Kaymakamlığı'na tebliğ edildiği* yer almıştır. Aynı yazının devamında, kaza ahalisi tarafından vilayete gönderilen bir arzuhalde (dilekçede), "Hamam Mevkii'nde" hükümet dairesi ile memurların ve ailelerinin oturmaları için hiçbir emlak ve binanın bulunmaması, ayrıca bunların inşası için de şartların şimdilik mümkün olmaması gibi nedenlerden dolayı, naklin ilkbahara ertelenmesi istenmiştir. Kaza ahalisinden gelen bu talep çerçevesinde, Kızılcahamamı denilen mevkiin hazır hale getirilmesine kadar, merkez naklinin ertelenmesi için Vilayet Encümeni tarafından 12 Eylül 1915 tarihinde bir karar alınmış; bu konuda Nezaret'in görüşü ve izini talep edilmiştir.[102] Ankara Vilayeti Encümeni'nin naklin ertelenmesi yönündeki kararına, Dahiliye Nezareti de 5 Eylül 1331/18 Eylül 1915 tarihinde; *"merkezin görülen esbâba binâen Kızılcahamamı'na nakli keyfiyetinin fi'ilen te'hiri zarûridir"* şeklinde cevap verilmiş ve teklif kabul edilmiştir.[103]

Ankara Vilayet Encümeni, kazanın yeni merkezi olan Kızılcahamamı denilen yerde, memurların çalışma ve ikamet mahalleri ile ilgili sorunlar nedeniyle, taşınma ile ilgili karardan yaklaşık iki ay sonra, nakli erteleme yönünde bir karar alınmış, Dahiliye Nezareti'nce de bu karar uygun görülmüştür.

Ancak bu karardan kısa bir süre sonra, Ankara Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'nin, yukarıda belirtilen 18 Eylül 1915 tarihli yazısına, 17 Teşrin-i evvel 1331 / 30 Ekim 1915 tarihinde bir cevap gönderilmiştir. Valiliğin bu cevabî yazısında; taşınmanın Dahiliye Nezareti'nin yukarıda belirtilen yazısı ile tehir edildiği; ancak takip

102 Ankara Vilâyeti Encümen Kalemi'nden Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen Yabanâbâd kazâ merkezinin Kızılcahamamı'na naklinin tehiri hakkında 3 Zilka'de 333/ 30 Ağustos 331/12 Eylül 1915 tarihinde gönderilen Vilâyet Encümeni'nin (Encümen-i Vilâyetin) kararı:
"Yabanbad kazâsı merkezinin Kızılcahamamı'ına nakli husûsuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişahî şeref-ta'alluk buyrulduğu 29 Haziran 331/12 temmuz 1915 tarihli ve 307 numrolu tahrîrât-ı aliyye-i nezâret penâhîlerinde iş'âr buyrulması üzerine keyfiyet kazâ-i mezkûr kâimmâkamlığına tebliğ kılınmış idi. Âhiren kazâ ahâlisi tarafından mu'tî arzuhalde mezkûr hamam mevki'inde dâire-i hükûmeti isti'âb ve me'mûrîn ve ailelerini iskân içün hiçbir günâ emâkîn ve mebânî bulunmadığı ve bunların inşâ ve ihzâride ahvâl-i hâzıra dolayısıyla şimdilik mümkün olamayacağı cihetle keyfiyet-i naklin ilkbahara ta'liki istid'â olunmuş ve der-meyân olunan esbâb muvâfık-ı hakîkat görülmüş olmağla irâde-i seniyye hükm-i münîfin muhâfazasıyla beraber ilcây-ı mu'allaka binâen mezkûr merkezin ahvâl-i hâzıranın inkişâfına değin te'hir-i nakline müsâ'ade buyrulması Encümen-i Vilâyet kararıyla arz olunur…." BOA, *DH.İ.UM.* 45-1/71.2.

103 Ankara Vilâyeti'nden 30 Ağustos 331 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen yazıya, 5 Eylül 1331/18 Eylül 1915 tarihinde, Nezâret tarafından gönderilen cevabî yazıda; "Yabanâbâd Kazâsı merkezinin gösterilen esbâba binâen Kızılcahamamı'na nakli keyfiyetin fi'len te'hiri zarûridir ol bâbda". BOA, *DH.İ.UM.* 45-1/71-1.

eden günlerde yeni merkezde bilumum resmi dairelerle, memurların ailelerinin oturmaları için binalar hazırlandığı ve taşınma konusunun Yabanâbâd Kaymakamlığı'nın 30 Eylül 1331 / 13 Ekim 1915 tarihli telgrafı ile de uygun görüldüğü belirtilmiştir. Aynı yazının devamında, mahallinden gönderilen 11 Teşrin-i evvel 1331/24 Ekim 1915 tarihli telgrafnameye de dayanılarak, henüz taşınmaları konusunda üst mercilerinden herhangi bir emir gelmeyen Telgrafhane ve Reji İdaresi'nden başka, bütün hükümet daireleri ile memurların, aileleriyle birlikte eski merkez Pazar Köyü'nden, yeni merkez Kızılcahamamı mevkiine nakillerinin başladığı (bi'l-icrâ ifâ-yı vazîfeye başlanıldığı) belirtilmiş; ayrıca Telgrafhane'nin nakli için de bağlı olduğu Nezarete tebliğat yapılması gerektiği bildirilmiştir.[104]

Taşınma işinin gerçekleşmesi ile ilgili bir başka kayıt; İdâre-i Umûmiyye-i Dâhiliye Müdüriyeti'nin 2 Şubat 1331/15 Şubat 1916 tarihli yazısında karşımıza çıkmaktadır. Burada geçmişe doğru yapılan bir atıfla, taşınma emrine bir gönderme yapılmıştır. Bu yazıda, Yabanâbâd Kazası'daki memurlar tarafından Meclis-i Âyân Riyaseti'ne 3 Mart 1331/16 Mart 1915 tarihinde gönderilen telgrafnameye yazılan derkenara atıf yapılarak, kaza merkezinin Meclis-i Umûmî kararıyla Ankara Vilayeti'nden daha önce bildirildiği üzere 23 Haziran 1331 / 6 Temmuz 1915 tarihinde bâ-irâde-i seniyye (padişah emriyle) Kızılcahamam'a nakledilmiş olduğu, bundan dolayı yapılacak başka bir muamelenin kalmadığı belirtilmiştir.[105] Bu ifadeler, kaza merkezinin naklinden artık vazgeçilemeyeceği konusunda son noktayı koymaktadır.

Yabanâbâd kaza merkezinin Pazar Köyü'nden Kızılcahamam'a nakledilmesi ile ilgili şöyle bir tarihleme yapmak mümkündür:

- 23 Haziran 1331/6 Temmuz 1915 tarihinde bâ-irâde-i seniyye (padişahın emriyle) ile kazanın nakline emir verilmiş;
- 29 Haziran 331/12 Temmuz 1915 tarihinde, bu emre dayanılarak Dahiliye Nezareti tarafından Yabanâbâd Kaymakamlığı'na nakil konusu tebliğ edilmiş;
- 30 Ağustos 1331/12 Eylül 1915 tarihinde, kaza ahalisinden gelen talep üzerine, yeni merkezde memurların görev mahalleri ile oturacakları evlerin hazır olmaması nedeniyle, Ankara Vilayeti Encümeni'nin aldığı kararla nakil gelecek ilkbahara ertelenmiş;
- Vilayet Encümeni'nin erteleme kararı, Dahiliye Nezareti tarafından 5 Eylül 1331/18 Eylül 1915 tarihli yazıda yer aldığı üzere kabul edilmiş;
- Yabanâbâd Kaymakamlığı'nın 30 Eylül 1331 / 13 Ekim 1915 tarihli telgrafında taşınma şartlarının uygun olduğu belirtilmiş;

104 BOA, *DH.İ.UM.* 45-2/6. Ankara Vali Vekili tarafından gönderilen tezkere 17 Teşrin-i evvel 1331/ 30 Ekim 1915 tarihlidir.

105 BOA, *DH.İ.UM,* 45-2/46-1.

- Ankara Valiliği, Yabanâbâd'dan gönderilen 11 Teşrin-i evvel 1331/24 Ekim 1915 tarihli telgrafnamede yer alan bilgiye dayanarak, Telgrafhane ve Reji İdaresi dışındaki dairelerin ve memurların taşınmaya başladığını, 17 Teşrin-i evvel 1331 / 30 Ekim 1915 tarihli bir yazı ile Dahiliye Nezareti'ne bildirmiştir.

Yukarıda yer alan yazışma bilgileri, bizlere Yabanâbâd kaza merkezi naklinin, 1915 Temmuz-Kasım ayları arasında, inişli – çıkışlı bir seyir takip ederek, fiilen uygulamaya konulduğunu ortaya koymaktadır. Artık bundan sonra kaza merkezinin, Pazar'a yeniden geri getirilmesi yönünde bir takım cılız teşebbüsler gündeme gelse de bunlardan bir sonuç çıkmamıştır.

Yeni Kaza Merkezinde Devlet Daireleri ve Memurlar

Kaza merkezi Kızılcahamam'a nakledilmeden önce, Kaplıcalar ya da Hamam olarak da isimlendirilen Kızılca denilen mahalde, iki kaplıca ve buralara gelenlerin ikamet ve istirahatleri için hükümetin desteğiyle, farklı binalardan oluşan 60 daire yapıldığı bilgisi yer almaktadır.[106] Muhtemelen bu daireler iki ya da üç katlı evlerden oluşan otel tipi yapılardı. Bu daireler aşağıda yer alan bilgilerden de anlaşıldığı üzere belediyeye aittir. Kaza merkezi Kızılcahamam'a taşındıktan sonra burada yeni resmi dairelerin ve binaların inşası zaman almıştır. Bu sorunun ilk başlarda nasıl çözüme kavuşturulduğunu Ankara Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne, 3 Mart 1332/16 Mart 1916 tarihinde gönderilen bir yazıdan öğrenmekteyiz. Valiliğin bu yazısında, Yabanâbad Kazası hükümet merkezi olan Kızılca mevkiine nakledilmesi ve orada devlete ait binaların (emâkîn-i emiriyye) bulunmaması hasebiyle, belediyeye ait hanelerden bir çoğunun resmi daire yapıldığı ve buralarda memurların görevlerini sürdürdükleri belirtilmiştir. Yine aynı yazının devamında, kazadaki nüfus ve tahrirat (yazı işleri) kalemleri de dahil olmak üzere mülkiyece kullanılacak üç odaya, belediye tarafından ayda 45 kuruş kira bedeli takdir edildiği, bu nedenle adı geçen dairelerin 1332/1916 senesine ait bir yıllık kira bedeli için 540 kuruşun havale edilmesi istenmiştir. Bu arada yeni kaza merkezindeki resmi dairelerin kira bedelleri ile ilgili bir başka kayıt, 28 Mart 1332/10 Nisan 1916 tarihlidir. Burada, kaza merkezindeki Hükümet Konağı için daha önce bütçeden aylık 20 kuruş kira bedeli tahsis edildiği; ancak buranın kirasının 42 kuruş 30 paraya çıkartılması üzerine, ortaya çıkan farktan dolayı altı aylık kira farkı olan 136,5 kuruşun, içinde bulunulan senenin bütçesinden

106 "…. Bu kaplıcalar dâhili ve hârici bir takım emrâza (hastalığa) nâfi' (faydalı) olduğundan mevsim-i sayfda (yaz mevsiminde) Ankara'dan ve vilâyat-ı mütecâvireden (çevre vilayetlerden) pek çok ahâli devam iderler……Hükümetin himem-i umrân-perveresiyle (burayı geliştirme gayretiyle, desteğiyle) berâ-yı istihmâm (hamam için) gelenlerin ikâmet ve istirahatlerine kâfî olacak surette altmış odayı müştemil olmak üzere müte'addid ve muntazam daireler inşâ idilmişdir." Bkz. *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1308-1309/1890-92,* Def'a 11, IX, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s. 217.

havale yapılması için Valilik Muhasebe Müdürlüğü'ne irade/emir gönderilmesi istenmiştir. Bahsi geçen havalename, aynı yere düşülen bir nottan da anlaşıldığı üzere 2 Nisan 1332 / 15 Nisan 1916 tarihinde gönderilmiştir.[107]

Yukarıda belirtilen resmi dairelerin kira bedelleri ile ilgili bilgilerden, yeni kaza merkezinde Hükümet Konağı olarak kullanılan bir bina ve belediyeden kiralanan üç odadan oluşan bir daire bulunmaktadır. Haliyle bu bina ve daireleri günümüz ölçülerinde düşünmemek gerekir. Bunlar muhtemelen ikişer ya da üçer katlı ev tipi yapılardı. Bütçeden bu devlet daireleri için ödenen yıllık kira bedeli 1.000 kuruşu geçmekteydi. Hiç şüphesiz yeni kaza merkezinde, resmi görevlerin yürütüleceği daireler ve buralarda çalışacak memurların oturacakları evler, önemli bir sorun olarak öne çıkmıştır.

Kızılcahamam'daki ilk yerleşme ile ilgili İbrahim Yurtoğlu'nun aktardığı, çoğu halk arasındaki rivayetlerden oluşan bilgiler de hiç şüphesiz oldukça önemlidir. Yurtoğlu, 1915 yılında kaza merkezinin Kızılcahamam'a taşınmasına rağmen, burada az sayıda bina olmasından dolayı, buraya gelen her dereceden memurun, uzun süre yakındaki Ahiler (Kemalpaşa Mahallesi) ve Zımmîler / Zemmiler (İsmetpaşa Mahallesi)'deki evlerde kiracı olarak ikamet etmek mecburiyetinde kaldıklarını belirtmektedir. Yine onun aktarımına göre kaymakam, Yusuf Koçak'a ait evde kalmış ve ilçede hükümet binası yapılana kadar da kamu hizmetleri kira ile tutulan evlerde yürütülmüştür. Kızılcahamam'daki ilk hükümet binası, Arif Taşkın'ın ifadesine göre, şimdiki binanın olduğu yerde üç katlı ve bunun alt katında bazı esnafa ait dükkanlarla, üst katlarda da devlet daireleri bulunmaktaymış. İlçede faal olan hükümet binası ise 1945 yılında inşa edilmiştir.[108]

Malî/Rumî 1333-1334/M.1917-1918 yıllarına ait Devlet Salnâmesi'nde Yabanâbâd Kazası hakkında yer alan bilgi, bizlere yeni merkezdeki görevlileri ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu yıllarda kazada Kaymakam olarak Ekrem Bey; Kadı ve Bidayet Mahkemesi'nde Ahmed Hamdi Efendi; Belediye Reisi kadrosu münhal; Müftü Abdullah Efendi; Telgraf ve Posta Müdürü Osman Zeki Bey görev yapmaktadır.[109]

Halk Arasındaki Rivayetlere Göre Kaza Merkezinin Taşınması

Kaza merkezinin taşınma konusuna, yukarıda resmi belgeler üzerinden cevap bulmaya çalıştık. Hiç şüphesiz yerelde/bölgede yaşanan bir takım olaylar, resmi belge-

107 BOA, *DH.MB.HPS.* 29.69.

108 İbrahim Yurtoğlu, *Kızılcahamam ve Çevresinin Halk Bilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, s. 108.

109 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1333-1334 Sene-i Mâliye*, Altmış sekizinci sene, Hilal Matbaası, Dersaadet 1334, s. 511.

lerde gerekli açıklıkla yer almaz. Haliyle bu eksikliği, günümüze ulaşan çeşitli rivayetleri bir araya getirerek anlamaya çalışırız. Öyle ki bu konu, halk arasında pek çok rivayete, hatta efsaneleştirilecek kadar ileri boyutlara taşınmıştır. Bunlar arasında, yukarıda da kısmen isimleri geçen Çataklı Hacı Hasan Efendi, Hamdi Ağa, Belediye Başkanı Hacı Mehmet Ağa gibi devrin önemli şahsiyetleri etrafında anlatılan hikayeler öne çıkmaktadır. Kaza merkezinin taşınma konusunu, çeşitli rivayetlerden yola çıkarak Muzaffer Eker ve İbrahim Yurtoğlu yaptıkları çeşitli araştırmalarla bir araya getirmişler; belgelerin bıraktığı boşluğun doldurulmasına katkı sağlamışlardır.[110]

İbrahim Yurtoğlu'nun anlatımı ile rivayetlere yansıyan kaza merkezi nakli şu şekilde gerçekleşmiştir:

İlçe merkezinin ***1915*** *yılında bugünkü* ***Kızılcahamam****'a nakli ile ilgili olarak bazı rivayet ve belgeler vardır. Kamuoyunda yaygın bir görüşe göre* ***Çataklı Hacı Hasan Ağa*** *bölgede hatırı sayılır ve sevilen biridir. Atı ile her hafta Çorba pazarına geldiğinde çocuklar karşılamak için önüne çıkar. O da önüne ilk gelen çocuğa bağlaması için atını verir ve hepsine de bahşiş dağıtır. Pazar'da da bütün esnaf ve çevre köylerin halkı kendisine büyük saygı gösterir. Bunu çekemeyen Pazar köyü eşrafından* ***Hamdi Ağa*** *ise bir seferinde çocukları toplayarak onlara para dağıtır, Hacı Hasan Ağa'yı artık karşılamamalarını, her hafta kendilerine para vereceğini ve pazara gelip giderken onu yuhalayıp arkasından teneke çalmalarını söyler. Çocuklar da Hamdi Ağa'nın dediklerini yaparak Hacı Hasan Ağa'yı gelirken ve giderken yuhalayıp arkasından teneke çalarlar. Bu davranışlarla haysiyeti zedelenen Hacı Hasan Ağa, bir Pazar dönüşü, gene yuhalanınca köyün hemen dışında atının üstünde geri dönerek:*

Hamdi Ağa! Oturduğunuz bu yerleri viran ettirmezsem bana da Hacı Hasan Ağa demesinler! *diye seslenir.*

Köyüne dönünce de hediyeler hazırlayarak başkent İstanbul'a gider. Orada tanıştığı saray marangozunun yardımı ile Dâhiliye Nazırı (İçişleri Bakanı)'nın huzuruna çıkıp durumu anlatır ve ilçe merkezinin Çorba[Şorba]'dan naklini talep eder.

Fakat bugünlerde [o günlerde] ilçe merkezinin Kızılcahamam'a taşınmasına kanaatimizce asıl sebep olan olay yaşanır. Köyün zenginlerinden Hamdi Ağa iki evlidir ve köyün zengin ve köklü ailelerinden birinin kızı ile yaptığı ikinci evliliği ile daha da güçlenerek çevresini rahat etkileme ve çevresine hükmetme imkânı bulur. Yani tam bir mütegallibe olur. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı günlerde, beklenen olay vuku bulur. Eşraf hanımlarının yaptığı mutat günlerden birine biraz geç gelen Hamdi Ağa'nın

110 Yurtoğlu, *a.g.t.,* s. 97-99; Muzaffer Eker, *Yabanâbâd 2000,* Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, Kızılcahamam 2001, s. 30-31. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. http://muzaffereker.com/4-ilce-merkezinin-kizilcahamama-nakli-Detay-447.

eşlerinden Çakır Pehlivan'ın kızı ***Şerife Hanım,*** *Kaymakamın eşinin ayağa kalkmaması ve kendisi ile ilgilenmemesine, üstelik diğer hanımların bu duruma gizlice gülmelerine oldukça içerler ve durumu kocasına bildirir. O günlerde nüfuz husumeti sebebiyle kaymakamla zaten arası açık olan Hamdi Ağa, sokak ortasında kaymakama çatar ve onu tokatlar. Ağa'nın hışmından korkan köy halkı ve resmî görevliler olaya müdahale edemezler. Etmemeleri de normaldir. Çünkü İttihat ve Terakki Partisi iktidardadır ve Hamdi Ağa'nın küçük kardeşi* ***Dr. Mehmet Fahri Bey*** *etkili bir ittihatçıdır. Üstelik bu yıllar, Osmanlı'da otoritenin iyice azaldığı yıllardır. Bu durum karşısında küçük düşen kaymakam ise atına binerek ilçeyi terk eder ve Kızılcahamam'a gelir. Burada bir hana yerleşir. Kaymakamın ardından diğer görevliler de gelirler ve ilçe fiilen* ***Kızılcahamam****'a (1914) taşınmış olur. İlçe o zaman, yaz aylarında kaplıca tedavisi için gelenlerin kaldığı altmış odalı bir han ve bir hamamdan ibarettir. Olaydan haberdar olan Ankara Valiliği ve İstanbul Hükûmeti ise duruma yasal yönden müdahale ederek âdeta Şorba'yı cezalandırır. Ankara Valiliğinden İçişleri Bakanlığına yazılan 18 Ocak 1914 tarihli bir yazı ile "Yabanâbâd'ın ilçe merkezi olan Çorba kazasının, köylere uzak olması, Kızılcahamam'ın ise merkezî bir konumda olması ve şifalı suları ile ileride daha da gelişebilecek bir yerleşim yeri olduğu"ndan bahisle buranın ilçe merkezi olması teklif edilir. Bu talep, bakanlıkça uygun görülerek Kızılcahamam'ın ilçe merkezi olması, kanunen de gerçekleştirilmiş olur. Bu yazışmalar, 1914 yılı içinde olur. Ancak Kızılcahamam'ın resmen ilçe merkezi olması, o günkü şartlarda yazıların geç ulaşması sonunda 1915 Kasım ayına kadar uzar.*[111]

Yurtoğlu'nun yukarıda bir araya getirip aktardığı rivayetler, halk arasında kaza merkezinin nasıl taşındığı konusunu hem bir takım tarihi gerçekler hem de halk arasında oluşan algı üzerinden bizlere ulaştırmaktadır. Burada öne çıkan iki husus, Çataklı Hacı Hasan Efendi'ye karşı takınılan aşağılayıcı tavır ve Kaymakam'ın, Hamdi Ağa tarafından tokatlanma meselesidir. Halk rivayetlerine yansıyan bu iki olay, kaza merkezinin taşınmasında kırılma noktasını teşkil etmiş; yukarıda izah edilen belgelere de yansıdığı üzere çok öncelere, hatta kaza merkezinin Pazar'a taşınmasına kadar giden, merkezin taşınma teşebbüslerine son noktanın konulmasını sağlamıştır.

Yeni Kaza Merkezi Üzerine Tartışmalar

Şorba Kasabası ve çevre köylerde oturan halk, kaza merkezinin Kızılcahamam'a taşınmasını kolay kolay kabullenememiştir. Bu durumu ortaya koyan şikayet dilekçelerinden biri, merkezin taşınmasının üzerinden üç seneden fazla bir zaman geçtikten sonra kaleme alınan, Pazar Köyü'nden Mesud Efendi'ye aittir.[112] Hamdi Ağa

111 Yurtoğlu, *a.g.t.,* s. 97-99. Eker, *Yabanâbâd 2000,* s. 30-31; Eker, http://muzaffereker.com/4-ilce-merkezinin-kizilcahamama-nakli-Detay-447.

112 İttihat ve Terakki taraftarı olan Mesud Efendi, daha sonra *Yabanâbâd Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti* başkanlığı da yapmış; İstanbul'un statüsü ile ilgili İngilizlere protesto telgrafı çekmiştir. Cumhuri-

ile birlikte kaza merkezinin nakline karşı pek çok faaliyetin içinde yer alan Mesud Efendi'nin bu dilekçesi, Dahiliye Nezareti'nden Ankara Valisi Azmi Bey'e gönderilen 23 Kanûn-ı sânî 1335/23 Ocak 1919 tarihli bir yazıya konu olmuştur. Burada, Yabanâbâd kaza merkezinin Pazar Köyü ya da diğer adı ile Şorba Kasabası'ndan Kızılcahamam'a naklinin münasip olmadığından bahisle, kaza merkezinin eski mahalline iadesi istenmiştir.[113] Mesud Efendi'nin bu dilekçesi, bilgi amaçlı olarak Ankara Valisi'ne iletilmişse de takip eden gelişmelerden pek dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır.

Mesud Efendi'nin bu dilekçesine, itirazi mahiyette bir dilekçe, bu kez Yabanâbâd Müftüsü Abdullah Efendi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Bu dilekçe de Nezaret tarafından Ankara Valisi Azmi Bey'e 20 Şubat 335/ 2 Şubat 1919 tarihinde havale edilmiş; burada Müftü Abdullah Efendi'nin Yabanâbâd kaza merkezinin Kızılca mevkiinde bırakılması hakkındaki görüşü yer almıştır.[114]

Kaza Merkezinin Taşınmasından Sonra Pazar Köyü'nde Belediye Kurulması

Yukarıda da belirtildiği üzere Yabanâbâd Kazası'nda belediye teşkilatı ile ilgili elimizdeki ilk bilgi 1300/1882-1883 tarihli Ankara Vilayet Salnamesi'nde[115] karşımıza çıkmaktadır. Burada yer alan bilgiye göre Yabanâbâd Kazası'nın ilk Belediye Reisi Hacı Hasan Ağa'dır. Belediyenin bir yıllık geliri (vâridâtı) de 1325/1907-1908 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi'nde[116] yer alan bilgiye göre, 11.000 kuruştur.

Kaza merkezi Kızılcahamam'a taşındıktan sonra hiç şüphesiz Yabanâbâd belediye teşkilatı da yeni merkeze taşınmıştır. Ancak bu taşınma ile ilgili elimizde kesin bir tarih yoktur. Konunun eski kaza merkezi Pazar Köyü'nü ilgilendiren yönü ise burada bir belediye kurulması yönündedir. Muhtemelen bunun nedeni kaza merkezi olma özelliğini kaybeden Pazar'da, bir belediye kurularak geçişin daha yumuşak yaşanmasını sağlama ve ortaya çıkabilecek tepkileri azaltma olarak değerlendirebiliriz.

"Atik (Eski) merkez-i kaza olan Pazar Karyesi'nde Meclis-i Umûmî-i Vilâyet'in kararı vechile belediye teşkilatı icrâ kılındığı" şeklindeki ifadede, Yabanâbâd Kazası'nın eski merkezi olan Pazar Köyü'nde Ankara Vilayeti Meclis-i Umumi kararı ile belediye teşkilatı kurulduğu belirtilmiş ve bu çerçevede belediyenin gelirleri (vâridâtı) ve harcamaları (sarfiyât) 12 Mayıs 1333 / 12 Mayıs 1917 tarihli defterde bir araya getirilmiştir. Bu defterde yer aldığı üzere Pazar Köyü'ndeki belediyenin tahmini gelirleri ve harcamaları 7.400 kuruş olarak hesaplanmıştır.[117]

yet'in ilan edildiği yıl ise bir ara kaymakam vekilliği de yapan Mesud Bey, ilçede 1932-1946 arası belediye başkanlığı yapan Tahir Barlas'ın babasıdır. Bkz. Yurtoğlu, *a.g.t.,* s. 96.

113 BOA, *DH.İ.UM.* 10-2/2-13.2.

114 BOA, *DH.İ.UM.* 10-2/2.13.

115 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1300/1882-83*, Def'a 11, VIII, s. 100-101, 255-257.

116 *Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1325/1907-1908*, s. 536,538.

117 BOA, *DH. UM.VM*. 86/50.

Osmanlı Devleti'nde, 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren taşradaki kazalarda da yaygınlaşmaya başlayan belediyelerin başlıca gelirleri şu kalemlerden yani vergilerden (resimlerden) oluşmaktaydı: [118]

1) Devlet tarafından ayrılan vergiler; 2) Şerefiye;3) Para cezaları; 4) Kantar, çeki, kile gibi tartı ölçülerinden alınan vergi; 5) Hayvan alım satım vergisi; 6) Zebhiye (kesim) vergisi; 7) Kontrato (kontrat) vergisi.

Pazar Belediyesi'ne Ait Gelir ve Harcama Cetveli[119]

Tahmini gelir ve harcama defteri sonrasında Pazar Köyü'nde belediye kurulmasının kabul edildiğini, Dahiliye Nazırı Talat Paşa'nın 3 Haziran 1333/ 3 Haziran 1917 tarihinde, Ankara Vali Vekili Nazım Bey'e gönderdiği yazıdan öğrenmekteyiz. Bu yazıda, Yabanâbâd Kazası'na bağlı Pazar Köyü'nde; *"beyân olunan cesâmet (büyüklük) ve ehemmiyetine (önemine) binâen,"* Ankara Vilayeti Meclis-i Umumi kararına uyularak, belediye teşkilatı kurulmasının uygun olduğu belirtilmiştir.[120] Aynı yılın sonlarına ait bir kayıtta, Pazar'da belediye kurulma gerekçesi arasında büyüklük ve önemi dışında, *"sıhhat ve nezâfet-i mahalliyeyi te'minen"* ifadesinin yer alması, sağlık ve temizlik gibi gerekçeleri de öne çıkarmaktadır.[121] Osmanlı'nın son döneminde kasaba olarak da tanımlanan Pazar Köyü'nde açılan bu belediye, Muzaffer Eker'in de belirttiğine göre, zamanla nüfusunun azalmasının da etkisiyle, 1923 yılında kapatılmıştır.[122]

Gelirler	Kuruş	Harcamalar	Kuruş
İcâr-ı zemin resmi (Pazar yeri kirası)	1.500	Sandık Emaneti ve Kitâbet Maaşı (Memur Maaşı)	2.400
Kile resmi (Tartı, tarım ürünleri)	1.400	Çavuş Maaşı	1.200
Kantariye resmi	1.000	Kırtasiye Masrafı	150
Zebhiye resmi (Hayvan Kesim Vergisi)	1.500	Mahrûkât (Odun/Yakıt masrafı)	150
Hayvanat resmi (Hayvan alım-satım vergisi)	400	Tenzîfat (Temizlik hizmeti masrafı)	1.250
Dellâliye resmi	600	İmârât (İmar faaliyetleri)	1.250
Ceza-yı nakdiyye (Nakit cezalar)	1.000	Mâsârıf-ı Gayr-i Melhûz (Düşünülmeyen masraflar)	850
Yekûn	7.400	Yekûn	7.400

118 Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Bir Belge: Yerel Yönetim Metinleri (IX), Rüsûm-ı Belediye Kanunu", s. 106. http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/d650cbd3b1c3ce9_ek.pdf?dergi=Cagdas%20Yerel%20Yonetimler%20Dergisi / 08.04.2016.

119 BOA, *DH. UM.VM*. 86/50.

120 BOA, *DH.UM.VM.* 86/50

121 24 Safer 1336/ 9 Aralık 1917 tarihli belge için bkz. BOA, *DH.UM.VM.* 86/50.

122 http://muzaffereker.com/2-cumhuriyet-donemi-yabanabad-in-idari-yapisi-Detay-419.

Yabanâbâd'dan Kızılcahamam ve Çamlıdere'ye İdari Değişim

Osmanlı döneminde mülki taksimatta yapılan son hukukî düzenleme 1913 tarihli İdâre-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu'dur. Mülkî birimler açısından, öncekinden farklı olmayan bu kanun 1929 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Ancak bu arada Dahiliye Vekaleti'nin 2 Mayıs 1928 tarihli nahiye teşkilatı hakkındaki tamimi ile vekaletin ülke genelinde tam teşekküllü nahiyeler kurmayı tasarladığı, bunun için de mesafe esası, köy adedi ve nahiye nüfusunun 10.000'den fazla olması gibi esasların belirlendiği görülmektedir. 5 Mayıs 1929 tarihinde yayınlanan 1426 numaralı Vilâyet İdaresi Kanun ile 1924 Anayasası'nın öngördüğü idari taksimat çerçevesinde bir düzenleme yapılmıştır. 8 Haziran 1936 tarihinde çıkarılan 3001 sayılı Vilayet İdaresi Kanunu ile de mülkî taksimatta bazı değişiklikler ve ilaveler yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde 1929 yılından sonra idari yapıyı düzenleyen ikinci kanun 1949 yılında çıkartılmıştır. Bu kanunla birlikte hem 1929 tarihli kanun, hem de bu kanunda yapılan değişiklikler yürürlükten kaldırılmıştır. Son kanunla birlikte idari yapıdaki adlandırmalarda değişikliğe gidilmiş; vilayet: il, kaza: ilçe, nahiye: bucak adını almıştır. İdari birimlerin başındaki vali, kaymakam, müdür, muhtar adları ise aynen korunmuştur.[123] Bu çerçevede Yabanâbâd/Kızılcahamam-Çamlıdere'de idari yapı nasıl şekillenmiştir. Kısaca buna değinmek yerinde olacaktır.

Yabanâbâd'ın Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki idari yapısı ve görevlileri hakkında elimizdeki derli toplu bilgi kaynağı yine Devlet Salnâmeleri'dir. 1925-1926 yıllarına ait Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi'nde, Yabanâbâd Kazası'nda kaymakam olarak Ferid Bey ile diğer görevlilerin adları yer almaktadır.[124] Bu salnâmede, kazanın belediye reisinin adı ve nahiyeleri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

1926-1927 yıllarına ait Devlet Salnâmesi'nde, Ankara Vilayeti'ne bağlı Yabanâbâd Kazası'nın, merkezi Ali Dede Şeyhler olan Şorba adında bir nahiyesinin olduğu bilgisi yer almıştır.[125] Bu yılda kaza kaymakamı Ali Fuad Bey'dir.[126] 1927-1928 yıllarına ait Devlet Salnâmesi'nde, Yabanâbâd Kazası'nın, merkezi Ali Dede Şeyhler (Şıhlar) olan Şorba Nahiyesi ile 187 köyü olduğu belirtilmiştir. Aynı yılda kaza kaymakamı Hüseyin Hüsnü Bey, müftü de Abdullah Efendi'dir.[127]

123 Necdet Bilgi, "Cumhuriyet'in İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)", *Türkler*, c. 17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 334-337.

124 *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi, 1925-1926*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1926, s. 323. Bu yıllarda, kazanın bir yıllık belediye varidatı tahmini olarak 2.540 liradır.

125 *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi, 1926-1927*, Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi Neşriyatı, İstanbul 1927, s. 206.

126 *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi, 1926-1927*, s.487.

127 *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi, 1927-1928*, Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi Neşriyatı, İstanbul 1928, s. 362, 380.

Dahiliye Vekaleti'nin yayınladığı 1928 tarihli köy adları ile ilgili eserde, Ankara Vilayeti'nin Yabanâbâd Kazası'nda iki nahiye ve 179 köy liste halinde verilmiştir. Burada, kazaya bağlı nahiyeler, merkezi Kızılcahamam olan Merkez Nahiye ile merkezi Ali Dede Şeyhler (Çamlıdere) olan Şorba Nahiyesi'dir. Bu tarihte, Merkez Nahiye'ye bağlı köy sayısı 125, Şorba'ya bağlı köy sayısı da 45'tir.[128] Bu kayıt bize Yabanâbâd'ın 1928 yılında iki nahiyeden oluştuğunu bildirmektedir.

Yukarıda Cumhuriyet döneminde idari alanda yeni düzenlemeler yapıldığına değinilmişti. Bu çerçevede, Ankara'da da yeni nahiyeler kurulmuştur. 1928-1929 yıllarına ait Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı'nda, Ankara Vilayeti'nin on kaza ve altı nahiyeden ibaret olduğu belirtilmiştir. Bunlar; Ankara Merkez kaza ile Ayaş (Mağara), Balâ (Karani), Beypazarı, Polatlı, Çubuk, Haymana (Yabanhamamı) Kalecik (Kalaycık), Keskin (Dinekmadeni), Nallıhan, Yabanâbâd (Yabanova) kazalarıdır. Yabanâbâd Kazası, bu yılda Pazar, Çeltikçi, Güğem, Şorba (Dedeşeyhler) nahiyeleri ile 153 köyden ibarettir. Bu yılda Yabanâbâd Kaymakamı Hüseyin Hüsnü Bey'dir.[129] Daha önceki salnamelerde/yıllıklarda Yabanâbâd'ın iki nahiyesinin (Merkez ve Şorba) adı yer alırken, 1929 yılında yayınlanan yıllıkta, muhtemelen bir önceki yılda yapılan düzenlemeler çerçevesinde kurulan Pazar, Çeltikçi, Güğem (Güvem) ve Şorba (Dedeşeyhler/Çamlıdere) adı ile dört nahiyenin adları yer almaktadır.

Yabanâbâd adı ne zaman Kızılcahamam olarak değiştirildi? Bu konu Necdet Bilgi'nin vermiş olduğu bilgiye göre Dahiliye Vekaleti'nin 6 Şubat 1929 tarihli ve 778 numaralı tamimine gitmektedir. Bu tamim ile Ankara Vilayeti'nin Yabanâbâd Kazası'nın isminin Kızılcahamam; Denizli Vilayeti'nin Garbikaraağaç Kazası'nın ismi de Acıpayam olarak değiştirilmiştir. Gerekçe olarak da Kızılcahamam ve Acıpayam isimlerinin eskiden beri halk arasında söylenmesi gösterilmiştir.[130] Yabanâbâd ismi bu tarihten sonra halk arasında daha ne kadar yaygın olarak kullanıldı? Aşağıdaki CHP evrakında da görüldüğü gibi en geç 1934 yılına Yabanabat (Yabanâbâd) ismi resmi belgelerde kullanılmıştır.

1933 yılına ait Cumhuriyet Halk Partisi raporunda Yabanabat Kazası'nın nahiye adedi altı olarak verilmiştir (Ancak listede dört nahiye adı yer almıştır). Bu belgede, Belediye Reisi Tahir Efendi, Çeltikçi Nahiye Reisi Raşit oğlu Ferhat Bey, Güvem Nahiyesi Reisi Durali Efendi, Şıhlar Nahiye Reisi, Emin Ağa oğlu Hacı Ali Efendi'nin adları yer almıştır.[131]

128 *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, T.C. Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdiriyet-i Umumiyyesi Neşriyatı, Hilal Matbaası, İstanbul 1928, s. 165-168.

129 *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, 1928-1929*, Matbuat Umum Müdürlüğü Yay., İstanbul 1929, s.232, 238.

130 Bilgi, a.g.m., s. 334-346.

131 BCA, Dosya Fon Kodu: *490.1*. Yer No: 130.519.1.

Çamlıdere'nin İlçe Olması

Yukarıda da belirtildiği üzere Şorba/Ali Dede Şeyhler/Şıhlar olarak adlandırılan nahiye, 1935 yılında Çamlıdere adını almıştır.[132] Çamlıdere, 02.12.1953 tarihli 6191 sayılı kanunun 04.12.1953 tarihinde (8574 sayılı Resmi Gazete) yayınlanmasına kadar Kızılcahamam Kazası'na (1949'dan sonra ilçe denmiştir) bağlı bir nahiye (1949'dan sonra bucak denmiştir) iken, bu tarihten sonra Ankara İli'ne bağlı bir ilçe olmuştur. Bu kanunla, Ankara Vilayeti'nde Çamlıdere, Erzurum Vilayeti'nde de Horasan adıyla, yeniden iki kaza kurulması kararlaştırılmıştır. Yeni kurulan bu iki kazada, idare binaları ile görevlilerin kalacakları yerlerin ve diğer ihtiyaçların, 15.01.1954 tarihine kadar giderilerek hizmete başlanması, İçişleri Vekaleti'nin yazısında yer almıştır.[133] Bu karar bize 1954 yılından itibaren Çamlıdere'nin ilçe olarak idari yapıda yer aldığını görüyoruz.

İdari Bağlılıklarda Değişim

Bu dönemde Kızılcahamam, Çamlıdere, Ayaş ve Çubuk gibi Ankara'nın kuzeyindeki ilçelere bağlı bazı sınır köylerinde idari değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişikliklerin daha çok coğrafi ve iktisadi bağlılıklar/ilişkiler ya da yeni kurulan idari birimlere bazı köylerin aktarılması şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Nitekim 16 Temmuz 1933 tarihinde, daha önce Yabanâbâd/Kızılcahamam'a bağlı köyler arasında yer alan Feruz (Firuz) Köyü Ayaş Kazası'na; Meyvebükü, Özçaltı, Akçakese ve Sorkun köyleri de Ayaş Kazası'na ve ona bağlı Güdül Nahiyesi'ne bağlanmıştır.[134]

16 Eylül 1938'de Ankara Merkez Kazası'nın Bitik Nahiyesi'ne bağlı Oymaağaç Köyü, Kızılcahamam Kazası'nın Pazar Nahiyesi'nin Uçarı Köyü'ne bağlanmıştır.[135] 30 Temmuz 1953'te de Ankara Vilayeti'nin Kızılcahamam Kazası'nın Merkez Nahiyesi'ne bağlı Yıldırım Aydoğan Köyü, Çubuk Kazası'nın Merkez Nahiyesi'ne;[136] yine aynı tarihte, Ankara Vilayeti'nin Kızılcahamam Kazası'nın Merkez Nahiyesi'ne bağlı Yıldırım Alviran Köyü, Çubuk Kazası'nın Merkez Nahiyesi'ne;[137] 22 Kasım 1955'te Ankara Vilayeti'nin Kızılcahamam Kazası'nın Merkez Nahiyesi'ne bağlı olan Yıldırım Evci Köyü Çubuk Kazası'nın Merkez Nahiyesi'ne bağlanmıştır.[138] Kızılcahamam'dan Çubuk'a geçen bu köylerin idari bağlılığının değişmesindeki gerekçeleri arasında; Kızılcahamam yolunun dağlık ve çok arızalı olması yüzünden gidip

132 Abdülkerim Erdoğan, *Geçmişten Günümüze Kızılcahamam ve Çamlıdere*, ESYAV (Kızılcahamam – Çamlıdere Ekonomik ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı) Ankara 2010, s. 367.
133 BCA, Dosya Fon Kodu: *030.10.* Yer No: 66.441.18.
134 Erdoğan, *Kızılcahamam ve Çamlıdere*, s. 356.
135 BCA, Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 124.32.19.
136 BCA, Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 239.22.20.
137 BCA, Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 239.23.19.
138 BCA, Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 254.37.13.

gelmekte müşkülat çekilmesi, buna mukabil Çubuk yolunun daha yakın ve nispeten kolaylıkla gidilip gelinmesi, iktisaden yani çarşı-pazar işleri nedeniyle bu köylerin Çubuk ile bağlılıklarının daha fazla olması ve buralarda oturan halkın da bu kazaya bağlanmayı topluca istemeleri gösterilmiştir.

Bu arada, 30 Kasım 1953 tarihinde, Çankırı'nın Şabanözü Kazası'nın Orta Nahiyesi'ne bağlı Dodurga Köyü;[139] 27 Mayıs 1954 tarihinde de Ankara'nın Çamlıdere Kazası'na bağlı Süleler, Üyücek, Karaağaç ve Dereneci köyleri kaza olarak Kızılcahamam'a ve nahiye olarak da Güvem'e bağlanmışlardır.[140]

Güdül, 1957 Eylül ayına kadar Ayaş ilçesine bağlı bir nahiye iken, 1 Eylül 1957 tarihinde çıkarılan 7030 sayılı kanun ile ilçe olmuştur. Yeni kurulan bu ilçeye, Ankara Vilayeti İdare Heyeti'nin 12 Eylül 1957 ve Umumi Meclis'in 16 Eylül 1957 tarihli toplantılarında alınan kararla, daha önce Kızılcahamam Kazası'nın Çeltikçi Nahiyesi'ne bağlı olan Ada (Adaköy), Akçaviran (Ağcaviran), Alpavut (Alpagut), Bademli, Başağaç, Güneysaray, Hüyük-i Bâlâ (Yukarı Hüyük), Hüyük-i Zir (Aşağı Hüyük), Kınık, Kırkırca, Kışlak, Kurumcu, Tahtalar, Turnalı (Büyük Turnalı – Küçük Turnalı) ve Virancık (Örencik) köyleri bağlanmıştır. Ancak kısa bir süre sonra yukarıda belirtilen köyler halkının hemen hemen tamamının ortak isteğiyle, bu köylerin eskiden olduğu gibi Kızılcahamam'a bağlanmayı istedikleri görülmektedir. Bu köylerin Güdül'e bağlanmaya itiraz gerekçeleri arasında; Kızılcahamam'a ve Çeltikçi'ye muntazam yolla bağlı bulunmaları, ayrıca köylerinin coğrafi ve iktisadi olarak yakınlıkları gösterilmiştir. Halktan gelen bu talep üzerine yukarıda adları geçen 15 köyün Güdül ile olan idari bağlılığının çözülerek eskisi gibi Kızılcahamam Kazası'nın Çeltikçi Nahiyesi'ne bağlanmasının uygun olacağı görüşü, 25 Eylül 1957 tarihinde Dahiliye Vekaleti tarafından Başvekalet'e iletilmiş; bu talebe istinaden de 26 Eylül 1957 tarihinde, 30042 numaralı üçlü kararname ile idari değişiklik onaylanmıştır.[141] Böylece Güdül'ün ilçe yapılması ile ona bağlanan eskiden Çeltikçi'ye bağlı olan 15 köy, yaklaşık 10 gün sonra eski idari statülerine kavuşmuştur.

Daha önce Kızılcahamam'ın Güvem Nahiyesi'ne bağlı Dodurga, İncecik, Kayviran, Semer, Karga ve Orta köyleri 15 Mayıs 1961 tarihinde Çankırı'nın Orta Kazası'nın Merkez Nahiyesi'ne;[142] yaklaşık 10 yıl sonra, 23 Aralık 1970 tarihinde de Çankırı'nın Orta İlçesi Merkez Bucağı'na bağlı olan Semer ve Ortaköy köyleri, Kızılcahamam'ın Güvem Bucağı'na bağlanmışlardır.[143]

139 BCA, Dosya Fon Kodu: *030.11.1*. Yer No: 241.38.6.
140 BCA, Dosya Fon Kodu: *030.11.1*. Yer No: 245.21.2.
141 BCA, Dosya Fon Kodu: *030.11.1*. Yer No: 267.27.5.
142 BCA, Dosya Fon Kodu: *030.11.1*. Yer No: 285.12.11.
143 BCA, Dosya Fon Kodu: *030.11.1*. Yer No: 360.52.17.

1960'tan sonra Kızılcahamam'a bağlı daha önce mahalle olan 11 yerleşim birimi, bağımsız köy statüsü kazanmıştır. Bunlar Gökbel, Uğurlu, Yeşilköy, Turnalı, Belpınar, Beşkonak, Çatalan, Balcılar ve Esenler'dir. Bazı köy isimlerinde de değişiklik yapılmıştır. Bu çerçevede Tekke, Verimli; Gürcü, Beşkonak; Salın, Çatalan; İğbeler, Belpınar; Alişenler, Esenler; Taşlı Şeyhler de Taşlıca olarak değiştirilmiştir. Bu arada, Uzunöz ve Kösten köyleri tek muhtarlıkta birleştirilerek Balcılar adını almıştır. Günümüzde halk arasında hâlâ bu köyler eski isimleri ile tanınır ve bilinir. Bilhassa Salın, İğbeler ve Gürcü isimlerini bunlara örnek verebiliriz. İdari alandaki bir başka değişiklik, 1997'de Pazar Akçaören; 1999'da da adı daha önce Verimli olarak değiştirilen Tekke, köylülerin istekleriyle, Kızılcahamam'dan ayrılıp, kendilerine daha yakın olan Kazan İlçesi'ne bağlanması şeklinde gerçekleşmiştir.[144]

1949'daki idari düzenleme ile nahiye yerine ikame edilen bucak teşkilatları, 1974 yılında çıkarılan bir kanunla lağvedilmiştir. Bu çerçevede Çeltikçi, Güvem ve Pazar'daki bucak teşkilatları da lağvedilmiş; ancak buralardaki jandarma, orman, PTT ve tarım teşkilatları hizmetlerine devam etmiştir. Bu arada, 1992 yılında Çeltikçi Belde belediye teşkilatı kurulmuştur.[145] Çeltikçi'deki belediye teşkilatı, Kızılcahamam'ın da Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içine dahil edildiği, 6360 sayılı "On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanması ve 30 Mart 2014 tarihinde yapılan mahalli idareler genel seçimi ile birlikte yürürlüğe girmesiyle son bulmuştur. 6360 sayılı Kanunla, diğer büyükşehir belediyelerinde olduğu gibi Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin görev ve sorumluluk alanları da il mülki sınırları olarak belirlenmiştir. Yeni kurulan ve sınırları genişleyen bütün büyükşehirlerdeki köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış; bu yerlerdeki köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde isimleri ile tek mahalle olarak bağlı oldukları ilçenin belediyesine katılmıştır.[146] İdari alandaki bu değişiklikle Kızılcahamam'ın mahalle ve köyleri artık Ankara'nın birer mahallesi olmuştur. Günümüzde Kızılcahamam'ın mahalle sayısı 109'dur.[147]

Sonuç

Ankara ve çevresinin Osmanlı hakimiyetine geçmesi ile adı kaynaklarda yer almaya başlayan Yabanâbâd/Yabanovası ve Şorba, günümüz Kızılcahamam ve Çamlıdere'sinin tarihî ve coğrafî alt yapısını oluşturmaktadır. Osmanlı döneminde Ankara

144 Yurtoğlu, *a.g.t.*, s. 111. Eker, *Yabanâbâd 2000,* s. 41; http://muzaffereker.com/2-cumhuriyet-donemi-yabanabad-in-idari-yapisi-Detay-419.

145 Erdoğan, *Kızılcahamam ve Çamlıdere*, s. 359, 372.

146 ttp://www.tbb.gov.tr/storage/userfiles/rehber_ve_bilgi_notlari/6360_torba_personel_rehber.pdf/05.09.2016.

147 http://www.kizilcahamam.gov.tr/mahallelerimiz-ve-muhtarlarimiz/05.09.2016.

Sancağı'na bağlı olan Yabanâbâd ve Şorba kazaları ve onlara bağlı köyler, günümüz Kızılcahamam ve Çamlıdere ilçelerinin idari olarak da temelini teşkil etmektedir.

Yabanâbâd ve Şorba kazaları, 19. yüzyılın son çeyreğinden önce iki ayrı kaza olarak idari yapı içinde yer almıştır. Tanzimat sonrası Osmanlı taşra teşkilatında yapılan düzenlemeler çerçevesinde bu iki kaza, tek bir çatı altında bir araya getirilmiş; Yabanâbâd kaza, Şorba da nahiye adı olmuştur. Yeni idari düzenlemeler sonrasında Yabanâbâd Kazası'nın 1288/1871 yılındaki ilk kaymakamı Osman Ağa'dır. Takibeden yıllarda Yabanâbâd'da belediye de faaliyete geçmiş ve bu çerçevede tespit edilebilen ilk belediye reisi, 1300/1883 yılında görevde olan Hacı Hasan Ağa'dır.

Osmanlı'nın ilk dönemlerinden itibaren Yabanâbâd'ın merkezinin neresi olduğu konusu hep bir soru olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak son dönemdeki kaza merkezleri öncekilere göre daha çok bilinmektedir. Bunlar; Demirciviran (Demirciören), Pazar (Şorba), Kızılcahamam (Kızılca hamamı)'dır.

Tanzimat sonrası süreçte (1871 sonrasında) nahiyelerin idari yapıda yer alması ile birlikte Şorba, Yabanâbâd'ın nahiyesine isim olmuş; Pazar, Demirciviran ve Şeyhler (Ali Dede Şeyhler / Şıhlar / Çamlıdere) bu nahiyenin merkezleri arasında yer almıştır. Nitekim 1899 yılının ortalarında Şeyhler/Çamlıdere Köyü, Şorba Nahiyesi'nin merkezi olmuştur.

Yabanâbâd'ın merkezi 1880'li yılların başlarında, Demirciviran'dan Pazar Köyü'ne (Şorba'ya) taşınmış; ancak takibeden 20 -25 yıllık dönemde, yeni kaza merkezinin nere olacağı konusu hararetli tartışmalara neden olmuştur. Kaza merkezi ile ilgili tartışmalar, nihayet 23 Haziran 331/6 Temmuz 1915 tarihli padişah iradesi ile Kızılcahamam'a nakledilmesi kararı ile son bulmuş; 1915 Ekim ayı sonlarında da taşınma fiilen uygulamaya konulmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Yabanâbâd'ın, Merkez ve Şorba adında iki nahiyesi varken; 1928 yılında yapılan düzenlemelerle Pazar, Çeltikçi, Güğem (Güvem) ve Şorba (Dedeşeyhler/Çamlıdere) adı ile dört nahiyeden müteşekkil bir kazaya dönüşmüştür.

Yabanâbâd 1929'dan sonra Kızılcahamam; Şeyhler (Ali Dede Şeyhler) de 1935'te Çamlıdere olarak idari yapıda isim olarak yer almaya başlamıştır. Çamlıdere'nin 1953 yılı sonunda resmen ayrı bir ilçe yapılması üzerine, Kızılcahamam, günümüzdeki idari yapısına, bir takım küçük değişiklikler sonrası kavuşmuştur. Günümüzde mülki olarak Ankara İli'ne bağlı olan Kızılcahamam, 30 Mart 2014 tarihinden itibaren de Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde 109 mahalleye sahip bir ilçedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Tahrir Defterleri:

438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1993.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), *867/M. 1463 Tarihli 9 Numaralı Maliyeden Müdevver Defter (MAD 9) ; 929/1523 Tarihli 117 numaralı Tapu Tahrir Defteri* (BOA, *TT 117*)

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGMA), Kuyud-ı Kadime Arşivi, *979/ 1571 Tarihli 74 Numaralı Defter-i Mufassal-ı Ankara* ; *Defter-i Evkâf-ı Livâ-i Ankara, 558*.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Dahiliye (DH) vd. Fonlara Ait Evrak:

DH.MKT. 2750.65.2 ; *D.MKF.d, 27685* ; *DH.MKT*, 67.30.1; *DH.MKT,* 242.13.1; *DH.MKT,* 67.30.4.1 ; *DH.MKT,* 67.30.4 ; *DH.MKT.* 2897.881; *DH.UM.VM*. 86/50; *DH.UM.VM*. 86/50 ; *DH.İ.UM,* 45-2/46-1; *DH.İ.UM.* 10-2/2.13; *DH.İ.UM.* 10-2/2-13.2; *DH.İ.UM.* 45-1/39.1; *DH.İ.UM.* 45-1/71.2 ; *DH.İ.UM.* 45-1/71-1; *DH.İ.UM.* 45-2/6; *DH.MB.HPS.* 29.69; *DH.MKT,* 2114.9.1; *DH.MKT,* 2153.77.1; *DH.MKT,* 67.30.3.1; *DH.MKT*, 67.30.2.1; *DH.MKT.* 1126.74.1; *DH.MKT.* 2750.65.1; *DH.MKT.* 2787.96.1; *DH.MKT.* 2815.57.1; *DH.MKT.* 2828.65.2; *DH.MKT.* 2837.89.1, *DH.MKT.* 2845.33.1; *DH.MKT.* 2845.33.2; *DH.MKT.* 2892.54.1; *DH.MKT.* 2899.77.2; *DH.TMIK.S.* 25.39.1. ; *DH.TMIK.S.* 25.39.3; *DH.TMIK.S,*.25.39.5; *DH.TMIK.S.* 25.39.7 ; *DH.TMIK.S.* 25.39.9; *MAD, 3833*; *NFS.d.,*1793.3; ŞD. 1360.15.1; ŞD. 1361.10.11; ŞD. 1361.10.5; ŞD. 1361.10.6; ŞD. 1361.10.9 ; *Yabanâbâd* Nüfus Defteri *(NFS.d), 1779*.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA): Dosya Fon Kodu: *030.10.* Yer No: 66.441.18; Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 124.32.19*;* Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 239.22.20*;* Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 239.23.19; Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 241.38.6; Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 245.21.2; Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 254.37.13; Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 267.27.5; Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 285.12.11; Dosya Fon Kodu: *030.11.1.* Yer No: 360.52.17; Dosya Fon Kodu: *490.1.* Yer No: 130.519.1.

Şer'iye Sicilleri:

Ankara Şer'iye Sicili (AŞS), Defter No: 2, sayfa 265 / belge1391.

Vakfiyeler:

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), "Yeğen Bey Vakfiyesi", *Vakfiye Defteri 2113*, s. 326, sıra 631.

Salnâmeler:

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1288/1871, Def'a 1, çeviren: Selahaddin Kıcır, I, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1289/1872-73, Def'a 2, çeviren: Hilal Aydemir, II, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1290/1873-74, Def'a 3, çeviren: Ömer Küçükceranlar, III, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1291/1874-75, Def'a 4, çeviren: Yusuf Koç, IV, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1293/1876, Def'a 5, çeviren: Enver Karakeçili, V, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1295/1878, Def'a 7, çeviren: Abdülkerim Erdoğan, VI, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1299/1881-82, Def'a 10, çeviren: Ahmet Kılıç, VII, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1300/1882-83, Def'a 11, çeviren: Hilal Aydemir, VIII, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1308-1309/1890-92, Def'a 11, çeviren: Hasan Demirtaş, IX, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1308-1309/1890-92.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1311/1893, Def'a 12, çeviren: Ali Çakır, X, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1318/1900-1901, Def'a 13, çeviren: Hilal Aydemir, XI, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1320/1902-1903, Def'a 14, çeviren: Hilal Aydemir, XII, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Ankara Vilâyeti Salnâmesi, 1325/1907-1908, Def'a 1, çeviren: Süleyman Solmaz - Mevlüt Çam - Abdülkerim Erdoğan, XIII, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2014.

Salnâme (Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye), Def'a 28, 1290/1873.

Salnâme-i Devlet, 1274 (1857-58), Dârü't-Tıba'ati Âmire.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1333-1334 Sene-i Mâliye, Altmış sekizinci sene, Hilal Matbaası, Dersaadet 1334.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye, 1333-1334 Sene-i Mâliye, Altmış sekizinci sene, Hilal Matbaası, Dersaadet 1334.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 22, 1284/1867.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 26, 1288/1871.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 27, 1289/1872.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi, 1925-1926, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1926.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi, 1926-1927, Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi Neşriyatı, İstanbul 1927.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi, 1927-1928, Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi Neşriyatı, İstanbul 1928.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, 1928-1929, Matbuat Umum Müdürlüğü Yay., İstanbul 1929.

Araştırma Eserleri, Tezler ve İnternet Siteleri

Arıkan, Muzaffer, *H.867 tarihli Ankara Tahrir Defteri (Açıklamalarla metin tesbiti*), AÜDTCF, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1958.

Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Döneminde Kızılcahamam, Yayına Haz. Cevat Ekici vd., Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü - Ankara Kalkınma Ajansı -Kızılcahamam Belediyesi Ortak Yayını, İstanbul 2016.

Bilgi, Necdet, "Cumhuriyet'in İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)", *Türkler*, c. 17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 334-346.

Çadırcı, Musa, "Yönetim Merkezi Olarak Ankara'nın Geçirdiği Evrim", *Tarih İçinde Ankara*, Derleyen: Ayşıl Tükel Yavuz, Ankara 2000.

Çadırcı, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991.

Çınar, Hüseyin - Osman Gümüşçü, *Osmanlıdan Cumhuriyete Çubuk Kazası,* Bilge Yayınevi, Ankara 2002.

Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000,* Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, Kızılcahamam 2001.

Erdoğan, Abdülkerim, *Geçmişten Günümüze Kızılcahamam ve Çamlıdere*, ESYAV (Kızılcahamam – Çamlıdere Ekonomik ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı) Ankara 2010.

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, II. Kitap, Haz. Z. Kurşun, S. A. Kahraman, Y. Dağlı, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1998.

Ortaylı, İlber, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880),* Ankara 2000.

Özdemir, Rifat , "Ankara/Osmanlılar Devri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* 3, İstanbul 1991.

Redhouse, J. W., *Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet, "Bir Belge: Yerel Yönetim Metinleri (IX), Rüsûm-ı Belediye Kanunu", http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/d650cbd3b1c3ce9_ek.pdf?-dergi=Cagdas%20Yerel%20Yonetimler%20Dergisi / 08.04.2016.

Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla),* Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 2006.

Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları, T.C. Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdiriyet-i Umumiyyesi Neşriyatı, Hilal Matbaası, İstanbul 1928.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü'l-A'lâm,* C. 6, Mihran Matbaası, İstanbul 1316/1898, s.4791.

Turan, Ahmet Nezihi, *Yabanâbâd Tarihini Ararken,* Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, Ankara 1999.

Yurtoğlu, İbrahim, *Kızılcahamam ve Çevresinin Halk Bilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

İnternet Siteleri:

http://muzaffereker.com/2-cumhuriyet-donemi-yabanabad-in-idari-yapisi-Detay-419. /05.09.2016

http://muzaffereker.com/2-cumhuriyet-donemi-yabanabad-in-idari-yapisi-Detay-419. /05.09.2016

http://muzaffereker.com/2-cumhuriyet-donemi-yabanabad-in-idari-yapisi-Detay-419/05.09.2016

http://muzaffereker.com/4-ilce-merkezinin-kizilcahamama-nakli-Detay-447. /05.09.2016

http://muzaffereker.com/5-kizilcamamam-kaymakamlari-Detay-82/05.09.2016

http://www.kizilcahamam.gov.tr/ilemizde-grev-yapan-kaymakamlarimiz/05.09.2016

http://www.kizilcahamam.gov.tr/mahallelerimiz-ve-muhtarlarimiz/05.09.2016

http://www.tbb.gov.tr/storage/userfiles/rehber_ve_bilgi_notlari/6360_torba_personel_rehber.pdf/05.09.2016

http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/d650cbd3b1c3ce9_ek.pdf?dergi=Cagdas%20Yerel%20Yonetimler%20 Dergisi / 08.04.2016.

EKLER

EK 1) Yabanâbâd / Kızılcahamam Kazası Kaymakamları[148]

Adı /Adı Soyadı	Görev Yılı/Göreve Başlama Tarihi	Görev Sona Erme Tarihi
OSMAN AĞA	H. (Hicri) 1288/1871-72	
ŞAKİR EFENDİ	H. 1289/1872-73	
HALİL İZZET EFENDİ	H. 1290/1873-74	
SABİT EFENDİ	H. 1291/1874-75	
AHMED NECİB EFENDİ	H. 1293/1876	
MUHAMMED EMİN EFENDİ	H. 1295/1878	
MUSA KAZIM EFENDİ	H.1299-1300/1881-82	
MEHMED ATIF EFENDİ	H.1308-1309/1890-92	
NEŞET EFENDİ	H.1311/1893-94	
HASAN HALİS EFENDİ	H.1318-1320/1900-1902	
EMİN BEY	H.1321-1326/1903-1908	
RAUF BEY	R. (Rumi) 1326-1327/1910-1912	
HÜSEYİN HÜSNÜ BEY	R.1328/1912-1913	
EKREM BEY	R.1333-1334 / 1917-1918	
HAKKI BEY	H.1337 /1918-1919	1920 Görevde
FERİD BEY	1925-1926	
FUAT BEY	01.08.1926	17.11.1926
TALAT BEY	17.11.1926	09.12.1926
ŞERİF BEY	09.12.1926	?
HÜSEYİN HÜSNÜ BEY	1927	24.08.1935
MEHMET ALİ BEY	24.08.1935	15.01.1936
ALAEDDİN BEY	15.01.1936	22.10.1936
VASFI KOLÇAK	22.10.1936	11.07.1938
HAMDİ ONEY	11.07.1938	28.07.1940
EDİP YAVAŞ	23.08.1940	07.10.1941
SEYFETTİN KUT	12.12.1941	20.09.1942
NAİL ÖKTEM	10.10.1942	15.07.1943
ADNAN ÖZTIRAK	31.08.1943	01.12.1947
NİHAT KARAİBRAHİMGİL	01.12.1947	12.08.1950
FERİF NUGAY	19.08.1950	05.05.1953
CELALELTTİN ÇOŞKUN	26.06.1953	08.05.1965
K.MACİT TURET	15.07.1961	08.08.1961
M.VEDAT OKAY	08.08.1965	19.11.1966
O.NACİ SUZER	08.12.1966	16.09.1969
DURSUN TOPRAK	22.08.1969	23.10.1970
MUZAFFER YÜZGEÇ	18.06.1971	03.11.1976
FİKRET TÖKSÖZ	16.01.1976	12.07.1977
CENGİZ BULUT	20.07.1978	01.02.1980

148 Kaymakamlar listesi oluşturulurken, Ankara Vilayet Salnâmeleri, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Salnâmeleri, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllıkları, http://www.kizilcahamam.gov.tr/ilemiz-de-grev-yapan-kaymakamlarimiz ve Muzaffer Eker'in http://muzaffereker.com/5-kizilcamamam-kaymakamlari-Detay-82 web sayfalarındaki listelerden yararlanılmıştır.

GÜRBÜZ İPEK	17.04.1980	18.12.1980
MUSTAFA YILDIRIM	27.08.1982	12.09.1983
OSMAN DEMİR	14.12.1983	05.09.1988
CAFER ODABAŞ	11.09.1988	10.06.1992
EKREM BAY	04.09.1992	29.09.1993
AHMET MACUNLUOĞLU	14.01.1993	05.09.1996
VASİP ŞAHİN	01.10.1996	07.04.2000
MEHMET ÖZMEN	20.09.1999	17.10.2001
MESUT YILDIRIM	22.10.2001	26.10.2006
BİLAL ÇELİK	26.10.2006	10.08.2010
MUSTAFA ÇİT	12.08.2010	15.09.2014
MEHMET YILDIZ	25.09.2014	

EK 2) Yabanâbâd / Kızılcahamam Belediye Başkanları[149]

Adı /Adı Soyadı	Görev Yılı	Nüfusa Bağlı Olduğu Köy/Mahalle[1]
HACI HASAN AĞA	H.1300/1883	**Çatak ?**
HACI HÜSEYİN EFENDİ	H.1308-1309/1890-92	
HACI SEYYİD EFENDİ	H.1318-1320/1900-1902	
HASAN EFENDİ	H.1325/1907	
HÜSEYİN (KOÇAK)	1915-1922	Taşlıca Köyü
DURALİ (YANIK)	1922-1930	Çamlıdere
MEHMET ERDEM	1930-1932	Ciğirler Köyü
TAHİR BARLAS	1932-1946	Pazar
HİLMİ KAYA	1946-1950	Çamlıdere
ETHEM SONEL	1950-1951	Yukarı Karaören
SADİ DİNÇER	1951-1955	Çamlıdere
AHMET ÖZBEK	1955-1962 / 1965-1973	Yanık
MUSTAFA MACİT TÜREDİ	1962-1965	(Belediye Bşk. yetkili kaymakam)
SELAHATTİN DİNÇER	1973-1980	Kemal Paşa Mahallesi
FETHİ ALBAYRAK	1984-1987	Karacaören
SEBAHATTİN USLU	1988-1989	Mahkeme Ağacin
ESEN ALİ SEZEN	1981-1984 / 1989-1994	Akdoğan
YAŞAR YILDIRIM	1994-1999	Çukurca
SALİH ÖZTÜRK	1999-2004	Aşağı Balcılar (Uzunöz)
ADEM ÖZBEKLER	2004-2009	Güvem
COŞKUN ÜNAL	2009-2014	Akçakese
MUHİTTİN GÜNEY	2014-	Güneysaray

149 Yabanâbâd / Kızılcahamam belediye başkanlarının isimlerinden 1915 öncesi görev yapanlar Ankara Vilayet Salnâmelerinden, 1915 sonrası görev yapanlar da Muzaffer Eker'in http://muzaffereker.com/2-cumhuriyet-donemi-yabanabad-in-idari-yapisi-Detay-419 web sayfasından yararlanılarak oluşturulmuştur.

EK 3)

Çamlıdere'nin İlçe Yapılması Sonrasında Yapılacak İşlemlere Dair

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

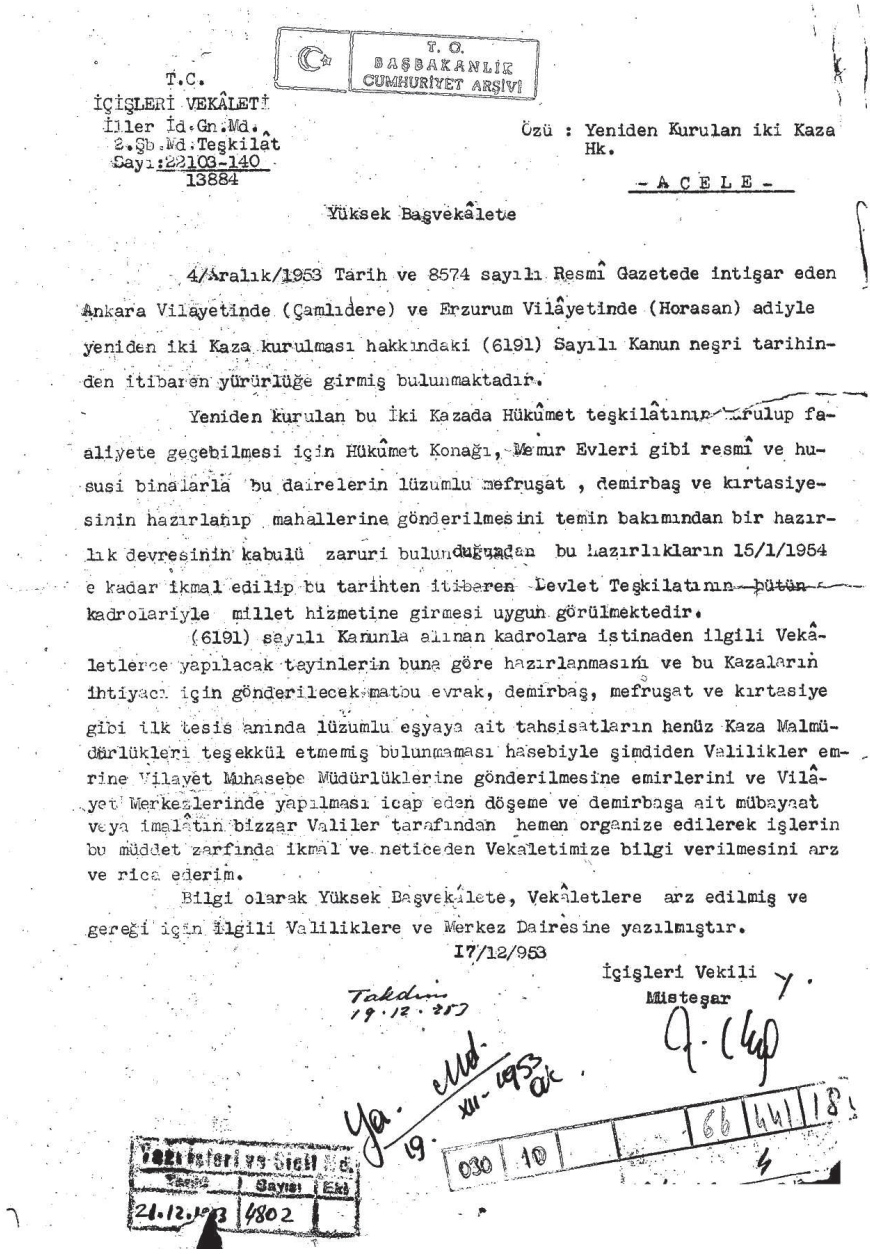

T.C.
İÇİŞLERİ VEKÂLETİ
İller İd.Gn.Md.
2.Şb.Md.Teşkilât
Sayı:22103-140
13884

Özü : Yeniden Kurulan iki Kaza Hk.

- A C E L E -

Yüksek Başvekâlete

4/Aralık/1953 Tarih ve 8574 sayılı Resmî Gazetede intişar eden Ankara Vilayetinde (Çamlıdere) ve Erzurum Vilâyetinde (Horasan) adiyle yeniden iki Kaza kurulması hakkındaki (6191) Sayılı Kanun neşri tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Yeniden kurulan bu İki Kazada Hükûmet teşkilâtının kurulup faaliyete geçebilmesi için Hükûmet Konağı, Memur Evleri gibi resmî ve hususi binalarla bu dairelerin lüzumlu mefruşat , demirbaş ve kırtasiyesinin hazırlanıp mahallerine gönderilmesini temin bakımından bir hazırlık devresinin kabulü zaruri bulunduğundan bu hazırlıkların 15/1/1954 e kadar ikmal edilip bu tarihten itibaren Devlet Teşkilatının bütün kadrolariyle millet hizmetine girmesi uygun görülmektedir.

(6191) sayılı Kanunla alınan kadrolara istinaden ilgili Vekâletlerce yapılacak tayinlerin buna göre hazırlanmasını ve bu Kazaların ihtiyacı için gönderilecek matbu evrak, demirbaş, mefruşat ve kırtasiye gibi ilk tesis anında lüzumlu eşyaya ait tahsisatların henüz Kaza Malmüdürlükleri teşekkül etmemiş bulunmaması hasebiyle şimdiden Valilikler emrine Vilayet Muhasebe Müdürlüklerine gönderilmesine emirlerini ve Vilâyet Merkezlerinde yapılması icap eden döşeme ve demirbaşa ait mübayaat veya imalâtın bizzar Valiler tarafından hemen organize edilerek işlerin bu müddet zarfında ikmal ve neticeden Vekaletimize bilgi verilmesini arz ve rica ederim.

Bilgi olarak Yüksek Başvekâlete, Vekâletlere arz edilmiş ve gereği için ilgili Valiliklere ve Merkez Dairesine yazılmıştır.

17/12/953

İçişleri Vekili
Müsteşar

Takdim
19.12.953

Ya. Md.
19. XII-1953 ok.

030 | 10 | 66 | 441 | 18

Yazı İşleri ve Sicil Md.
Tarih | Sayısı | Eki
21.12.1953 | 4802

EK 4)

Süleler, Üyücek, Karaağaç ve Dereneci Köylerinin Kızılcahamam'a Bağlanması

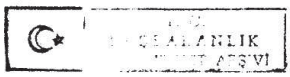

KARAR
26966

Birinci Madde - Ankara vilâyetinin Çamlıdere kazasına bağlı Süleler, Üyücek, Karaağaç, Dereneci köyleri Kızılcahamam kazasının Güvem nahiyesine bağlanmıştır.

İkinci Madde - Bu kararı Dahiliye Vekili yürütür.

27 Mayıs 954

REISICUMHUR

C. Bayar

Başvekil

A. Menderes

Dahiliye Vekili

Namık Gedik

030 | 11 | 1 | 245 | 21 | 2

EK 4)

Çeltikçi'nin Bazı Köylerinin Önce Güdül'e, Daha Sonra Yeniden Kızılcahamam'a Bağlanması

ESBABI MUCİBE LÂYIHASI

Ankara vilâyetinin Çamlıdere kazasına bağlı Süleler, Üyücek, Karaağaç, Dereneci köylerinin; Çamlıdere kazası merkezine (20-25) Klm., Kızılcahamam kazası merkezine (15-25) Klm. ve Güvem nahiyesi merkezine de (8-12) Klm. mesafelerde bulundukları, iktisadî münasebetlerinin evvelce bağlı oldukları Kızılcahamam kazası ve Güvem nahiyesiyle olduğu, gerek coğrafî vaziyet ve gerekse iktisadî münasebet bakımından Çamlıdere kazası ile hiçbir alâkaları bulunmadığı, bu kazaya bağlı kalmaları hükûmetle olan işlerinin görülmesi bakımından halkı müşkülâta maruz bırakacağı, buna mukabil Kızılcahamam kazasına ve Güvem nahiyesine bağlandıkları takdirde çok büyük kolaylığa mazhar olacakları, bilhassa Ankara-İstanbul asfaltının Kızılcahamamdan sonra Yanık ve Özbeylerden istikamet değiştirmesi dolayısiyle yeni yolun bu köylerin içinden ve pek yakınından geçmesi gibi çok mühim bir kolaylığa da sahip olmuşken bilhassa kış aylarında Elmadağını aşmak suretiyle Çamlıdere ile irtibat temininde çekilen müşkülât da nazarı dikkate alınarak sözü edilen köylerin Çamlıdere kazasından ayrılarak Kızılcahamam kazasının Güvem nahiyesine bağlanması İdare Kurulunun 19/1/954 gün ve 97 sayılı, Genel Meclisin 23/1/954 günlü mütalâalarına dayanılarak adı geçen Valilikçe teklif edilmiştir.

Vekâletimizce yapılan incelemede; Valiliğin teklifi vechile Çamlıdere kazâsına bağlı Süleler, Üyücek, Karaağaç, Dereneci köylerinin Kızılcahamam kazasının Güvem nahiyesine bağlanması yerinde görülmüş ve işlemi de İl İdaresi kanunu hükümlerine uygun bulunmuş olduğundan ilişik kararı ona göre hazırlanmıştır.

030 | 11 | 1 | 245 | 21 | 2

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Vi. İd. G. M.
2. Ş. M. Teşkilâ.
Sayı 22102/4-204
9348

/ / 195
Özü: Güdül kazasına bağlı (15) köyün Kızılcahamam kazasının Çeltikçi Nahiyesine bağlanması hk.

Ek: 3

Yüksek Başvekâlete

Ankara Vilâyetinin Güdül Kazasına bağlı Ada (Adaköy), Akçaviran (Ağcaviran), Alpavut (Alpagut), Bağdemli, Başağaç, Güneysaray, Büyükbalâ (Yukarıhüyük), Hüyükzir (Aşağıhüyük), Kınık, Kırkırca, Kışlak, Kurumcu, Tahtalar, Turnalı (Büyükturnalı-Küçükturnalı) ve Virancık (Örencik) köylerinin, Kızılcahamam Kazasının Çeltikçi Nahiyesine bağlanmasına dair hazırlanan karar ve esbabı mucibe lâyıhası ilişik olarak sunulmuştur.

Gereğine yüksek müsaadelerinizi üstün saygılarımla arz ederim. 25/9/1957

Dahiliye Vekili

K: 30042 25.9.957

Karşılık yazılacak yazıya karşılık olduğu yazının gün ve sayısı ile hangi daire ve şubeden yazıldığının konulması rica olunur.

030	11	1		267	27	5

25 I 957 2922 3

E S B A B I M U C İ B E L A Y I H A S I

Güdül Kazasına bağlı (15) köyün Kızılcahamam Kazasının Çeltikçi Nahiyesine bağlanması hakkındaki dosya üzerinde yapılan incelemede;

Ankara Vilâyeti İdare Heyetinin 12/9/1957 tarih ve 1134, Umumî Meclisinin 16/9/1957 tarih ve 1 sayılı fevkalâde toplantısında aldığı kararlarında; Bidayette, Kızılcahamam Kazasının Çeltikçi nahiyesine bağlı Ada (Adaköy), Akçaviran (Ağcaviran), Alpavut (Alpagut), Bademli, Başağaç, Güneysaray, Hüyükbalâ (Yukarıhüyük), Hüyükzir (Aşağıhüyük), Kınık, Kırkırca, Kışlak, Kurumcu, Tahtalar, Turnalı(Büyükturnalı-Küçükturnalı) ve Virancık (Örencik) köyleri 1/Eylül/1957 tarihinde (7033) sayılı kanunla kurulan Güdül Kazasına bağlanmışsa da, bu köyler halkının hemen hepsinin köylerinin yine Kızılcahamam kazasına bağlanmasını istediklerini ve köylerinin bu günkü durumu itibariyle Kızılcahamam kazasına ve Çeltikçi Nahiyesine muntazam yolla bağlı bulunduğunu, köylerin coğrafî ve iktisadî durumları da nazara alınmak suretiyle, halkın arzusuna uyularak yukarıda adları geçen (15) köyün Güdül kazası ile olan idarî bağlılığının çözülerek eskisi gibi Kızılcahamam kazasının Çeltikçi Nahiyesine bağlanmasının uygun olacağını mütalâa ve beyan etmişlerdir.

Vekâletimizce yapılan incelemede; Halkın bağlılık lehinde tebellür eden temayülâtı da nazara alınmak suretiyle Ankara Vilâyeti Yetkili Kurullarının mütalâaları veçhile Güdül kazasına bağlı Ada (Adaköy), Akçaviran (Ağcaviran), Alpavut (Alpagut), Bağdemli, Başağaç, Güneysaray, Hüyükbalâ (Yukarıhüyük), Hüyükzir (Aşağıhüyük), Kınık, Kırkırca, Kışlak, Kurumcu, Tahtalar, Turnalı (Büyükturnalı-Küşükturnalı) ve Virancık (Örencik) köylerinin Kızılcahamam Kazasının Çeltikçi Nahiyesine bağlanması yerinde görülmüş ve işlemi de İl İdaresi Kanunu hükümlerine uygun bulunmuş olduğundan, ilişik kararı bu maksatla hazırlanmıştır.

030	11	1		267	27	5

EK 5)

1933 Yılı Raporunda Kızılcahamam'daki CHP Teşkilatı

490-1-0-0_130-519-1_CHP Yabanabat İlçesi İdare Heyeti'nin İsim Listesi

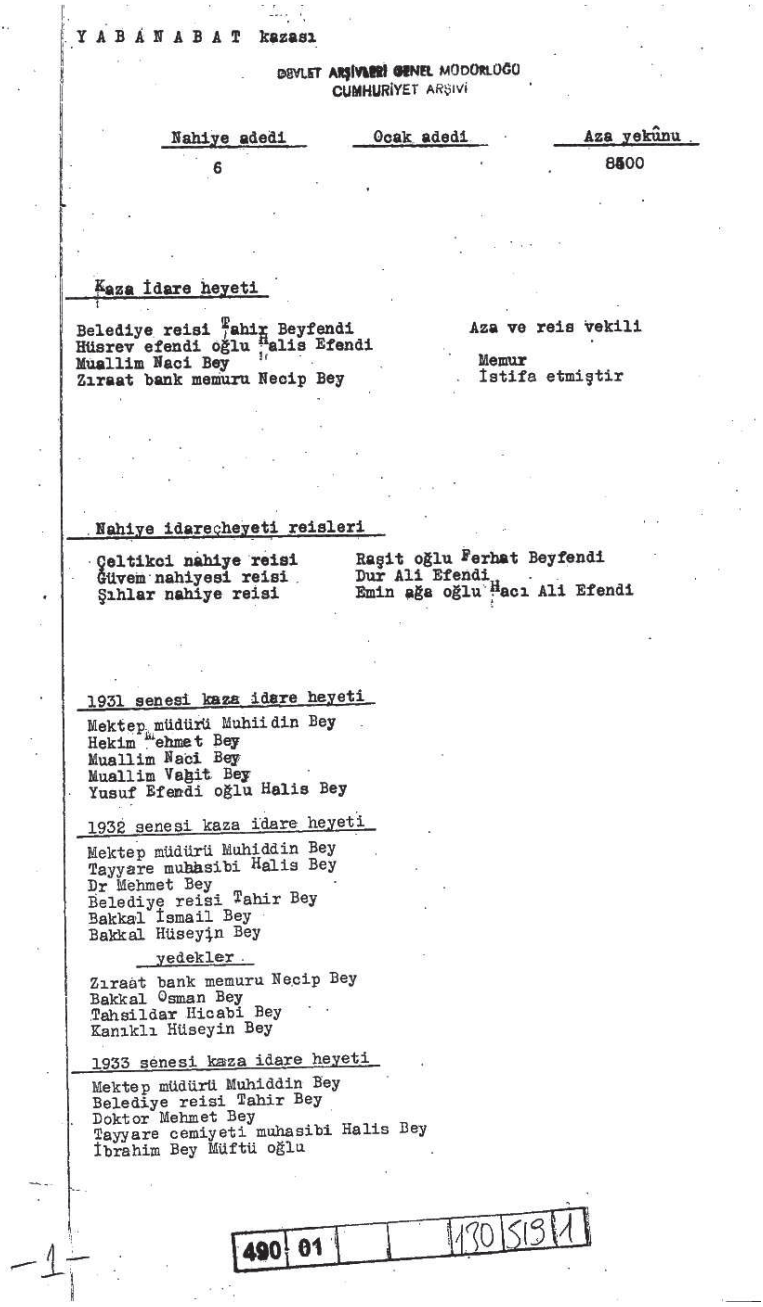

Y A B A N A B A T kazası

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Nahiye adedi	Ocak adedi	Aza yekûnu
6		8500

Kaza İdare heyeti

Belediye reisi Tahir Beyfendi — Aza ve reis vekili
Hüsrev efendi oğlu Halis Efendi
Muallim Naci Bey — Memur
Zıraat bank memuru Necip Bey — İstifa etmiştir

Nahiye idareçheyeti reisleri

Çeltikci nahiye reisi — Raşit oğlu Ferhat Beyfendi
Güvem nahiyesi reisi — Dur Ali Efendi
Şıhlar nahiye reisi — Emin ağa oğlu Hacı Ali Efendi

1931 senesi kaza idare heyeti

Mektep müdürü Muhiiidin Bey
Hekim Mehmet Bey
Muallim Naci Bey
Muallim Vahit Bey
Yusuf Efendi oğlu Halis Bey

1932 senesi kaza idare heyeti

Mektep müdürü Muhiddin Bey
Tayyare muhasibi Halis Bey
Dr Mehmet Bey
Belediye reisi Tahir Bey
Bakkal İsmail Bey
Bakkal Hüseyin Bey

yedekler

Zıraat bank memuru Necip Bey
Bakkal Osman Bey
Tahsildar Hicabi Bey
Kanıklı Hüseyin Bey

1933 senesi kaza idare heyeti

Mektep müdürü Muhiddin Bey
Belediye reisi Tahir Bey
Doktor Mehmet Bey
Tayyare cemiyeti muhasibi Halis Bey
İbrahim Bey Müftü oğlu

490 01 130 519 1

EK 6)

Kaza Merkezinin Kızılcahamam'a Taşınması İle İlgili Dahiliye Nezareti'nin Ankara Vilayeti'ne Yazısı

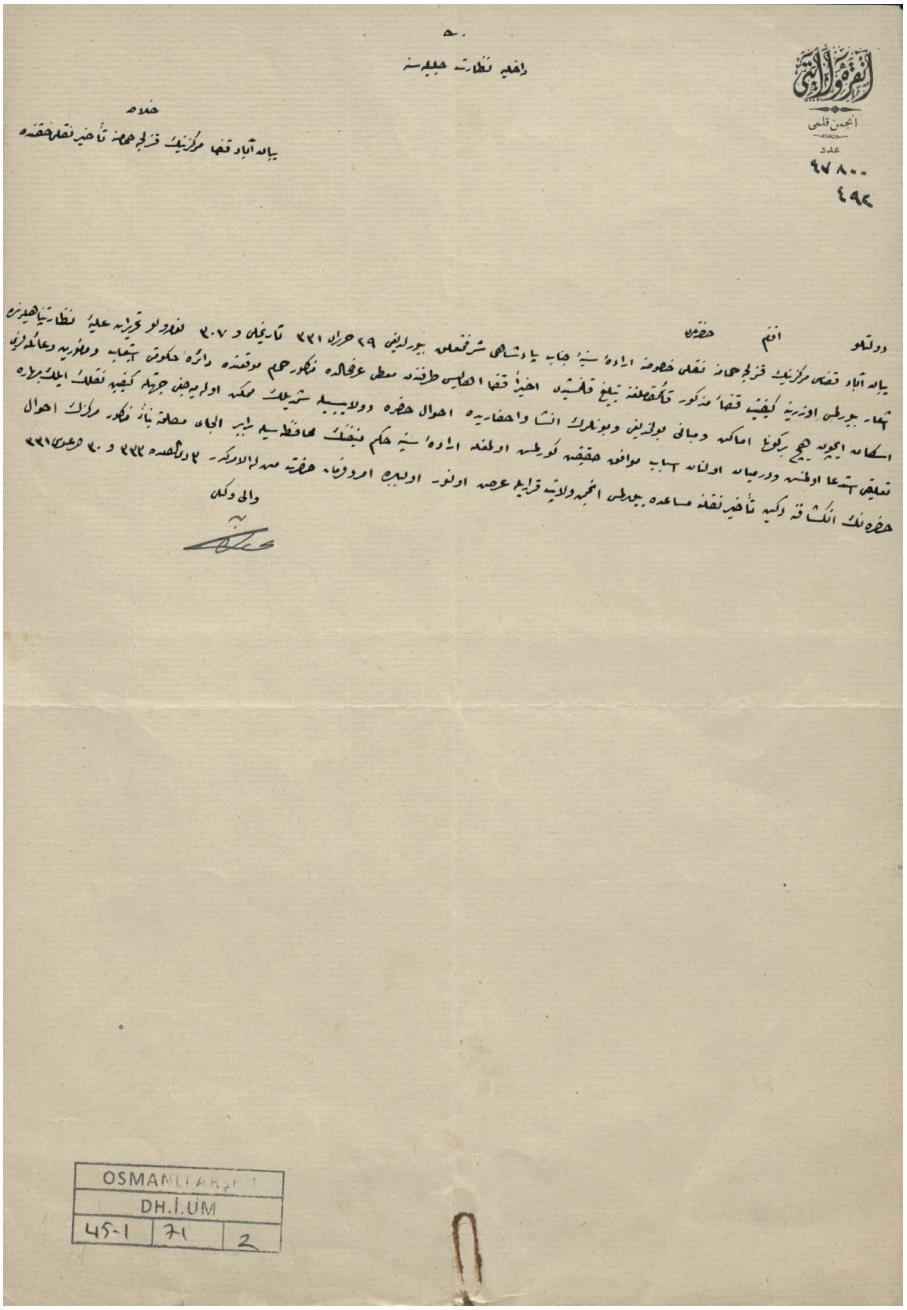

OSMANLI ARŞİVİ
DH.İ.UM
45-1 | 71 | 2

EK 7)

Ankara Sancağı'nın 1571 Tarihli 74 Numaralı Mufassal Tahrir Defteri'nin Yabanâbâd Kısmının Başı

